

Torsdagen den 9 mars

Kl. 11.00

Torsdagen den

9 mars 1972

*Ang. den särskilda
vägavgiften vid
transporter i Norge*

§ 1 Justerades protokollen för den 1 innevarande månad.

§ 2 Meddelande ang. nästa veckas sammanträden

Herr TALMANNEN yttrade:

Under veckan den 12–18 mars anordnas arbetsplena onsdagen den 15 mars kl. 10.00 och torsdagen den 16 mars kl. 11.00. Onsdagssammanträdet kommer med all sannolikhet att försättas på kvällen och det är inte uteslutet att det blir nödvändigt att anordna kvällsplenum även på torsdagen.

Vid bordläggningsplenum tisdagen den 14 mars besvaras enkla frågor och interpellationer. Även sammanträdet fredagen den 17 mars blir ett bordläggningsplenum. Tid för detta sammanträdes början meddelas så snart det kan överblickas hur många interpellationssvar som kommer att lämnas på fredagen.

§ 3 Ang. den särskilda vägavgiften vid transporter i Norge

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr Åslings (c) i kammarens protokoll för den 2 mars intagna fråga, nr 107, och anförde:

Herr talman! Herr Åsling har frågat mig om jag är beredd att redovisa vilka åtgärder som företagits och som kan komma att bli aktuella med anledning av att svenska transportörer belastas med särskild vägavgift vid transporter i Norge.

Den svenska regeringen tog i juni 1971 kontakt med den norska regeringen och framhöll angelägenheten av att den norska kilometeravgiften gjordes likvärdig för svenska och norska fordon. Som en följd av denna framställning har reglerna om norsk kilometeravgift för utländska fordon ändrats så att de överensstämmer med motsvarande regler för norska fordon.

Herr ÅSLING (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret. Tyvärr går det väl i någon mån förbi kärnpunkten i min fråga. Vad jag åsyftade var möjligheten att åstadkomma likartade konkurrensvillkor för transportnäringen i gränsbygderna.

Vissserligen erhåller svenska transportörer restitution av fordonsskatt vid utlandskörning, men vägavgiften i Norge innebär att de svenska åkarna kommit i ett besvärande underläge i konkurrensen med norska

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ang. planerad
utvidgning av
Remmene
skjutfält*

åkare, som inte erlägger skatt i Sverige.

Jag vill, herr talman, fråga finansministern om man inte med hänsyn till detta borde försöka få till stånd ett avtal med Norge om ömsesidig skattebefrielse. Om detta inte är möjligt, vilket det sannolikt inte är, borde väl en vägavgift införas på norska lastbilar som utför transporter i Sverige. Man skulle kunna tänka sig att den avgiften bestämdes till samma belopp som erläggs för svenska lastbilar i Norge. Som jämförelse kan jag nämna att i Finland har man nyligen höjt skatten på utländska fordon. Den utgör nu 50 finska mark per dag för tyngre fordon. Såvitt bekant är det en åtgärd som direkt har motiverats av önskvärdheten att skapa likvärdiga konkurrensvillkor för finska och norska åkare.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag kan väl ge frågeställaren rätt i att det bara är halv rättvisa eller reciprocitet, eftersom likställigheten gäller vid körningar på norsk botten men inte på svensk botten. I det senare avseendet har vi emellertid inte möjligheter att ingripa. Enligt 1956 års konvention rörande motorfordon i internationell godstrafik skall vi i sådana här fall acceptera den situation som nu råder. Vi kan vända oss mot nationer som icke har anslutit sig till konventionen. Vi har gjort det t. ex. visavi Tyskland genom att ta ut en speciell dagavgift av tyska fordon som kör i Sverige. Men, som sagt, vi får i dagsläget finna oss i den här ofullständigheten med hänsyn till den konvention som jag omnämnde.

Jag kan trösta frågeställaren med att avsikten är att vi den 1 januari 1974 skall gå över till en kilometerbeskattning här i Sverige och då löser sig denna fråga rent automatiskt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. planerad utvidgning av Remmene skjutfält

Herr försvarsministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara herr *Anderssons* i Ljung (m) i kammarens protokoll för den 29 februari intagna fråga, nr 102, och anförde:

Herr talman! Herr Andersson i Ljung har frågat mig om jag är införstådd med planerna på att eventuellt göra skjutfältet Remmene i Västergötland till miloövningsfält omfattande ca 15 000—25 000 ha.

Svaret är nej.

Herr ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Jag vill tacka försvarsministern för det korta svaret på min enkla fråga.

Jag känner mig skyldig att redovisa anledningen till att jag ställt denna fråga. Den bygger helt på en uppgift i civildepartementets utredning Hushållning med mark och vatten, som ger vid handen att en utbyggnad av Remmene fortfarande inte skulle vara utesluten. I nämnda utredning framhålles att det inom varje milo bör finnas ett övningsfält omfattande 15 000—25 000 ha och att i Milo Väst pansarövningsfältet i Skövde och eventuellt Remmene är aktuella för sådan utbyggnad.

Det är litet förvånande att vi nu fått ett så klart och otvetydigt svar med hänsyn till att det i utredningen står att enligt uppgifter från försvarsstaben kan bl. a. pansarövningsfältet i Skövde och eventuellt även Remmene i första hand tänkas utvidgas till miloövningsfält.

Det är helt förklarligt att denna uppgift har spritt oro i bygden, då som försvarsministern säkerligen känner till det redan fattade beslutet har givit anledning till irritation. Man har varit osäker om huruvida en vidare utbyggnad av fältet möjligen skulle vara aktuell.

I den proposition som föregick fjolårets beslut uttalar statsrådet, i anledning av oro bland kommunalmän och markägarrepresentanter för fortsatt utbyggnad, följande: "Med anledning härav vill jag framhålla att jag inte räknar med att något beslut under överskådlig tid skall fattas om ytterligare utvidgning av fältet genom tvångsförvärv." Man känner sig självfallet litet tvehågsen där nere när man läser den här uppgiften, och man ställer sig frågan om det möjligen inte kan vara så att försvarsstabens och försvarsministrarnas uppfattningar här går litet isär. Vid den tid när dessa uppgifter lämnades — frågan behandlades som bekant i maj förra året här i riksdagen — måste ju betänkandet Hushållning med mark och vatten ha varit under produktion. Det förekommer en del oro över att ni har så olika uppfattningar i detta avseende. Frågan är nu: Är det så att den vidare utbyggnaden av Remmene enbart är en fråga om tid och om vilken värdering man lägger in i begreppet "under överskådlig tid"?

Herr försvarsministern ANDERSSON:

Herr talman! Riksdagen beslöt i fjol att utvidga Remmene skjutfält från 800 ha till 1 800 ha. Det förslag från myndigheterna som jag hade att ta ställning till, innebar en väsentligt större utvidgning. Efter konferens med kommunalmännen och med den kännedom vi har om denna bygd kom vi fram till att det inte var möjligt att utvidga fältet mer än vad jag föreslog.

Det står i departementschefsanförandet, och riksdagen har även godkänt detta, att de militära myndigheterna måste vara beredda att godta de inskränkningar i fältets användbarhet som föranleds av den nu förordade begränsningen av utvidgningen. Jag betraktar det som helt uteslutet att det skall kunna göras ett miloövningsfält i denna bygd. Att staberna har önskemål om att någonstans i västra Sverige få ett sådant stort övningsfält känner vi till, men detta övningsfält kan i varje fall inte läggas vid Remmene.

Herr ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Jag är ytterligt tillfreds med det svar som givits. Som anhängare av ett starkt försvar finner jag det ytterligt värdefullt att den argumentation som sker i dessa frågor och handläggningen av dem skapar förståelse för de beslut som fattas också bland dem som har en annan uppfattning. Därför har jag sett det som ett bekymmer att två uppgifter har gått isär, och jag finner det synnerligen tillfredsställande att försvarsministern på detta sätt har vederlagt den uppgift som finns i betänkandet Hushållning med mark och vatten.

Jag kan möjligen göra reflexionen att om många uppgifter i Hushåll-

ning med mark och vatten inte kan tas för gott, så är det inte utan att jag känner en viss oro för vad som skall hända i fortsättningen. Eftersom utredningen, som inte var parlamentariskt sammansatt, dels lämnar faktauppgifter, dels gör värderingar, finns det anledning att oro sig för den fortsatta diskussionen, speciellt när man kommit in på värderingarna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om utbildning i civilt motstånd

Herr försvarsministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara fru Theorins (s) i kammarens protokoll för den 3 mars intagna fråga, nr 115, och anförde:

Herr talman! Fru Theorin har frågat mig om jag har för avsikt att i samband med förslag om försvarets framtida utformning ta upp frågan om utbildning för civilbefolkningen i civilt motstånd som ett komplement till det övriga försvaret.

Jag vill erinra om den positiva syn som statsmakterna i olika sammanhang deklarerat i fråga om ett svenskt civilmotstånd just som ett komplement till det övriga försvaret. 1970 års försvarsutredning har också i sitt betänkande redovisat en likartad bedömning. Jag avser att i proposition nr 75 ta upp frågan om ett svenskt civilmotstånd, främst behovet av fortsatta studier. Frågan om hur detta civilmotstånd skall utformas är emellertid långt ifrån enkel. Inte minst gäller detta preciserandet av de uppgifter ett svenskt civilmotstånd skall ges, lednings- och utbildningsfrågorna samt vissa folkrättsliga problem.

Genom vissa förstudier av experter kartläggs för närvarande inom försvarsdepartementet möjliga uppgifter och organisationsformer för ett svenskt civilmotstånd. Jag beräknar att det inom kort kan vara möjligt att påbörja ett mer konkret utredningsarbete inom departementet.

Fru THEORIN (s):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret på min fråga. Bakgrunden till frågan är den motion som jag tillsammans med tio andra socialdemokrater väckte vid förra årets riksdag med begäran om tilläggsdirektiv till försvarsutredningen. Vi krävde att utredningen skulle formulera och analysera olika former av icke-militära försvarsmetoder som en del i det långsiktiga planeringsarbetet. Vid riksdagsbehandlingen påtalade försvarsutskottet att utredningen genom försvarsministerns försorg skulle få särskilt underlag för en bedömning hur och i vilken omfattning civilmotståndets principer kan tillämpas samt att önskemålet om ett närmare studium av försvarsmetoder som inte förutsätter våld därmed blir tillgodosett och att något riksdagens uttalande inte vore påkallat. Med det beskedet lät vi motionärer oss nöja tills vidare.

Försvarsutredningen har på någon sida behandlat civilmotståndet men, såvitt jag kunnat utläsa, inte redovisat något material som ligger till grund för dess allmänna ställningstagande om civilt motstånd. Utredningen mynnar dock ut i slutsatsen att det kan vara skäl att ytterligare studera

förutsättningarna för civilt motstånd och, om de bedöms som gynnsamma, sprida kunskap om civilmotståndets idé och metoder.

När nu försvarets framtida utformning – som de facto berör utvecklingen för en femtonårsperiod – skall presenteras för riksdagen, är det angeläget att få veta på vilket sätt man ger möjligheter för civilt motstånd att utvecklas mer planmässigt. Utan att gå in på diskussionen om de icke-militära kampformernas möjlighet att i framtiden ersätta de militära maktmedlen vill jag ändå understryka att det krävs insatser på alla områden för att bryta den militära kapprustningen, till vilken även vi bidrar.

Förenade nationerna antog vid generalförsamlingens möte i december 1971 en resolution om de ekonomiska och sociala följderna av kapprustningen och dess ytterst skadliga återverkningar på världsfreden och säkerheten. Församlingen uttalar sin oro över de växande militära utgifterna, som innebär en tung bördå för alla folk, och sin övertygelse om nödvändigheten av att effektiva åtgärder vidtas som leder till allmän och fullständig nedrustning. Man säger vidare att en minskning av de militära utgifterna skulle främja den sociala och ekonomiska utvecklingen i alla länder och öka möjligheterna att anslå ytterligare tillgångar till utvecklingsländerna.

Sverige har förutsättningar att i sitt säkerhetspolitiska arbete pröva även icke-militära försvarsmetoder och därmed aktivt bidra till kunskaper om andra utvecklingsvägar än de rent militära.

Försvarsministerns svar är därför positivt men frågor reser sig självfallet. *Hur* skall en sådan utbildning ske, *vem* skall stå för den och *när* kan den tänkas komma i gång?

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Ang. tillhandahållandet av domstolshandlingar

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Israelssons* (vpk) i kammarens protokoll för den 3 mars intagna fråga, nr 113, och anförde:

Herr talman! Herr *Israelsson* har frågat mig om jag är beredd att medverka till att för part, som åtnjuter fri rättegång, domstolshandlingarna utan beställning tillställs såväl parten som dennes ombud.

Kärande, klagande eller sökande vid domstol är i princip skyldig att lösa dom, slutligt beslut och protokoll som innefattar slutligt beslut. Har parten fri rättegång, tillställs dessa handlingar honom utan föregående beställning. Andra domstolshandlingar, t. ex. utskrift av fonogram, måste han beställa. För svarande eller motpart gäller att denne i princip inte är lösenskyldig för expedition och att domstolshandling skall tillställas honom endast på särskild begäran. Detta gäller oavsett om han har fri rättegång eller ej. I praxis förekommer dock allmänt att svarande eller motpart med fri rättegång tillställs dom eller slutligt beslut utan beställning.

Förs parts talan genom ombud, medför fullmakten för ombudet

Nr 37

Torsdagen den
9 mars 1972

Ang. tillhandahållandet av domstolshandlingar

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ang. tillhanda-
hållandet av
domstolshand-
lingar*

behörighet att motta delgivning av inlagor och andra handlingar. Handling, som ombudet är behörigt att motta, bör överbringas till ombudet. Med stöd av dessa bestämmelser tillställs domstolshandlingen sålunda i regel ombudet.

De nu berörda frågorna kommer givetvis att uppmärksammas när den praktiska utformningen av det nyligen föreslagna nya rättshjälpsystemet övervägs.

Eftersom den nu beskrivna ordningen såvitt känt har fungerat tillfredsställande ser jag ingen anledning att för närvarande föreslå några ändringar i systemet.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar herr justitieministern för svaret på min fråga. Han säger på slutet att han funnit att det nuvarande systemet fungerar väl och att han inte finner anledning vidta några särskilda åtgärder. Att systemet fungerar väl torde nog vara regel, men som det har kommit till min kännedom, vilket är anledningen till att jag har ställt frågan, är så inte alltid fallet.

Vi skall inte här diskutera enskilda fall. Men i en känd process om ersättning för läkemedels skadeverkningar var antalet intressenter på kärandesidan mycket stort, och rättegången var fri. Här förelåg uppenbart ett behov av att utfå domen i ett flertal exemplar. Kostnaden – om expeditionen skulle betalas – lär uppgå till omkring 320 kronor per exemplar, enligt uppgifter som jag har fått.

Det ter sig naturligt att domslut och övriga handlingar av intresse för parterna mångfaldigas enligt gängse tekniska metoder. Då det är fråga om fri rättegång borde såväl part som dennes ombud erhålla handlingarna utan beställning eller kostnad. Om handlingarna ändå vid ett mål av stort allmänt intresse mångfaldigas, skall det då vara nödvändigt att expeditionskostnaderna för ett exemplar skall belöpa sig på flera hundra kronor? Enligt expeditionskungörelsen är expeditionsavgiften för en dom vid underrätt 35 kronor och vid överrätt 60 kronor samt därutöver för varje sida 10 kronor. Anser justitieministern detta rimligt vid domar av stort allmänt intresse? Finns det i sådana fall formella möjligheter att mångfaldiga domen och till en ringa kostnad hålla den tillgänglig för en intresserad allmänhet?

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Herr Israelsson tog ju upp ett enskilt fall. Det kan naturligtvis alltid förekomma enskilda fall då man inte följer gällande bestämmelser. Det tycktes emellertid inte vara anledningen till frågan utan den rörde en rent teknisk sak, nämligen hur man på det för statsverket lämpligaste och billigaste sättet skall kunna fullfölja de skyldigheter som föreligger att tillställa parten dom eller utslag.

Jag kan inte här gå in på vilka möjligheter som i sådant fall finns att göra detta så billigt som möjligt och huruvida man gjort det i detta enskilda fall. Detta är en så speciell situation att den får bli föremål för särskild bedömning när det nu visat sig att något sådant kan inträffa. Det kan dock i och för sig inte ändra min allmänna uppfattning om gällande bestämmelser.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Att såväl parten som hans ombud får del av domstolshandlingar kan synas mindre väsentligt och är det kanske också, om det råder god och förtroendefull kontakt mellan part och ombud. Men är kommunikationerna mellan dem mindre bra är det av stor vikt att båda har tillgång till handlingarna. Bor de på olika orter torde också kontakterna dem emellan underlättas väsentligt, om båda har tillgång till aktuella handlingar. Då kan överläggningar ske per telefon, om vissa avsnitt behöver dryftas. Parten känner bättre än ombudet de grundläggande fakta på vilka målet vilar och kan bäst avgöra, om de relateras riktigt eller ej. Oegentligheter från ombud i de fall han har fullmakt att utbekomma skadestånd som utdömts av domstol kan också undvikas om parten samtidigt får kännedom om domens innehåll.

De förhållanden jag har påtalat i denna fråga har troligen ringa betydelse för de insiktsfulla och för dem som väl förstår att ta till vara sina intressen men kan vara desto betydelsefullare för ett antal människor som har begränsade insikter om hithörande ting. Det lär t. o. m. ha förekommit skilsmässoprocesser där den ena parten inte har varit klart medveten om att skilsmässan verkligen har ägt rum. Vederbörande kommer kanske svagt ihåg att han eller hon har skrivit på ett papper men har inte fått del av domen. Likhande har inträffat i vissa skadeståndsmål. Därför finner jag det betydelsefullt att frågan på något sätt löses.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Det som herr Israelsson påtalar gäller egentligen frågan om förtroendet mellan ett ombud och den person som ombudet företräder. Det är ju egentligen någonting annat än de bestämmelser som vi kan ha för skyldigheten att ge part utskrift av rättegångshandlingar. Jag är inte beredd att här säga att man skall ändra bestämmelserna så att man när det finns ett ombud skall skicka en handling till ombudet och en till parten. Detta är en fråga som måste lösas mellan parten och hans ombud. Jag tror inte att man domstolsvägen eller genom ändringar i de här bestämmelserna kan komma till rätta med eventuella olägenheter i enskilda fall.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om utökning av lotsplikten

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Norrby's* i Åkersberga (fp) i kammarens protokoll för den 16 februari intagna fråga, nr 70, dels herrar *Wennerfors* (m) och *Hallgrens* (vpk) i kammarens protokoll för den 18 februari intagna frågor, nr 78 respektive 79, och anförde:

Herr talman! Herr Hallgren har frågat mig, om jag avser att lägga fram förslag om skärpning av bestämmelserna om användandet av lotsar ombord i fartyg som trafikerar svenska farvatten så att säkerheten väsentligt förbättras.

Nr 37

Torsdagen den
9 mars 1972

*Om utökning av
lotsplikten*

Torsdagen den
9 mars 1972

*Om utökning av
lotsplikten*

Herr Norrby i Åkersberga har frågat mig, om jag, mot bakgrund av det ökade antalet sjöolyckor med fartyg utan lots, är beredd att snabbt aktualisera en kraftig utökning av lotsplikten.

Herr Wennerfors har frågat mig, om jag anser att de föråldrade och bristfälliga sjökorten i Stockholms skärgård och den oroande haveristatistiken motiverar en omprövning av lotsfriheten.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Sjöfartsverket följer kontinuerligt upp antalet grundstötningar och grundkänningar i svenska och närliggande farvatten. Det visar sig att dessa under femårsperioden 1967–1971 varierat från 112 som lägst år 1968 till 142 som högst år 1969. Medelvärdet för perioden utgjorde 122. Antalet grundstötningar och grundkänningar för fartyg utan lots ombord varierade under samma period från lägst 81 år 1967 till högst 124 år 1969. Medelvärdet för perioden utgjorde 100. Uppgifterna för det gångna året anger totalt 128 grundstötningar och grundkänningar, varav 114 utan lots.

Några exakta uppgifter om det totala antalet hamnanlöp under motsvarande period finns inte. Tillgänglig statistik visar emellertid att anlöpen i utrikes fart under år 1971 varit flera än under vart och ett av de tidigare åren.

Av det sagda framgår att det knappast kan göras gällande att det finns en påtaglig tendens till ökning av antalet grundstötningar efter den principiella lotsfrihetens införande den 1 januari 1971 vare sig totalt sett eller vid gång utan lots.

Med anledning av herr Wennerfors' fråga vill jag vidare framhålla att det enligt sjöfartsverkets sammanställningar är vid mycket få tillfällen som en grundstötning kan antas orsakad av bristfälliga eller felaktiga sjökort. Det är också mycket tveksamt, om riskerna för en grundstötning med anledning av t. ex. ett okänt grund skulle minska genom att utöka lotsningstvånget.

Den nuvarande lotsfriheten kombinerad med föreskrifter om skyldighet att anlita lots för fartyg med farlig last vid passage av besvärliga farvatten – bl. a. i Stockholms skärgård – har hittills tillämpats under ganska kort tid. Det är med hänsyn härtill och till vad jag i övrigt anfört för tidigt att dra några slutsatser. Det bör också tilläggas att det nya systemet i praktiken inte innebär någon större förändring i förhållande till den ordning som gällde före 1971. Enligt denna äldre ordning förelåg det inte någon generell skyldighet att anlita lots utan främst en skyldighet att erlagga lotsavgift. Lotsskyldigheten i dag för tankfartyg och bulkfartyg med farliga laster är däremot obligatorisk. Den kan inte som tidigare ersättas med en erlagd avgift. Härvidlag har alltså skett en skärpning jämfört med tidigare system.

Sjöfartsverket bevakar noga utvecklingen beträffande all verksamhet som har med säkerheten i farled att göra, och jag utgår från att verket, om så befinnes påkallat, kommer att föreslå åtgärder för att upprätthålla en tillfredsställande säkerhet.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! Jag tackar kommunikationsministern för svaret. Min fråga bygger på litet mer än de uppgifter som har förekommit på senare tid om utvecklingen i sjösäkerhetshänseende. Den bygger också på det cyniska resonemang man ibland kan skönja: att trafiksäkerheten till sjöss skall vara driftekonomiskt lönsam. Min förhoppning är att det resonemanget skall upphöra och att kommunikationsministern inte tänker införa den principen exempelvis för trafiksäkerhetsverket. Tvärtom borde man överväga att separera sjösäkerhetsverksamheten från sjöfartsverket, att lyfta ut den från lönsamhetsprincipen. Man kan här jämföra med vad som är på gång beträffande luftfarten. Det finns anledning att betona att sjösäkerheten är en miljövårdsfråga av mycket stor betydelse.

Den statistik som kommunikationsministern redovisade i svaret är ju intressant, framför allt därför att statistik alltid är farlig att använda. Det sägs inte i svaret, men det förhåller sig på det sättet, att den statistik som här redovisas avser de olyckor som har kommit till myndigheternas kännedom. Cirka 10 procent av olyckorna har orsakats av fartyg med lots ombord. Alla olyckor där lots finns ombord rapporteras. Däremot förekommer i betydande utsträckning att olyckor och svåra tillbud med fartyg utan lots, framför allt utländska fartyg, inte kommer till svensk myndighets kännedom. Det betyder att vi inte kan uttala oss med säkerhet om utvecklingen. En klar tendens är att tillbudena ökar. Lönsamhetskraven inom sjöfarten gör att man minskar säkerhetsmarginalerna.

Sjöfartsverket har infört en försöksverksamhet med tillbudsrapportering sedan några månader tillbaka, och det skall bli intressant att se vad den ger för utslag. Vi skall ha klart för oss att ungefär 80 procent av det tonnage som förekommer i svenska hamnar är utländskt. Det finns anledning, tycker jag, att erinra om vilka principer för utländskt tonnage som tillämpas i våra grannländer — där har man lotsplikt för detta.

Det är alldeles klart att man i samband med omläggningen av lotsorganisationen borde ha vidtagit kompletterande åtgärder i sjösäkerhetshöjande syfte, exempelvis inom sjökarteverksamhetens område. En kompletterande fråga som jag vill ställa till kommunikationsministern är om de i svaret antydda åtgärder i sjösäkerhetshöjande syfte som kan förväntas från sjöfartsverket också innefattar höjning av avgifter för att täcka kostnadshöjningarna vid utflyttningen till Norrköping av sjöfartsverket. Den frågan är litet retorisk, men jag vill ändå ställa den.

Den omnämnda lotsplikten för tankfartyg och fartyg med farlig last gäller inte överallt i landet, och kontrollen av att den verkligen tillämpas är dålig. Avser statsrådet att på den punkten vidta några förändringar i positiv riktning?

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Tack, herr statsråd, för svaret!

Beträffande statistiken vill jag instämma i det mesta av vad herr Norrby i Åkersberga redan har sagt och bara understryka att vi dess värre inte vet så mycket om tillbudena.

Det andra jag vill påpeka är att flertalet av olycksfallen har inträffat i

Torsdagen den
9 mars 1972

*Om utökning av
lotsplikten*

Stockholms skärgård och i Mälaren. Detta ger särskild anledning till eftertanke. Vidare vet vi som sagt inte hur många tillbud som inträffar för de utländska båtarna.

Jag ställde också frågan om sjökorten. Jag vill först säga att när det gäller de vanliga farlederna är läget naturligtvis inte så allvarligt. Men med tanke på att vi skall göra allt för att öka sjösäkerheten kunde det göras mera fullständiga och noggranna mätningar. Det finns andra stora områden inom Stockholms skärgård där uppgifterna är bristfälliga. Jag är medveten om att det är av försvarsskäl som man inte lämnar ut uppgifterna, men jag kan samtidigt förstå att fritidsbåtsfolket har önskemål på den här punkten. Än så länge väger dock försvarsskäl tyngst.

Men det sägs att sjökorten är svåra att tyda, särskilt för utländska befälhavare, och att detta bl. a. skulle ha orsakat Starmarks grundstötning i höstas i Söderarmsleden i Stockholms skärgård. Nu vet jag inte något annat land som på sina sjökort har uppgifter på alla möjliga språk; det skulle ställa sig för dyrt. Men man kunde ju säga att en utländsk befälhavare som inte i tillfredställande grad kan läsa sjökortet, skall ha lots hjälp. Detta talar alltså för lotsplikt för de utländska båtarna.

Jag vill också passa på att säga, att vad gäller Östersjön i övrigt är bristerna stora i fråga om sjömätning och sjökortsuppgifter. Detta beror framför allt på det allt större tonnaget och det alltså större djupgåendet för tankfartygen.

Herr statsrådet säger vidare att det är "mycket tveksamt, om riskerna för en grundstötning med anledning av t. ex. ett okänt grund skulle minska genom att utöka lotsningstvånget". Man får väl ändå, herr statsråd, förutsätta att för lotsarna, som har det här yrket, finns det inte så många okända grund som för dem som aldrig har varit i farvattnen tidigare.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Jag skall tacka kommunikationsministern för svaret.

Jag vill emellertid påpeka vilken liberalisering som genomfördes när man 1970 övergick från den då gällande lotsplikten till ett system som i princip innebär allmän lotsfrihet. I vissa fall föreligger skyldighet att anlita lots — det säger kommunikationsministern — men enligt sjöfartsverkets meddelande nr 22 år 1971 ges det möjlighet till dispens. Mot bakgrunden av de senaste rapporterna om allt fler haverier och tillbud i farvatten, där det tidigare rådde lotsplikt, måste liberaliseringen av tidigare lotsbestämmelser betraktas som ett mycket olyckligt beslut.

Det har visat sig att rederierna försöker att helt klara sig utan lotsar och att anlitande endast sker i undantagsfall — i vart fall på Västkusten är förhållandet sådant. Det betyder alltså att sjöfolkets säkerhet sätts på spel och att risker för miljöförstöring i stor skala föreligger längs hela den svenska kusten och skärgården. Enligt den intervju som återgavs i Sveriges Radio med avdelningsdirektör Ulf Heiroth i sjöfartsverket förekommer det att rederierna försöker övertala fartygsbefälarna att avstå från att använda lots där man tidigare bedömt det som nödvändigt. Ja, enligt herr Heiroths intervjuuttalanden förekommer det t. o. m. att rederierna

betalar någon eller några hundralappar utöver den ordinarie lönen till fartygsbefäl som avstår från lots. Som exempel på det nämndes i den här intervjun att sträckan Paternoster -Wallhamn ger 100 kronor extra till befälhavaren vid varje tillfälle som han inte anlitar lots.

Dessa uppgifter lämnades i en nyhetssändning från Sveriges Radio den 10 februari i år. För att vara riktigt säker ringde jag Sveriges Radio och kollade upp uppgifterna, och man svarade där att herr Heiroth har belägg för vad han meddelat i nyhetssändningen.

Det är skrämmande att en grupp människor av de rikaste bland de rika i det här samhället för att ytterligare berika sig genom att spara några tusenlappar varje resa utan lots, där det tidigare ansågs nödvändigt att ha lots, riskerar både människors liv och miljön vid kusterna. Människor med sådan moral kan inte ges några förmåner som hittills skett. Tidigare bestämmelser måste, anser jag återinföras och skärpas. Det finns, som tidigare påpekats, länder här i Norden som har lotstvång, och det synes vara en absolut nödvändighet att också vi i vårt land inför det.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Herr Wennerfors och herr Norrby i Åkersberga ifrågasatte inte riktigheten av den statistik som jag använt mig av i mitt svar men ville inte heller förstora värdet av den. Herr Wennerfors har emellertid i sin direkta fråga till mig sagt att han önskar svar på om jag anser att de föråldrade och bristfälliga sjökorten i Stockholms skärgård och den oroande haveristatistiken motiverar en omprövning. När herr Wennerfors ställer en fråga om den oroande haveristatistiken förutsätter jag att herr Wennerfors och jag talar om samma statistik samt att det är den kända statistiken vi diskuterar. Vad som kan förekomma därutöver är väl förborgat för oss båda två. Här har det gällt för mig att svara mot bakgrunden av den statistik som finns, och då är det väl inte så konstigt att jag tar upp ett resonemang kring den.

Herr Norrby i Åkersberga nämner inte ordet statistik i sin fråga men talar om det ökade antalet sjöolyckor med fartyg utan lots, och däri bör väl då ligga att det är den statistiskt belagda olycksfrekvensen han åsyftar.

Sedan vill jag också helt kort säga något om ett par andra saker.

Det obligatoriska lotstvång som vi nu har är mera rigoröst än det system vi hade innan vi ändrade bestämmelserna. Här är det alltså inte fråga om någon liberalisering. Jag vill i stället slå fast att vi nu för fartyg med miljöfarliga ämnen ombord har obligatorisk lotsplikt. Det hade vi inte tidigare. Det är en sak som är värd att notera i denna debatt.

Herr Wennerfors tror inte heller så mycket på vad jag säger i mitt svar om att olyckor som beror på okända grund inte torde vara så många. Men, herr Wennerfors, hur många okända grund finns det då? Ja, de grunden känner förstås ingen till. Jag förutsätter dock att varje gång som en lots upptäcker ett dittills okänt grund, så rapporterar han det till sjöfartsverket, och där prickar man omedelbart in grundet på sjökorten. Och sedan är ju inte grundet okänt längre, utan då har alla möjlighet att få kännedom om det.

Sedan kan man naturligtvis ha olika uppfattningar om hur rigorösa

Torsdagen den
9 mars 1972

*Om utökning av
lotsplikten*

bestämmelser vi skall ha. Jag vill där upprepa att den nuvarande lotsplikten, kombinerad med föreskrifter om skyldighet för fartyg med farlig last att anlita lots, har tillämpats bara en ganska kort tid ännu. Därför vet vi erfarenhetsmässigt inte så mycket om hur systemet verkar. Jag har sagt att det finns anledning att se på vilken verkan föreskrifterna har, och den statistik som föreligger talar inte om någon markerat olycklig utveckling. Med den företagna skärpningen av bestämmelserna för fartyg med miljöfarliga laster och med den uppmärksamhet med vilken man på sjöfartsverket bevakar dessa frågor tror jag att vi kan avvakta.

På herr Norrbys i Åkersberga direkta fråga vilka medel som kan tänkas komma att anvisas till sjöfartsverket vill jag svara att jag av naturliga skäl inte kan föregripa kommande beslut.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! Ja, visst har vi obligatoriskt lotstväång för fartyg med miljöfarlig last, åtminstone om tankfartyget har mer än 2 000 ton i lasten och om befälhavaren eller befraktaren deklarerar den miljöfarliga lasten. I annat fall blir det ju inte någon tillämpning av lotstväånget. Men tillämpas dessa bestämmelser i praktiken över allt i vårt land? Jag har fått uppgifter som tyder på att inget lotstväång är genomfört i praktiken vid infart till Sundsvall och Halmstad.

Att systemet finns är bra, men det kan och måste bli bättre. Vi skall komma ihåg att det inte är mer än 5 à 10 procent av oljeutsläppen i haven som beror på olyckor och katastrofer. Resten är avsiktliga utsläpp, dvs. spill av olika slag. Här kommer man in på det intressanta förhållandet att en lots ombord fyller en mycket stor funktion inte bara som navigeringshjälp utan också för andra ändamål. Jag tänker exempelvis på kontroll av oljehantering ombord och på kustövervakningen – en militär aspekt alltså. Vidare kan han utöva dumpningskontroll och vara visst hinder mot smuggling; detta att det finns en myndighetsperson ombord ålägger sannolikt personalen ombord i fartyget betydande återhållsamhet när det gäller illegal verksamhet över huvud taget.

Herr Hallgren tog upp en intressant sak, nämligen att det finns mer eller mindre formella avtal mellan redare och befälhavare om att befälhavaren får ungefär halva lotsavgiften om han avstår från att ta lots. Jag har här kopior av brev från redare till befälhavare där befälhavaren erinras om denna punkt i anställningsavtalet och där redaren kritiserar befälhavaren för att befälhavaren inte bara tagit lots under dagtid i strid med anställningsavtalet utan också köpt sjökort. Redaren har alltså sett det här som två alternativ för sjösäkerhetens utövande.

Detta är ett material som föreligger och som visar på utomordentligt anmärkningsvärda förhållanden; det avser inte bara utländska fartyg och utländska redare utan även fartyg som framförs under bekvämlighetsflagg. Det finns enligt min uppfattning i dag ett klart underlag för en kraftig skärpning av lotsplikten. Det finns så många starka argument som talar för att beslutet om ändring av lotsförhållandena här i landet var felaktigt och snabbt måste korrigeras, av miljöskäl och av sjösäkerhetsskäl.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Beträffande de okända grunden sade jag – det vill jag understryka ännu en gång – att jag förutsätter att det för lotsarna inte finns så många okända grund. Jämförelsen bör göras med de utländska befälhavarna; för dem är dess värre förfärligt många grund okända. Det visar också statistiken. Därför menar jag att det är bättre att ha den säkerhet som en lots innebär.

Vad beträffar statistiken kan man ju fråga sig om det antal olyckor som nu förekommer är tillfredsställande. Förändringarna är inte så stora – det håller jag med om – men frågan är: Är vi tillfreds med det här förhållandet? Vidare kan man fråga sig om statistiken är tillräckligt tillförlitlig.

Jag tycker att det är just de utländska fartygen som är problemet. Såvitt jag har mig bekant finns det inte något land i Europa, eller ens i hela världen, där inte lotsplikt föreligger för utländska fartyg. Det råder en viss lotsfrihet i Kielkanalen och på Elbe, men den är ytterligt begränsad och avser endast fartyg med ringa tonnage. I övriga länder råder mycket stränga lotspliktsbestämmelser med höga bötesstraff för överträdelse. Jag ifrågasätter om det finns någon anledning att i Sverige upprätthålla den lotsfrihet vi har med det antal olyckor som vi registrerar.

Statsrådet säger slutligen att sjöfartsverket bevakar utvecklingen noga, och statsrådet utgår ifrån att verket kommer att föreslå åtgärder om så krävs. Ja, i detta vill jag verkligen instämma, herr statsråd. Vi utgår nog alla här i riksdagen från att sjöfartsverket följer detta mycket noggrant och, om man finner det påkallat, framlägger förslag till ändringar. Jag själv är redan i närheten av ståndpunkten att åtgärder ganska snart måste vidtas på detta område.

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! Vad jag ville ha fram med min fråga var, huruvida kommunikationsministern har för avsikt att lägga fram förslag om en kraftig skärpning av lotsbestämmelserna såsom dessa nu är utformade.

De förhållanden som nu råder – jag hänvisar bl. a. till att herr Norrby i Åkersberga kunde vidimera att det faktiskt förekommer ett rent mutsystem, mutöverenskommelser mellan fartygsbefäl och rederi -- borde väl utgöra tillräckliga skäl för att med det snaraste lägga fram ett förslag om en väsentlig skärpning.

Sjöfolkets säkerhet måste gå före redarnas profitintressen. Det kan inte accepteras att besparingar görs på bekostnad av säkerheten ombord.

Vad skulle hända om ett fartyg med en lastsammansättning, som vid sammanblandning framkallar sådan explosionsbrand som uppstod vid Poonakatastrofen i Göteborg, exempelvis går på grund? Kommunikationsministern säger att bestämmelserna för fartyg med sådana laster har skärpts och att det i sådana fall föreligger lotsplikt. Men man kan aldrig vara säker på att lasterna redovisas, trots att det finns föreskrifter härom. Det har vi konstaterat, och det känner också kommunikationsministern till. Om ett fartyg med en sådan lastsammansättning skulle gå på grund och emballaget på godset skadas med lastsammanblandning som följd,

skulle det kunna bli en explosion med stora risker för att samtliga ombordvarande skulle få sätta livet till.

Detta är kanske att framställa saken drastiskt, men jag anser det vara nödvändigt att göra det. Sådana här händelser är inte uteslutna – de kan mycket väl inträffa när som helst. Och vad skulle hända om fartyg med giftiga eller på annat sätt farliga laster havererar och fördärvar vattnen runt om?

Haverier kan vi aldrig helt komma ifrån, men det måste vara en ytterst angelägen uppgift att begränsa dem till ett absolut minimum. Framför allt får ekonomiska värderingar över huvud taget inte läggas på säkerheten till sjöss.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Om de exempel, som herrar Hallgren och Norrby i Åkersberga anfört som bevis för vad de anser sker bakom vad som synes ske, är väl ingenting annat att säga än att om sådana här saker förekommer – jag talar nu om lotsplikten för fartyg med miljöfarliga laster – utgår jag ifrån att den som upptäcker sådana överträdelse och kan leda dem i bevis, genom anmälan eller på annat sätt försöker få en rättelse till stånd. Överträdelse av lagar och förordningar skall naturligtvis omedelbart beivras på normala vägar.

Utan att polemisera eller i övrigt gå i svaromål mot någon av frågeställarna vill jag under den ytterligare minut som jag har till mitt förfogande konstatera ett par saker.

Lotsningsverksamhet är *ett* av de medel som står till förfogande för att åstadkomma en säker sjöfart – den saken är vi överens om, och det är alltså bara ett konstaterande. För att uppnå de övergripande mål som säkerheten i farled utgör vidtar sjöfartsverket omfattande insatser därutöver i fråga om farledsutmärkning, sjömätning, radionavigeringsstationer osv. Under innevarande budgetår satsas drygt 100 miljoner kronor på farledsverksamheten. Lotsväsendet får ungefär hälften av det beloppet, fyrary och andra säkerhetsanstalter 20 miljoner, sjömätning och sjökortsutgivning 10 miljoner, osv. Dessutom investeras årligen betydande belopp i nyare och bättre säkerhetsanordningar av olika slag. Dessa olika verksamhetsgrenar kompletterar varandra och är i allt större utsträckning även utbytbara, varför det är naturligt att genom samordnade insatser förbättra sjösäkerheten.

De tre frågeställarna – det vet jag om förut – kan sjön, och detta var bara vad de visste tidigare.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Ang. val till länsvägnämnder

Herr kommunikationsministern NORLING erhöi ordet för att besvara herr *Strindbergs* (m) i kammarrens protokoll för den 29 februari intagna fråga, nr 100, och anförde:

Herr talman! Herr Strindberg har frågat mig om jag anser att det – i

motsats till vad riksdagen beslutat – bör få förekomma att val av länsvägnämnd sker utan att landstinget dessförinnan inhämtat förslag på lämpliga personer från länsavdelningen av Kommunförbundet.

Svaret är nej. Såsom trafikutskottet uttalat i sitt av riksdagen godtagna betänkande nr 24 år 1971 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 123 år 1971 med förslag till väglag m. m. bör landsting före val av ledamöter i länsvägnämnden inhämta förslag på lämpliga personer från bl. a. länsavdelningen av Svenska kommunförbundet. Det har ansetts att denna av riksdagen förordade ordning kommer att tillämpas utan formell föreskrift i någon författning. På samma sätt har i fråga om val av lekmanaledamöter i länsstyrelse förutsatts – alltså utan uttryckliga författningsbestämmelser – att landsting före valet av sådana ledamöter inhämtar förslag på lämpliga personer från länsavdelningen av Kommunförbundet.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag vill tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga. Statsrådet och jag har tydligen samma upfattning om hur val till länsvägnämnder bör förrättas, och diskussionen skulle därmed egentligen kunna vara slut.

Men bakgrunden till min fråga är att det redan har förekommit att landsting har valt länsvägnämnd utan att man dessförinnan har haft några överläggningar med länsavdelningen av Kommunförbundet. Det står ingenting i Svensk författningssamling nr 959 år 1971 med instruktion om länsvägnämnder om att landstingen före förrättande av val skall ha dessa överläggningar med Kommunförbundet.

När val förrättades för en tid sedan i det landsting där jag själv är ledamot, blev jag förvånad. Jag gick till Svensk författningssamling och konstaterade att där inte stod någonting om detta. Jag vill därmed definitivt inte påstå att de personer som valdes inte har de insikter i väg-, trafik- och transportfrågor som det förutsätts att ledamöterna skall ha. Men jag finner det anmärkningsvärt att det beslut som riksdagen har fattat inte har följts upp i författningen.

Nu säger statsrådet i sitt svar: "Det har ansetts att denna av riksdagen förordade ordning kommer att tillämpas utan formell föreskrift i någon författning." Det var tydligen inte så bra att man förutsatte detta, eftersom det inte har tillämpats i samtliga fall. Min följdfråga, herr talman, till kommunikationsministern måste därför bli: Hur har landstingen underrättats om riksdagens beslut av den 10 december förra året? Det är ändå väsentligt att det som riksdagen beslutar följs upp på ett riktigt sätt av de beslutande församlingarna ute i landet.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag kan naturligtvis inte säga när och på vilket sätt de verkställande församlingarna har underrättats om riksdagens beslut. Jag utgår ifrån att det i vanlig ordning har distribuerats till dem som har att följa de givna nya föreskrifterna.

Att man i något enstaka fall, herr talman, inte har följt den av riksdagen angivna ordningen för utseende av ledamöter i länsvägnämnd

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ang. förutsätt-
ningarna för
utveckling av
produktionen
vid SJ:s verk-
stadsföretag*

kan vi vara överens om är beklagligt. Men det får väl närmast betecknas såsom ett olycksfall i arbetet, eftersom systemet är så nytt. Enligt vad jag har inhämtat sedan jag fick denna fråga har systemet hittills fungerat friktionsfritt när det gäller val av lekmanaledamöter i länsstyrelse.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Jag måste säga att jag är ytterligt förvånad över kommunikationsministerns senaste svar, att han inte har följt upp hur landstingen har underrättats om detta riksdagens beslut utan har nöjt sig med att utgå ifrån att beslutet skulle följas. Jag förutsätter därför att kommunikationsdepartementet verkligen ser till att denna förordning följs i framtiden.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Eftersom systemet har fungerat så gott som hundra procentigt utgår jag ifrån att alla har nåtts av beskedet i god tid.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Ang. förutsättningarna för utveckling av produktionen vid SJ:s verkstadsföretag

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Måbrinks* (vpk) i kammarens protokoll för den 3 mars intagna fråga, nr 110, och anförde:

Herr talman! Herr *Måbrink* har frågat mig hur jag bedömer de allmänna förutsättningarna för utveckling av den produktiva verksamheten vid de SJ-ägda verkstadsföretagen och om jag delar uppfattningen att uppsägningar av personal ej bör ske innan närmare utredning verkställts av dessa förutsättningar.

Då jag utgår från att herr *Måbrink* avser förhållandena vid AB Gävle Vagnverkstad, får jag anföra följande.

Genom beslut den 3 mars 1972 har Kungl. Maj:t uppdragit åt en särskild sakkunnig att skyndsamt verkställa utredning av de företagsekonomiska skälen för att bibehålla respektive avveckla viss produktion inom nyssnämnda företag.

Kungl. Maj:t har i anslutning härtill anbefallt statens järnvägar att tillse att personal inom bolaget som är sysselsatt med produktion, marknadsföring etc. av ifrågavarande produkter inte friställs under den tid utredningen pågår och till dess ställning tas i anledning av det redovisade utredningsresultatet.

Herr *MÅBRINK* (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret.

Den skandalösa behandlingen av arbetare och tjänstemän vid det SJ-ägda företaget AGV i Gävle — en behandling som bör få konsekvenser långt upp i SJ-ledningen — har gjort att jag har ställt frågan till kommunikationsministern.

På grund av den korta tid jag har till mitt förfogande kan jag inte utförligt redogöra för fallet, men kommunikationsministern är enligt vad jag kan förstå väl informerad. Låt mig helt kort säga att när företaget klarat av inkörningsskedet av en ny truck och ett nytt gruvlok, som visat sig ha erhållit högt betyg av köparna, meddelade styrelsen för AGV att produktionen skall läggas ned, med motiveringen "icke lönsam", en motivering som styrelsen i Stockholm tydligen är ensam om. Arbetare och tjänstemän ställdes inför fullbordat faktum, och ett femtiotal varslades om permittering.

I slutet av november förra året besöktes AGV av styrelsens ordförande, och de anställda fick då intrycket att inget skulle hända företaget. Den 27 januari i år kom så chockbeskedet om nedläggning av truck- och gruvlokstillverkningen. Alltså: ett statsägt företag utnyttjar § 32 lika hänsynslöst som ett privatkapitalistiskt! Hänsynen till och respekten för de anställdas situation tycks inte intressera herrarna ett dugg.

Regeringen har nu tillsatt en utredningsman som har till uppgift att undersöka lönsamheten och förutsättningarna för eventuellt fortsatt produktion. Under tiden skall heller inga avskedanden få äga rum. Detta är bra och positivt, och det bör betraktas som en delseger för de anställda vid AGV, men beskedet är inte tillräckligt. En rimlig åtgärd är också att varselbudet till de anställda hävs tills utredningen föreligger klar. Detta är också ett krav från de anställda.

Jag vill nu fråga kommunikationsministern på vilket sätt man bör tolka regeringens besked. Skall det tolkas så, att också varselbudet skall hävas till dess att utredningen blir klar?

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Under den tid som utredningsmannen arbetar vid Gävle Vagnverkstad har jag ingen anledning att uttala mig utöver det besked som har lämnats av mig i dag och tidigare i pressmeddelande och kommunikéer för några dagar sedan.

Herr MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Kommunikationsministern gav med sina senaste ord inte något som helst besked, vilket de anställda har krävt. Om inte varselbudet tas tillbaka, kommer tjänstemännen om några dagar att gå i strejk. Det innebär att de LO-anslutna arbetarna därmed kommer att råka ut för permitteringar, varvid de, enligt vad jag kan förstå, också mister sin permitteringslön, eftersom avtalsbestämmelserna är sådana.

Ansvaret för den situation, som kan uppkomma, skall naturligtvis inte läggas på tjänstemännen, utan det faller helt och hållet på styrelsen för AGV. Jag tror att det är absolut nödvändigt att man ger ett klart besked om att varselbudet skall hävas. Jag tycker att detta är en helt rimlig begäran, därför att det faktum att regeringen tillsatt en utredning för att kontrollera lönsamheten av en eventuellt fortsatt produktion visar – enligt vad jag kan förstå – att styrelsen inte grundligt utrett frågan. Då bör också utfärdat varsel tas tillbaka tills saken är klar.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
9 mars 1972

Tandvårdsförsäkring för diabetiker

§ 10 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 83- 85.

§ 11 Tandvårdsförsäkring för diabetiker

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 6 i anledning av motion angående tandvårdsförsäkring för diabetiker.

Fröken PEHRSSON (c):

Herr talman! I motionen 223 för vi fram frågan om tandvårdsförsäkring för diabetiker. Motionen lämnades i januari, och sedan dess har det framkommit att den sakkunnige som svarar för 1970 års utredning om tandvårdsförsäkring avser att lämna sitt betänkande under sommaren eller hösten 1972. Vi tycker att detta är alldeles utmärkt, för många människor har under flera år väntat på att en tandvårdsförsäkring skulle komma till stånd.

Enligt direktiven till expertutredningen, som statsrådet Aspling tillkallade i april 1970, framhåller departementschefen att utredningsmannen bör utarbeta sitt förslag med utgångspunkt bl. a. i det material och de överväganden som redovisats i 1967 års folktandvårdsutredning. Betänkandet framlades i april 1970. Statsrådet framhöll även i direktiven att syftet med en tandvårdsförsäkring bör vara att göra en god tandvård tillgänglig till en för alla medborgare överkomlig kostnad. En tandvårdsförsäkring kan göras allmängiltig, men det kan också finnas skäl för vissa avgränsningar och för prioritering av vissa tandvårdsbehov, framhåller departementschefen.

I vår motion pekar vi på de speciella behov diabetiker har av en god tandvård. Jag finner det i hög grad angeläget att diabetikernas tandvårds-situation blir föremål för särskild uppmärksamhet under utredningsarbetet. Vi förväntar att utredningsmannen i det aviserade betänkandet kommer att framlägga förslag till skyndsamt lösning av frågan om tandvård för diabetiker.

Efter att ha tagit del av utskottets skrivning i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 6 har jag velat anföra de här synpunkterna, som jag också fogat till betänkandet genom ett särskilt yttrande.

Fru HÅVIK (s):

Herr talman! Fröken Pehrsson talar här om den motion hon väckte i januari i år. Jag erinrar kammaren om att fröken Pehrsson hade en exakt likadan motion förra året, som då behandlades i utskottet och kammaren.

Utskottet förklarade vid det tillfället att man skulle ta hänsyn till de i motionerna angivna grupperna, och vi hänvisade även till den särskilda utredning om tandvårdsförsäkring som statsrådet Aspling tillsatte under 1970 och som fröken Pehrsson syftade på i sitt anförande.

Det har inte hänt något nytt sedan dess. Vi vet nu att utredningen kommer att framlägga sitt förslag under året. Och utskottet framhöll ju i sitt betänkande 1971 att inte bara diabetikerna, utan även övriga grupper med stort tandvårdsbehov bör få sina behov tillgodosedda.

Med hänsyn till detta och till att jag inte anser mig kunna tillföra debatten något nytt utöver vad jag sade i mitt anförande vid riksdagsbehandlingen förra året, ber jag att få yrka bifall till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 6.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12 Den andliga vården vid sjukhusen

Föredrogs kulturutskottets betänkande nr 5 i anledning av motion om den andliga vården vid sjukhusen.

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Det är gott och väl att kulturutskottet på tal om den *andliga omvårdnaden på sjukhusen understryker att det är en fråga av väsentlig betydelse*. Vi är nog alla medvetna om att de rutiner som finns på ett modernt sjukhus i dag lämnar en vit fläck i florán av förträffliga vetenskapliga terapeutiska insatser: omsorgen om patientens personlighetsliv. Självvård kan kanske för en och annan verka vara ett litet väl seriöst uttryck, men i sak innebär det att det skall finnas någon människa för patienten att tala med om sina bekymmer och sin oro, någon som också kan leda och råda i de allmänmänskliga frågor som hör samman med de eviga tingen. Vi har i motionen särskilt tryckt på människans behov av personlig kontakt i dödens närhet.

Det är ju allmänt omvittnat att personalen på sjukhusen inte har tid att ägna sig åt patienten i dessa avseenden, och kanske inte heller alltid förmågan. Arbetstidsförkortningen kommer att ytterligare isolera patienten och lämna henne åt sig själv med de naturliga bekymmer som hör samman med sjukdom.

Jag vill naturligtvis inte betvivla att utskottet inser allt detta. Just därför blir man betänksam när man läser betänkandet, som ganska klart ger vid handen att utskottsmajoriteten är relativt belåten med status quo. Man talar om att konkreta åtgärder vidtagits genom kyrkan och frikyrkan i fråga om utbildningen. Men det räcker inte. Det beklagliga är just att den kompetens som denna utbildning ger inte alltid kommer till uttryck i arbetet på grund av den nuvarande organisationen av verksamheten.

Vidare talar man om att Ekumeniska nämnden och Sveriges frikyrkoråd rekommenderar samkristna lösningar. Dessa rekommendationer har på många håll efterkommits. Det finns redan ett utmärkt ekumeniskt samarbete, men inte heller det är det väsentliga i sammanhanget. Vad det gäller är inte en fråga om kristen ekumenik utan en fråga om personliga insatser av kvalificerat folk. De människorna finns inte alltid på platsen. Därför hjälper inga ytterligare överläggningar mellan samfunden, som utskottet också hänvisar till.

Detta ärende är egentligen inte en intern kyrkofråga, inte någonting som i första hand angår samfunden utan något som i första hand angår våra sjukvårdsinrättningar, som bör kunna erbjuda patienterna också denna hjälp. Den här motionen borde därför egentligen ha behandlats av

Nr 37

Torsdagen den
9 mars 1972

*Den andliga
vården vid
sjukhusen*

Torsdagen den
9 mars 1972

*Den andliga
vården vid
sjukhusen*

socialutskottet.

Vad samfunden beträffar har de ju samma önskemål som motionärerna. I det yttrande som Sveriges frikyrkoråd avgav i fjol över en liknande motion instämde man i motionärernas yrkande. I år har ett liknande instämmande inkommit från Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund.

Till slut hänvisar utskottet som vanligt till att man måste invänta kyrka—stat-beredningen. Det har nu under många år varit räddningsplan-kan för dem som inte vill vara med att ge kyrkan möjlighet att effektivt verka i denna nya tid och detta förändrade samhälle.

För fjorton dagar sedan hade vi en liknande debatt; det gällde samverkan mellan svenska kyrkan och frikyrkorna i fråga om gemensamma gudstjänster och nattvardsfirande. Då hänvisade man också till kyrka—stat-beredningen, men det är ju bara att skjuta frågorna långt fram i tiden.

Min vän Thorvald Källstad hävdade den gången med skärpa här i riksdagen att om man nu var ovillig att biträda kyrkomötesbeslutet — det var ett sådant beslut som låg bakom förslaget om samverkan mellan kyrka och samfund — ingriper just riksdagen i kyrkans interna angelägenheter, och det vill vi ju inte. Jag tycker denna fråga är av liknande natur. Det är visserligen inte kyrkomötet som har avgivit någon viljeyttring, utan det är pastoratsförbundet, men i denna fråga är pastoratsförbundet verkligen rätt instans att yttra sig och representera kyrkans mening.

Oavsett hur staten i framtiden kommer att förhålla sig till kyrkan och samfunden måste det väl ändå vara ett intresse för sjukvårdshuvudmännen att tillgodose patienternas behov av andlig omvårdnad. Jag vill än en gång poängtera att det måste primärt mer vara en angelägenhet för sjukvården än för kyrka och samfund att få denna fråga löst. Därför finner jag inte några motiv för att invänta beredningen kyrka—stat.

Eftersom ingen av utskottets ledamöter har funnit anledning att reservera sig till förmån för motionen, skall jag inte besvara kammaren med att ställa något yrkande denna gång. Men jag kommer igen.

Herr ZACHRISSON (s):

Herr talman! Det är, som det står i utskottsbetänkandet, en väsentlig fråga som motionärerna har tagit upp. Det råder ingen som helst oenighet på den punkten. Vad meningsskiljaktigheten gäller är det sätt på vilket frågan skall behandlas. Jag avslöjar inga hemligheter om jag säger att med det betänkande, som 1968 års beredning om stat och kyrka lägger om några månader, kommer ett förslag om att en arbetsgrupp skall få se över denna fråga tillsammans med en rad andra liknande frågor rörande den andliga vården vid institutioner av olika slag; alla dessa frågor hör ju ihop.

Vi har valt något olika lösningar på den här sortens problem, och det är ju — tyvärr, är jag beredd att säga, herr Werner — så att den nuvarande ordningen mellan stat och kyrka, som också innebär ekonomisk reglering i församlingsstyrelselagens anda, förutsätter att denna fråga löses ekonomiskt och tekniskt inom ramen för de kyrkokommunala funktioner som vi för närvarande har. Att föreslå att denna uppgift skall läggas över på sjukvårdshuvudmännen innebär att man också i denna fråga accepterar en

annan relation mellan stat och kyrka än den nuvarande. Därför är spörsmålet intimt förknippat med kyrka—stat-frågans lösning.

Jag kan inte förstå att detta skall behöva skjutas på framtiden. Arbetsgruppen har alla möjligheter att snarast lägga fram förslag i frågor av denna karaktär. Dessutom tycker jag att detta verkligen är en fråga, som samfunden skulle ta mycket allvarligare på än vad de gör. Det är nämligen de som är experter. Sakkunskapen ligger inte hos samhället och inte heller hos sjukvårdshuvudmännen. Visserligen tycker jag att denna angelägenhet skall lösas i ett sammanhang med de frågor som gäller personlig omvårdnad på sjukhusen över huvud taget, men den speciella fråga som motionärerna tar upp är kyrkorna specialister på.

Jag har mycket svårt att förstå att samhället skulle kunna ha något emot att kyrkorna lade fram ett gemensamt förslag till en samlad lösning. Men problemet är ju faktiskt, trots alla vackra uttalanden ibland, att kyrkorna inte är helt överens om hur detta skall ordnas. Därför tycker jag att det är en primär uppgift för dem att försöka bli det.

Herr WERNER i Malmö (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Zachrisson säger att kyrka—stat-beredningen kommer att föreslå en utredning av dessa frågor. Varför kan inte herr Zachrisson biträda vår linje när han vet, att beredningen kommer att lägga fram ett liknande förslag? Vi föreslår ju en förutsättningslös utredning. Jag har talat om samarbete med sjukvårdshuvudmännen som en möjlig väg men det kan också finnas andra möjligheter. Det är klart att man kan säga som herr Zachrisson att kyrkorna och samfunden är experterna på denna fråga, men man kan aldrig utesluta sjukvårdshuvudmännen, som är den väsentliga intressenten i sammanhanget.

Herr Zachrissons uppfattning att kyrka—stat-beredningen själv kan ta initiativet till att utreda denna fråga tycker jag är rätt underlig. Det får väl ändå vara Konungen som tillsätter en sådan utredning, och det är ju inte säkert att Konungen gör det. Förmodligen gör han det inte förrän hela det stora frågekomplexet kyrka—stat är färdigbehandlat, och då är vi framme vid början på 1980-talet. I så fall får vi fram till dess dras med en organisation som bygger på premisser från början av 1950-talet, och det är helt otillfredsställande.

Herr ZACHRISSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Orsaken till att man inte enbart kan gå in för det utredningsförslag som herr Werner lagt fram är att det är för begränsat. Denna fråga skall behandlas i samspel med frågor om andlig vård i andra institutionella sammanhang. Man bör få en helhetslösning på denna typ av frågor.

Vidare hoppas jag att riksdagen skall kunna fatta ett principbeslut betydligt tidigare än på 1980-talet. Jag tror inte att det skall behöva dröja särskilt många år.

Herr WERNER i Malmö (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är herr Zachrissons mening att utredningen om den andliga vården vid sjukhusen skall förenas med en utredning av den

andliga vården i fångelser, på regementen osv., men det är väl inte helt säkert att det är den rätta vägen. Om en utredning tillsättes nu, skulle man också senare, om herr Zachrissons mening vinner gillande, kunna ge en sådan utredning tilläggsdirektiv även för de andra fälten. I varje fall menar jag att man, om man vill ha bättre förhållanden på detta område, så tidigt som möjligt skall tillsätta en utredning.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Utskottets ledamöter är överens om att det är angeläget att man vid sjukhusen tillgodoser det behov av andlig omvårdnad som verkligen föreligger. Utskottet har även sagt att det är en fråga av väsentlig betydelse. Vi vet också att man på sina håll, om än inte på alla, försöker tillämpa den rekommendation som Svenska ekumeniska nämnden och Sveriges frikyrkoråd har givit med de ekumeniska och samkristna lösningar som man har kunnat komma överens om. Jag har närmast fattat saken så att de överläggningar som det talas om i utskottsbetänkandet i första hand skall ske inom och mellan samfunden, och de överläggningarna kan i sin tur resultera i förslag till förändringar.

Nu har herr Werner i Malmö redovisat de synpunkter som finns på svenska kyrkans håll och inom pastoratsförbundet. Jag vill till detta lägga några synpunkter som framförts från Sveriges frikyrkoråd i den här frågan. Frikyrkorådet anser inte den nuvarande organisatoriska ordningen för den andliga vården vid sjukhusen tillfredsställande, utan rådet skulle föredra att den andliga vården i sjukhusen reglerades på ett likartat sätt för svenska kyrkan och de fria trossamfunden. För Sveriges frikyrkoråd framstår organisationen för den andliga vården inom försvarets fältorganisation och kriminalvården som föredömlig även för en framtida organisation av den andliga vården vid sjukhusen. En sådan ordning skulle emellertid innebära att sjukhusens huvudman måste påta sig ett ekonomiskt och även organisatoriskt ansvar för den andliga vården vid sjukhusen.

Jag vill säga till herr Werner att frikyrkorådet instämmer i hans uppfattning att det är hög tid att den andliga vården vid våra sjukhus blir föremål för en översyn. Inte minst med tanke på den gynnsamma ekumeniska utveckling som ägt rum i vårt land har det skapats goda förutsättningar för en ny och ekumeniskt präglad organisation för den andliga vården vid sjukhusen. Rådet ställer sig däremot avvisande till att frikyrkosamfundens pastorer skulle komma i fråga vid domkapitlens tillsättande av komministertjänster, även om de tillsatta pastorerna skulle tjänstgöra vid sjukhusen. Rådet tror att det inte skulle möta någon svårighet att finna bättre former för att utnyttja det ökande antalet frikyrkopastorer som fått en adekvat utbildning för tjänst inom den andliga vården vid sjukhusen. Jag tänker närmast på den utbildning som sker genom Sankt Lukasstiftelsens försorg.

Överläggningar bör alltså komma till stånd snart, och de bör ske inom Svenska ekumeniska nämnden och Sveriges frikyrkoråd. Herr Werner säger att det här är en sak som egentligen inte angår samfunden. Det är klart att den gör det. Den angår i första hand patienterna. Det är deras väl och ve det gäller. Det får inte bli en prestigesak för samfunden, men det

angår också dem, och därför bör överläggning komma till stånd på det sätt jag nämnt snarare än i den arbetsgrupp som herr Zachrisson har talat om. Jag tror att man inom Svenska ekumeniska nämnden och Sveriges frikyrkoråd, när man får se det uttalande utskottet gjort, är inställd på att snarligen ta upp denna sak till överläggningar och komma med förslag till förbättringar.

I detta anförande instämde herr Wiklund i Stockholm (fp).

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Jag förstår egentligen inte vad herr Källstad vill. Å ena sidan vill han inte gå med på yrkandet i motionen som kräver en översyn av den andliga vården, och å andra sidan åberopar han en skrivelse från Sveriges frikyrkoråd, som är inne på samma linje som motionärerna och anser att det är mycket angeläget att få den här frågan löst. Det är, säger frikyrkorådet, "hög tid att den andliga vården vid våra sjukhus blir föremål för översyn", och anför vidare att "avsaknaden av reglering av denna verksamhet i sin helhet varit otillfredsställande". Med hänvisning härtill vill Sveriges frikyrkoråd instämma i motionärernas hemställan. Varför gör inte herr Källstad det, när han vill ha en annan ordning?

Överläggningar mellan frikyrkorna och Svenska kyrkan pågår, men de kan inte ändra på förhållandena. Vi kan inte bygga bara på frivilliga överenskommelser mellan samfunden, utan vi måste få detta reglerat just här i Sveriges riksdag. Det gäller ju – som herr Källstad mycket riktigt sagt – i främsta rummet patienterna och därmed sjukvårdshuvudmannen. Av herr Källstads anförande framgick klart och tydligt att man från frikyrkohåll är tillfreds med den andliga vården vid regementena och inom kriminalvården. Här avviker han från herr Zachrisson. Det är alltså bara denna fråga om den andliga vården vid sjukhusen som behöver lösas och som Sveriges frikyrkoråd vill lösa liksom också pastoratsförbundet.

Jag förstår egentligen inte var herr Källstad står i detta ärende.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Jag råkar tillhöra både Svenska ekumeniska nämnden och Sveriges frikyrkoråd och vet att det inte pågår några överläggningar där i denna fråga. Men jag ämnar omedelbart ta upp saken inom Svenska ekumeniska nämnden. Jag menar att den översyn som det talas om i Sveriges frikyrkoråds papper i första hand bör komma till stånd mellan och inom samfunden själva genom Sveriges frikyrkoråd och i samverkan med Svenska ekumeniska nämnden. När samfunden själva uttryckt sin mening och själva kommit fram till förslag om förbättringar bör det kunna betyda sådana förändringar som vi också här i utskottet finner det angeläget att tillgodose.

Jag tycker inte att det bör råda något motsatsförhållande mellan de önskemål om översyn som finns i Sveriges frikyrkoråds papper och vad jag och utskottet framfört om överläggningar inom och mellan samfunden i första hand för att komma fram till en riktig och för sjukhuspatienterna god lösning av frågan om den andliga vården.

Nr 37

Torsdagen den
9 mars 1972

*Den andliga
vården vid
sjukhusen*

Herr WERNER i Malmö (m):

Herr talman! Efter herr Källstads upplysning om att han är beredd att ta upp frågan i ekumeniska nämnden och Sveriges frikyrkoråd räknar jag med att få hans namn under motionen nästa gång, om herr Zachrisson inte skulle kunna infria sitt löfte.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13 Ett näringspolitiskt program för banksektorn, m. m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 7 i anledning av motioner om ett näringspolitiskt program för banksektorn, m. m.

I detta betänkande behandlades

dels motionen 1972:1325 av herr Olof Johansson i Stockholm (c) vari hemställdes

att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till näringspolitiskt program för banksektorn med syfte att begränsa maktkoncentrationen hos de stora affärsbankerna och skapa en decentraliserad maktstruktur samt

att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om sådan ändring av instruktionen för bankinspektionen att parlamentariskt utsedda konsumentrepresentanter ingick i bankinspektionens styrelse vid behandling av frågor som rörde strukturförändringar inom banksektorn,

dels motionen 1972:1335 av herr Lindkvist m. fl. (s) vari hemställdes att riksdagen — mot bakgrund av de fortgående koncentrationstendenserna — hos Kungl. Maj:t begärde en utredning med syfte att fastställa bankverksamhetens framtida organisation och överväga formerna för samhällets inflytande i bankväsendet.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1325, såvitt den gällde ett näringspolitiskt program för banksektorn,

2. att riksdagen i anledning av motionen 1972:1335 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i anslutning till denna motion,

3. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1325, såvitt den gällde konsumentrepresentation i bankinspektionens styrelse.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande näringspolitiskt program för banksektorn

a) av herrar Börjesson i Glömminge och Sjönell samt fru Hambræus (samtliga c), vilka ansett att utskottet under I bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1325 i ifrågavarande del hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till ett näringspolitiskt program för banksektorn med syfte att begränsa maktkoncentrationen hos de stora affärsbankerna och skapa en decentraliserad maktstruktur,

b) av herr Svensson i Malmö (vpk), som ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanten angiven lydelse,

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ett närings-
politiskt program
för banksektorn,
m. m.*

2. beträffande utredning om bankväsendet
av herr Svensson i Malmö (vpk), som ansett att utskottet under 2 bort
hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1335 hos Kungl. Maj:t
begärde en utredning med syfte att fastställa bankverksamhetens fram-
tida organisation och överväga formerna för samhällets inflytande i
bankväsendet,

3. beträffande konsumentrepresentation i bankinspektionens styrelse
av herr Svensson i Malmö (vpk), som ansett att utskottets yttrande i
viss del skulle ha av reservanten angiven lydelse.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande nr 7 återkommer denna
kammare till behandlingen av ett ärende som förelåg här under
höstsessionen 1971. Det rör sig om en motion av Olof Johansson i
Stockholm, och motionen har i huvudsak samma bakgrund som den
tidigare motionen, som ju var föranledd av fusionen mellan Enskilda
banken och Skandinaviska banken.

Även herr Lindkvist i Stockholm har en motion där han föreslår en
utredning om de framtida förhållandena inom det svenska bankväsendet.
Olof Johansson har däremot nöjt sig med ett mindre understruket
yrkande att man från regeringens sida skall ge ut ett program över hur
man tänkt sig att bankväsendet skall vara organiserat i framtiden.

Utskottet avstyrker dessa motioner liksom man gjorde i höstas. Vi i
centerpartiet har för vår del yrkat bifall till Olof Johanssons motion i vad
avser den första delen. Den andra delen som gäller representanter för
konsumenterna — som de kallas även i detta sammanhang — i
bankinspektionen, har vi ansett mera komplicerad och vi har inte yrkat
bifall till detta.

Det är klart att banker, och i synnerhet affärsbanker, har en mycket
stark nyckelställning i näringslivet — det känner vi alla till. De är också,
som motionärerna framhåller verkställande organ när det gäller statens
ekonomiska politik. En bank kan i avgörande skeden både hjälpa och
stjälpa ett företag. Bedömningarna kan givetvis ibland vara olika hos de
olika bankerna, men för det mesta är det nog fråga om en något så när
samordnad bedömning vid beviljande av lån.

Vi är av den uppfattningen att ju starkare koncentrationen blir inom
bankvärlden, desto mer ökar riskerna för att ett fåtal personer här i landet
kommer att dominera de ekonomiska dispositionerna. Vi har ansett att
samhället inte bör vara likgiltigt för utvecklingen på dessa områden.
Omedelbart efter fusionen mellan Skandinaviska banken och Stockholms
enskilda bank kom det som ett gensvar en sammanslagning av Göteborgs
bank och Smålands bank. Det är anledningen till att vi som stöder
motionen 1325 anser att riksdagen bör hemställa till Kungl. Maj:t om ett
förslag till ett näringspolitiskt program för banksektorn i syfte att
begränsa maktkoncentrationen och skapa en decentraliserad maktstruk-
tur.

Utskottet menar att fusionen i höstas inte innebar någon revolution
och att vad som sedan hände i fråga om provinsbankerna skulle vara en

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ett närings-
politiskt program
för banksektorn,
m. m.*

engångsföreteelse. Allt detta vet man ju mycket litet om. Om det inte innebär en kraftigt omskakande revolution just nu kan det ändå hända att en sådan utveckling sakta smyger sig på oss och att det till slut blir en mycket kraftigt genomförd sammanläggning av det svenska bankväsendet.

Utskottet anger också som en tredje synpunkt, att en tendens till ett ökat regionalt beslutsfattande gör sig märkbar inom de stora affärsbankerna. Det kanske är riktigt, men den är ganska vag, och man vet väldigt litet om vad det kommer att föra med sig och var det hela kommer att ge för resultat.

Vi reseranter begär som sagt ingen utredning utan liksom motionären hemställer vi att ett näringspolitiskt program skall göras upp för banksektorn. Jag ber att få yrka bifall till reservationen 1 a.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag skall börja med att yrka bifall till vänsterpartiet kommunisternas reservationer som i sak innebär avslag på Olof Johanssons motion och bifall till Oskar Lindkvists.

Vårt partis syn på detta problem dikteras väl i första hand av följande. Vi delar i mycket långa stycken bägge motionärernas sätt att se och uppfatta den stora fara som den ekonomiska maktkoncentrationen inom bankvärlden innebär och som ständigt skärps. Även om vi inte yrkar bifall till Olof Johanssons motion har vi den största respekt för hans syftemål och delar helt hans allmänna bedömning av utgångsläget; jag skall strax närmare redogöra för motiven till att vi inte yrkar bifall till den motionen. Vi har ä andra sidan vägrat att gå med på den typ av bedömning som utskottet har behagat utsätta Olof Johanssons motion för.

När jag ser på det av utskottsmajoriteten dikterade betänkandet må det väl tillåtas mig att förvånas ganska kraftigt. Man kan naturligtvis ha den uppfattningen att ingenting bör göras åt det här koncentrationsproblemet, men det är ganska märkligt att man så drar ner rullgardinen mot verkligheten att man t. o. m. förnekar att problemet maktkoncentration inom bankvärlden över huvud taget existerar. Och att de socialdemokratiska ledamöterna kan ge sig in på att försvara bankvärlden mot kritiken för koncentration, det tycker jag är speciellt beklämmande.

Man säger att problemet helt enkelt inte finns. Motionärerna har överdrivit det hela. Det existerar i stort sett ingen koncentration. Tvärtom strävar bankvärlden efter decentralisering. — Jag skulle nästan ha väntat mig att också hitta frasen att det inte finns några kapitalister.

Nu nödgas jag litet utförligare uppehålla mig vid utskottets argumentering, av det skälet att man har anfört en del statistiskt material för att stödja sin tes att det inte finns något koncentrationsproblem inom bankvärlden. Det är en mycket intressant statistik för den som är road av att titta på statistiska uppgifter och bedriva en statistisk kritik.

Man har där en uppställning, där ett rätt stort antal banker räknas upp. Man menar att låneomslutningen dem emellan är så fördelad att det inte råder någon större koncentration. Därtill är de så många att de inbördes kommer att konkurrera, och det är alltså inte så farligt med

monopolismen inom bankvärlden. Låt oss först och främst titta på det här sättet att mäta.

Bara en viss del av bankernas utlåning är ju verkligt maktpolitiskt betydelsefull. Om en bank lånar ut några tusen kronor till en liten löntagare för att han skall köpa sig egen bil eller ett egnahem, kan man inte säga att det är någon särskilt maktpolitiskt intressant del av låneverksamheten. Den maktpolitiskt intressanta delen av låneverksamheten är den del som ger bankerna makt över produktionskapitalet och näringslivet i detta land. Det är den man egentligen skall mäta. Jag skall i korthet försöka göra en mätning av koncentrationsgraden i det avseendet, för det är det riktiga sättet att mäta bankernas makt i näringslivet.

Jag vill förutskicka att de uppgifter som jag nu kommer att anföra i korthet är hämtade ur handboken Svenska aktiebolag 1970/71 och ur makarna Forsgrens bok "Vem äger vad i svensk industri". En del enskilda uppgifter kan ju vara inaktuella, men bilden i stort måste rimligtvis kvarstå, så pass aktuell är den här litteraturen.

Om vi då först ser på de större, mer betydelsefulla företagen – eller snarare aktiebolagen – här i landet, konstaterar vi att det finns mellan 140 och 150 börsnoterade företag. När man undersöker, med ledning av vem som äger aktier i dessa bolag, hur stort inflytande de olika bankgrupperna har, så finner man följande. I nära hälften, eller 64 stycken, har den nya storbanken Skandinaviska enskilda banken det ledande inflytandet. Den är den ledande aktieägaren, antingen genom sina holdingbolag eller genom bolag som den på annat sätt indirekt kontrollerar. Svenska handelsbanken har det dominerande inflytandet i 17 bolag. Sedan kommer 18 bolag där Svenska handelsbanken och Skandinaviska enskilda banken delar på det dominerande inflytandet.

Vad betyder detta? Av ca 140 börsnoterade aktiebolag dominerar de två storbankerna inflytandet i inte mindre än 99 stycken, dvs. den klara majoriteten. Sedan finns det 5 större börsnoterade företag som domineras av utländska intressen men där Skandinaviska enskilda banken eller Svenska handelsbanken också har mycket stora minoritetsposter. De övriga företagen, där dessa två finansiella jättegrupper inte har ett dominerande inflytande, utgör endast 38, och i de flesta av dessa äger storbankerna via sina holdingbolag och annat betydande minoritetsposter.

Om vi sedan går till hur det ser ut bland de svenska aktiebolagen när det gäller bankernas inflytande över styrelserna, finner vi följande. Den nya storbanken, den största jättebanken här i landet, Skandinaviska enskilda banken, kontrollerar efter fusionen 501 styrelseposter i svenska aktiebolag. Därav kontrollerar banken 197 styrelseordförandeposter och 54 poster som vice ordförande. Dessutom tillkommer 20 poster som verkställande direktör och 5 poster som vice verkställande direktör. Dessa poster innehas av det 30-tal personer som har tillhört styrelserna i dessa båda storbanker – Skandinaviska banken och Enskilda banken – strax före fusionen. Jag vill fråga: Har utskottets talesman den uppfattningen att det inte är ett tecken på koncentration att en jättebank kan tillsätta ordförandeposterna i 197 av de största svenska företagen? Utgör inte den koncentrationen något socialt och politiskt problem för utskottets

Nr 37

Torsdagen den
9 mars 1972

*Étt närings-
politiskt program
för banksektorn,
m. m.*

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ett närings-
politiskt program
för banksektorn,
m. m.*

talesman och för den sida som han representerar?

Med den här listan som finns redovisad i näringsutskottets betänkande över de 16 bankerna vill man ge sken av att det är 16 konkurrerande banker. Jag undrar hur mycket Svenska handelsbanken och Skandinaviska enskilda banken konkurrerar i de 18 storbolag där de gemensamt kontrollerar spelet. Men vi kan göra ytterligare intressanta undersökningar. Vad är det som döljer sig bakom dessa namn i listan? Det är inte 16 olika banker, utan det är 16 banker av vilka de flesta kontrolleras av precis samma finansgrupp. Vi kan se på aktielistan hur det ser ut i de bankerna. Vem har t. ex. de största aktieposterna i Göteborgsbanken? Det har Skandiakoncernen och SPP, som ju är en fond som i praktiken fungerar som ett holdingbolag åt Wallenbergintressena, och dessutom är Svenska arbetsgivareföreningen med på ett hörn. Jämtlands folkbank med sitt folkliga namn kontrolleras av Sundsvallsbanken, och Sundsvallsbanken i sin tur har ett dominerande Wallenberginflytande. Smålands bank kontrolleras av ett av Wallenbergs holdingföretag, och dessutom innehåller stora minoritetsposter av SPP, som ju också är ett Wallenbergföretag. T. o. m. Svenska handelsbanken, den närmaste storkonkurrenten till Skandinaviska enskilda banken, har ledande aktieposter för SPP, dvs. för Wallenberg, för Skandiakoncernen och för Fannyudde, som också är ett av storfinansens holdingbolag. I Uplandsbanken och i Wermlands enskilda bank är de största aktieposterna kontrollerade av Wallenberg. Sedan finns det ett par av bankerna kvar – relativt små – som är kontrollerade av andra grupper. Däribland är Skånska banken, som kontrolleras av Malmö- och Hälsingborgsintressenter, de typiskt skånska finansgrupperna, vilka är åtminstone delvis fristående från de allra största nationella finansgrupperna.

Men som vi finner är det inte 16 banker som konkurrerar, utan det är ett banksystem som till överväldigande del är kontrollerat av en och samma finansgrupp. Herr Haglund, som får ordet strax efter mig, vill väl ändå inte göra gällande att konkurrensen mellan bankerna skulle gå till på det sättet att Wallenberg och hans storbank konkurrerar med sig själv genom att gömma sig bakom Jämtlands folkbank och några andra klichéer och etiketter. När man granskar dessa förhållanden finner man precis samma sak som man finner när man går igenom styrelseposterna och styrelsemajoriteterna i samtliga svenska storbolag; det är en enda stor finansgrupp, sammansluten genom fusion, som kontrollerar näringslivets överväldigande del och alla viktiga företag i detta land. Koncentrationen är sannerligen ett reellt problem, och jag tror inte att herr Haglund kan förneka det; det är nog ganska fruktlöst för honom.

Inte heller tror jag att det lönar sig att tala om att vi har en statlig kreditbank som här också är med och konkurrerar. Sveriges kreditbank har inget inflytande i något enda svenskt aktiebolag av betydelse. Denna bank deltar över huvud taget inte i den fejden, utan det statliga bankväsendet har i stort sett när det gäller makten över näringslivet lämnat fältet fritt åt de stora privata finansgrupperna, främst då dem som representeras av den nya Skandinaviska enskilda banken.

När vi från kommunistiskt håll inte har velat yrka bifall till Olof Johanssons motion, så har det inte skett av ovilja mot det syfte som han

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ett närings-
politiskt program
för banksektorn,
m. m.*

är ute för att främja. Vi har också, som synes, en helt annan motivering för vårt avböjande än vad utskottet har.

Vi är å andra sidan inte ense med Olof Johansson i hans bedömning av den väg han föreslår, nämligen ett program för att bryta upp och decentralisera den existerande privata bankstrukturen. Och vi har, när vi diskuterat, ställt den frågan: Finns det exempel på att man har gjort sådana här försök till decentralisering av ett monopoliserat näringsliv. Ja, det finns det. Efter Hitlerfascismens nederlag i andra världskriget gjorde ockupationsmakterna i Tyskland och Japan försök att genomföra en sådan decentralisering – en uppbyggnad av den stora I. G. Farbenkoncernen och en uppbyggnad av Zaibatsu, den japanska finansoligarkin. Det visade sig emellertid mycket snabbt att det här bara blev en formell uppbyggnad och att storfinansgrupperna mycket snabbt åter formerade sig. När det redan har bildats en koncentrerad maktgrupp, så hjälper det inte stort att man tvingar denna maktgrupp att uppträda under olika rubriker och med formellt självständiga mindre företag – de söker sitt samarbete ändå. Och för närvarande har vi fått den situationen, speciellt i Japan, att den gamla finansklicken har formerat sig. Försöken till decentralisering har fullständigt övervunnits. Finansklicken kontrollerar nu den japanska politiken, regeringen, statsmakten och det härskande liberal-demokratiska partiet i en enorm grad och med en enorm maktkoncentration.

Vi har sett det som meningslöst att försöka vända tillbaka till ett utvecklingsstadium som det kapitalistiska bankväsendet självt i följd av sina utvecklingslagar förefaller ha lämnat. Vi har därför mera gemensamt med den Lindkvistska motionens resonemang och yrkanden, därför att den bygger på, som vi ser det, insikten om just detta förhållande och insikten om att man på annat sätt – genom nationaliseringar exempelvis av hela eller delar av kreditväsendet – skall kunna övervinna de problem som koncentrationen innebär. Det är ju ändå till något som ligger i den riktningen som den Lindkvistska motionen syftar, och vår åsikt överensstämmer väl därför närmast med den. Eftersom det var så i utskottet, att den Lindkvistska motionen, som tar upp ett så oerhört relevant och viktigt problem, beklagligtvis inte fick stöd av någon enda socialdemokratisk ledamot, må det väl inte förtänkas oss att vi reserverade oss till förmån för motionen. Vi kunde inte gärna ställa oss på sidan och inte ta ställning i denna väsentliga fråga, även om motionen kom från ett annat parti än vårt eget.

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! I motionen 1335, som är undertecknad av nio socialdemokratiska ledamöter, har föreslagits en utredning i syfte att fastställa bankverksamhetens framtida organisation och överväga formerna för samhällets inflytande i bankväsendet. Vi anser att skälen för denna begäran är mycket starka.

Samgåendet mellan Enskilda banken och Skandinaviska banken liksom mellan Göteborgsbanken och Smålandsbanken kan mycket väl innebära början till en fortsatt koncentrationsprocess inom bankvärlden i övrigt. Rent företagsekonomiskt kan det te sig naturligt att också

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ett närings-
politiskt program
för banksektorn,
m. m.*

bankerna söker sig fram till de företagsformer som bäst svarar mot nutida och framtida krav, men en fortgående koncentrationsprocess inom bankvärlden innebär också en ökad privat maktanhopning i samhället.

I motionen pekar vi på dessa risker. Ur det allmännas synpunkt framstår nämligen en fortsatt privat dominans inom bankväsendet som både diskutabel och olustig. Den kan mycket väl ge upphov till starka motsättningar mellan bankernas – dvs. ägarnas – och samhällets intressen. Bankernas ökade makt innebär att krediterna, dvs. spararnas pengar som bankerna åtagit sig att förvalta, många gånger kan styras på ett sätt som står i strid med samhällsekonomiska och sociala synpunkter. Låt mig här påminna om en del händelser, som på senare tid har rapporterats från bankerna och som – även om det är i ett till synes mindre perspektiv – bekräftar vilken oerhört styrande effekt bankernas kreditpolitik har också för den enskilde.

I det ökade småhusbyggande som är på gång i åtskilliga kommuner måste vanligen byggaren vända sig till banken för att få ett kreditiv. Allt kan i övrigt synas vara helt klart för byggstart. Byggaren har tomt, byggnadslov och statliga lån. Men utan kreditiv kommer inte bygget i gång. Ofta måste kanske byggaren besöka flera banker och lägga fram sina bekymmer samt invänta besked. Blir svaret då nej – och det inträffar i långt större utsträckning än vad vi vanligen tänker oss här i riksdagen – så måste andra bankinstitut kontaktas. En sådan procedur är inte bara tidsödande, utan den försenar också byggstarten och åsamkar den enskilde styckehusbyggaren åtskilliga extra kostnader. Därtill kommer att försenade byggnadskreditiv i sin tur rycker sönder tidsplaner för företag och enskilda som är verksamma inom byggnadsbranschen. Jag kan mycket väl förstå att bankerna måste göra en undersökning om låntagarens tillförlitlighet. Svårast är problemen för personer som har haft små möjligheter att spara av sin inkomst men ändå bedömer sina chanser att skaffa sig eget som goda. Det är dessutom svårt att frigöra sig från den uppfattningen att vissa bankinstitut lägger stor vikt vid huruvida låntagaren är kund i banken eller inte. Det har nämligen inträffat i inte obetydlig utsträckning att sparare i HSB:s sparkassa eller hos KF har mött särskilda svårigheter vid begäran om byggnadskreditiv enbart av den anledningen att de inte är kunder i en speciell bank. Jag aktar mig här mycket noga för att uttrycka mig generellt – det kan ha varit fråga om inträffade händelser i enstaka regioner – men jag har med detta velat exemplifiera den makt som finns i bankerna.

Detta är sådant som händer i det mindre perspektivet. Vad kan då inte ske i de större, mera övergripande perspektiven?

Det krav på utredning i hithörande frågor som vi framställt har en klar förankring i den debatt som förs inom den fackliga och politiska arbetarrörelsen. Visst har man noterat – säkert också med instämmande – att samhället på senare år har skaffat sig insyn i bankernas verksamhet genom statliga styrelserepresentanter, men det bedöms ändå som ett litet steg på vägen mot ett ökat samhällsinflytande. Man vill veta mera om och påverka bankerna i deras uppgift och funktion i framtidens samhälle.

Stockholms arbetarekommuns representantskap, det socialdemokratiska ungdomsförbundet och olika partidistrikt inom socialdemokratien,

liksom bl. a. tidningarna Aftonbladet och Arbetet, har givit uttryck för liknande tankegångar. Var och en vet att frågan om bankernas framtida ställning och styrningen av krediterna är livligt debatterad på verkstads-golvet och på andra arbetsplatser här i landet liksom i de anställdas intresseorganisationer. Det är därför ingen överdrift att påstå att kravet på insyn i och medbestämmanderätt över bankernas framtida organisation och samhällets inflytande över bankväsendet har en stark ideologisk förankring, i varje fall inom det socialdemokratiska partiet.

Men det intressanta just nu är utskottets betänkande. Det verkar som om näringsutskottet har vinklat materialet på ett alldeles nytt sätt. I skrivningen hänvisar man till koncentrationsutredningens nästa betänkande, som skall levereras 1973. Det är ett slutbetänkande. I materialet kommer bl. a. bankväsendet att belysas, uppger utskottet. Och detta leder då utskottet fram till att riksdagen – för så vitt den nu ämnar följa utskottet – skall skriva till Kungl. Maj:t och ge sin mening till känna.

Allt detta verkar ju uppmuntrande och bra. Motionärerna skulle t. o. m. kunna kosta på sig att tro att motionens syfte därmed också hade förankring i näringsutskottet, eller i varje fall hos dess majoritet. Nu återstår bara en tolkning av utskottets skrivning. Innebär den eller innebär den inte att utskottets majoritet delar den principiella inställning till en utredning om bankväsendets framtida utformning som kommit till uttryck i den socialdemokratiska motionen? Ett svar på den frågan från utskottets talesman får bli bestämmande för om jag skall framställa ett yrkande i det här ärendet.

I detta anförande – under vilket fru andre vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar – instämde herrar Lundberg och Gustavsson i Nässjö, fru Lundblad, fru Hjelm-Wallén samt herrar Jadestig och Häll (samtliga s).

Herr HAGLUND (s):

Fru talman! Jag måste först få säga några ord till herr Svensson i Malmö – till Oskar Lindkvists fråga skall jag återkomma senare.

Herr Svensson talade naturligtvis vitt och brett om maktkoncentrationen. Jag fick ett intryck av att han utgick ifrån att ingen i riksdagen tidigare har hört talas om detta. Han hänvisade också till makarna Forsbergs bok. Jag vill minnas – herr Svensson får väl korrigeras mig om jag har fel – att makarna Forsbergs bok i stor utsträckning bygger på det utredningsarbete som utförts av koncentrationsutredningen under 1960-talet. De har gjort vissa kompletteringar; de har gått igenom bolagen på ett annat sätt och gjort persongranskningar – det skall jag erkänna – men de bygger i stor utsträckning på det arbete som gjorts av koncentrationsutredningen.

Det herr Svensson här talat om är ingen hemlighet för någon i den svenska riksdagen, vill jag påstå. Vad som skiljer oss åt som diskuterade i utskottet är praktiskt taget bara det att vi tycker att de människor som sysslat med den här problematiken under hela 1960-talet och har aviserat en sammanfattning och ett slutbetänkande till 1973 måste vara i högsta grad kapabla att göra denna utredning och sammanfattning.

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ett närings-
politiskt program
för banksektorn,
m. m.*

Herr Svensson i Malmö nämnde några exempel. Det var inte de farligaste. Jag kan stå herr Svensson till tjänst med en sammanfattning av koncentrationsutredningens arbete som är redovisat 1968. Där har vi en sammanfattning av antalet uppdrag. Där diskuteras hur många uppdrag och vilken koncentration som förekommer inom banksektorerna, Marcus Wallenbergs familj, Franz Hartmanns familj och generalkonsul Söderbergs osv. samt Enskilda banken. Det finns t. ex. en sammanfattning som visar att Marcus Wallenberg då – det är 1966 års siffror – hade 61 uppdrag. Sedan är det uppräknat på 15 olika punkter, och man kommer fram till att 417 olika uppdrag innehas av de här människorna i de olika bankerna.

Det är kanske ännu intressantare för herr Svensson att titta på ytterligare en sammanställning som visar att Enskilda bankens åtta styrelseledamöter har tillsammans 228 uppdrag, att i Skandinaviska banken har tre styrelseledamöter 92 uppdrag osv. Inte är detta någonting okänt.

Men eftersom det verkar som koncentrationsutredningens arbete är alltför litet känt avser jag ta några minuter i anspråk och redogöra för vad utredningen hittills har åstadkommit.

Koncentrationsutredningen startade år 1961. 1966 avlämnade den ett betänkande om oljebranschen och samma år ett om prissamverkan och konkurrens. 1968 kom det betänkande som vi i stor utsträckning har hänvisat till i utskottsbetänkandet, nämligen Kreditmarknadens struktur och funktionssätt. 1968 kom också ett betänkande om industrins struktur- och konkurrensförhållanden. Samma år kom ett betänkande om ägande och inflytande inom det privata näringslivet. När detta betänkande kom var det bl. a. flera borgerliga tidningar som sade att det här är det mest spännande av alltihopa, just detta om ägande och inflytande inom det privata näringslivet. 1970 kom ett betänkande om stordriftens fördelar inom industriproduktionen.

Det jag först nämnde, betänkandet från 1968, är det som utskottet syftar på. För att låta ytterligare detaljer komma till allmän kännedom om 1968 års kreditmarknadsutredning citerar jag vad vi har skrivit i utskottsbetänkandet. Utredningen gällde "kreditmarknadens funktioner och organisatoriska uppbyggnad, dess ägandeförhållanden samt ägandemässiga relationer mellan affärsbanker, investmentbolag och av dem ägda företag. Förekomsten av gemensamma styrelseledamöter för affärsbanker och andra privata företag belyses, och vissa uppgifter redovisas om bankförbindelsernas stabilitet och exklusivitet i större företag. Kreditmarknadens struktur och dennas förändringar är föremål för analys och diskussion. Vidare beskrivs", herr Svensson, "beslutsprocessen inom affärsbankerna vid beslut i kreditfrågor. Affärsbankernas beteende vid kreditgivning till företag, bl. a. under kreditrestriktioner, beskrivs och analyseras. Slutligen redogörs för en undersökning av konkurrensförhållandena på kreditmarknaden."

Det är alltså vad vi har velat nämna. I utskottsbetänkandet har vi som vanligt tagit med ytterligare upplysningar i anslutning till motionerna, och vi har här vid många tillfällen haft diskussioner om bankinspektionens roll. Jag tror det var herr Börjesson i Glömminge som också sade någonting om bankinspektionen. Vi skall emellertid komma ihåg att även

den har varit och är föremål för omorganisation och att den därmed, hoppas jag, får ökad effektivitet. Det har t. ex. från ingången av 1972 skett en omorganisation som påbörjades 1970 och som nu fullföljs. Den 1 oktober 1970 indelades inspektionen i tre avdelningar, en allmän, en kredit- och en redovisningsavdelning.

Dessutom finns två byråer, fondbyrån och administrativa byrån. Från ingången av detta år har emellertid fondbyrån upphört och dess uppgifter fördelats på de tre avdelningarna. Byråns sägs genom denna omorganisation ha övergått från att vara en institutionsbaserad inspektion till att bli en rent funktionell organisation. Nya typer av kreditinstitut har tillkommit. Alla faller under inspektionens verksamhetsområde och därmed täcker den i dag praktiskt taget all bankrörelse och bankliknande verksamhet utom den del som faller under bostads- och konsumentkooperationen. Det har vidare skett personalförstärkningar hos bankinspektionen och där är numera ungefär 60 personer sysselsatta.

Jag vill framhålla att det utredningsarbete som pågått har vi betraktat som det viktigaste. Det har avgjort utskottsmajoritetens ställningstagande. Vi tycker naturligtvis att man måste ta hänsyn till det stora arbete som här är nedlagt. Vad som skiljer oss från reservanterna är att vi anser att detta utredningsarbete skall fullföljas, sammanfattas och – hoppas vi – redovisas för 1973 års riksdag. Jag kan inte uraktlåta att säga att just ledamöterna i utredningen måste vara mest kvalificerade och lämpade att klara denna uppgift.

Herr Oskar Lindkvist frågade om vi delar motionärernas principiella inställning. Självklart gör vi det. För min personliga del är det inget problem. Det är ju den inställningen som har legat bakom bl. a. denna koncentrationsutredning. Men självklart skall det sedvanliga arbetet fullföljas. På en sådan här stor utredning följer naturligtvis remissbehandling och eventuell propositionsskrivning. Härvid skall givetvis liksom i andra sammanhang hänsyn tas till utredningens resultat.

Nu skall jag sluta, kammarledamöter, men jag kan ändå inte uraktlåta att försöka ge en bild av vad som hände när vi fattade beslut om denna koncentrationsutredning. Det var ett kompakt borgerligt motstånd mot att man skulle tillsätta den nu så högt värderade koncentrationsutredningen. Detta utredningsmaterial har citerats, glädjande nog, och har blivit underlag för många aktiviteter och verksamheter.

Eftersom jag talade om ett kompakt borgerligt motstånd skall jag återge vad några av de borgerliga motståndarna då sade. En ledamot, jag säger inte vilken, yttrade att motionen borde avslås med hänsyn till att man inte kan vinna något egentligt värde med den. En annan ledamot gick mycket längre och sade att det är inte utan att man i detta sammanhang erinras om patriarken Isaks ord: Rösterna är Jakobs men händerna är Esaus.

Som så många gånger förr, kammarledamöter, faller mig här i minnet vad en känd folkhögskolerektor brukade tala om för oss radikala och då allvetande ungdomar: Lugna er och ni får det historiska perspektivet på utvecklingen; det brukar ha en hälsosam inverkan samt ge omvärderingar och korrigeringar av synen på både den allmänna utvecklingen och den egna personliga mognaden.

Nr 37

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ett närings-
politiskt program
för banksektorn,
m. m.*

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ett närings-
politiskt program
för banksektorn,
m. m.*

Fru talman! Jag yrkar nu bifall till näringsutskottets hemställan i betänkande nr 7 på alla tre punkterna, där det bl. a. i punkten 2 yrkas att riksdagen som sin mening ger till känna vad utskottet anfört i anslutning till motionen 1335.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Författarna till den av mig citerade boken heter faktiskt Forsgren och inte Forsberg – men det är ju en bagatell.

Herr Haglund har den vanan att han för varje nytt inlägg gör sin egen sak allt värre. Nu säger han att han inte på något sätt förnekar att det finns en maktkoncentration, och han anför en mängd material till stöd för denna sin ståndpunkt. Det är ju mycket intressant. Men när han gör detta kommer han just från ett utskott, där han har suttit och skrivit under ett betänkande om att det inte finns någon koncentration -- eller att denna i varje fall inte är särskilt farlig – att motionärerna har överdrivit och att bankerna t. o. m. självmant strävar efter decentralisering.

Hur skall nu herr Haglund ha det? Jag har flera gånger lagt märke till att en partibyråkrat av herr Haglunds typ ute hos de socialdemokratiska partiföreningarna har *en* uppfattning, och då är det mycket tal om den privata maktkoncentrationen, men när han sitter i utskottet och skall ta ställning till förslag om att göra något åt maktkoncentrationen, då segrar solidariteten med det bestående – i det här fallet solidariteten med de stora finanslickar, vilkas makt herr Haglund förnekar i utskottsbetänkandet men i sitt yttrande här offentligen inför kammaren dock trots allt nödgas bejaka, därför att ett förnekande skulle vara så orimligt att han inte kunde stå för det.

Sedan vill jag säga att det väl inte heller behövdes någon koncentrationsutredning för att ta reda på hur det verkligen stod till, eftersom det har gjorts omfattande forskning tidigare på privat basis, inte minst av partiordföranden i mitt parti, om detta. Det är alltså i och för sig välkända förhållanden, men jag skulle vilja fråga herr Haglund: När ni nu har hållit på att utreda i så många år, på vilket sätt har dessa utredningar ändrat maktförhållandena? Vilka fusioner har hindrats av detta utredningsarbete? Tydligen inga, eftersom fusionerna fortgår. Och har denna koncentrationsutredning, som herr Haglund fäster så stor vikt vid, lagt sig till med en enda styrelsepost eller en enda ordförandepost av de 500 respektive 197 – 197 ordförandeposter, nämligen – i svenska storbolag som ligger i händerna på den största bankgruppen i det här landet? I vilket avseende har det medfört en förändring? Vad hjälper det att utreda och samla en massa fakta på hög, om man sedan inte får ut dem i det politiska arbetet utan tvärtom inriktar sin verksamhet här i riksdagen på att förhindra initiativ som skulle kunna leda i denna riktning?

Herr LINDKVIST (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag har fått svar på mina frågor av herr Haglund. Av detta framgår att utskottet med sin skrivning bara menar att koncentrationsutredningens material år 1973 skall inväntas. Detta material skall sedan i vanlig ordning remissbehandlas, och först därefter blir det möjligt att

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ett närings-
politiskt program
för banksektorn,
m. m.*

lägga de politiska värderingarna på koncentrationsutredningens material. Dessutom tillfogade herr Haglund till min stora tillfredsställelse att han principiellt delade den målsättning som fanns uttalad i den socialdemokratiska motionen.

Nu skiljer vi båda oss mellertid i fråga om framkomstvägen. Vi anser att de långa samtalen om bankväsendet nu måste vara förbi. Vi har framlagt en motion, vari vi redogör för våra synpunkter och begär en utredning som vi tycker är angelägen. Vi är inte beredda att vänta med vår politiska värdering tills det material föreligger som herr Haglund har berört här i debatten.

Jag vill därför, fru talman, med hänvisning till mitt tidigare inlägg och med hänvisning också till den motivering som framgår av motionen 1335 ställa ett yrkande om bifall till reservationen 2 av herr Svensson i Malmö med uteslutande av den i reservationen anförda motiveringen. Det senare är ett uttryck för att vi såsom motionärer anser att reservationens motivering är alltför snävt hållen för att kunna tillgodose de intressen vi givit uttryck för i vår motion.

Herr HAGLUND (s) kort genmäle:

Fru talman! Den fina titeln partibyråkrat får jag nästan vid varje tillfälle som jag diskuterar saker och ting med herr Svensson i Malmö, men det skall jag väl inte bry mig så mycket om.

Jag måste ha uttryckt mig fantastiskt oklart, när herr Svensson har kunnat tolka det till att jag inte ansett att det finns någon maktkoncentration. Herr Lindkvist har ju förstått hela gången och vad jag syftar till. Hela tiden har jag ansett -- jag upprepar det -- att utredningen arbetat med detta och nu är i slutskedet. Att koncentrationsutredningen inte har kunnat slutföra sitt uppdrag t. ex. i år beror kanske -- jag säger kanske -- på att riksdagen i april föregående år beslutade om tilläggsdirektiv till utredningen som gällde den svenska industrin, konkurrensen på utlandet och allt detta med multinationella företag. Nu håller man på att utreda detta, vilket kanske är anledningen till att man inte kan hinna få utredningen färdig förrän 1973.

Jag vill påstå att jag är lika intresserad av vad som skall komma sedan som herr Lindkvist och hans medmotionärer och kanske även herr Svensson i Malmö är. Det är väl naturligt att en ledamot av riksdagen som själv har varit med och motionerat om koncentrationsutredningen med spänning avvaktar vad utredningen skall komma fram till. Det är den vanliga metodiken här i landet och i riksdagen att man avvaktar tills utredningarna blir färdiga och först därefter fortsätter det verkliga arbetet.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Om herr Haglund har den uppfattningen att koncentrationen är ett problem, som han påstår att han har, varför har han då varit med om att skriva under ett utskottsbetänkande där det står: "Till skillnad från motionärerna betraktar utskottet den nya fusionen som en isolerad företeelse och inte som ett tecken på att affärsbanksväsendets struktur håller på att radikalt omvandlas. I sammanhanget kan noteras att

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ett närings-
politiskt program
för banksektorn,
m. m.*

en tendens till ökat regionalt beslutsfattande gör sig märkbar inom de stora affärsbankerna.”

Här påstår alltså herr Haglund och den övriga utskottsmajoriteten att det förekommer en process som innebär en decentralisering inom det privata affärsbanksväsendet och att de fusioner som förekommit inte är så farliga. Det är enstaka företeelser som man inte skall bry sig om, det är inget problem. När jag talade om partibyråkrater var det just detta jag tänkte på. Partibyråkratens hela natur går ut på att politiskt spela dubbelt: säga en sak inför offentligheten men i utskotten och bakom styrelserummens stängda dörrar tala och agera på ett helt annat sätt.

Herr HAGLUND (s) kort genmäle:

Fru talman! Ett kort genmäle till herr Svensson i Malmö om fusioner. Vi menar naturligtvis att fusionerna bara är en del i de stora sammanhang som utredningen har att arbeta med. Det är nog inte, herr Svensson, så fantastiskt lätt att vara säker på vad en fusion innebär och vad dess resultat kan bli. När den nya SE-bankens, Skandinaviska enskilda bankens, tjänstemän informerar folk om vad fusionen inneburit och kommer att innebära, lämnar de bl. a. de uppgifterna att den nya banken genom samgåendet har fått 400 kontor, att den ekonomiska omslutningen uppgår till 22 miljarder och den årliga inlåningen till 15 miljarder och att av den inlåningen småspararna svarar för 43 procent, en siffra som talar sitt tydliga språk om att inte heller småspararna lär komma bort i hanteringen i den nya storbanken.

Herr MÖLLER i Göteborg (fp):

Fru talman! Motionen 1325 har som en av sina utgångspunkter den aviserade sammanslagningen av Göteborgs bank och Smålands bank. Motionen har följts upp i reservationen 1 a. Man ser både i motionen och i reservationen sammanslagningen på ett visst sätt. Man ser den som en *maktkoncentrationsfråga*. Men det är det som den inte är, den är en *rationaliseringsfråga*. Konkurrensen blir inte nödvändigtvis mindre genom den här sammanslagningen. Till betydande del är det tvärtom. De allra största bankerna får nu en starkare motpart att konkurrera med genom sammanslagningen av Göteborgs bank och Smålands bank. Här är det därför inte fråga främst om ökad makt utan om ökad effektivitet. Till det kommer en ökad regional bankservice för Smålands del genom att Göteborgsbankens resurser nu kommer att finnas att tillgå mer omfattande där.

Jag skulle gärna vilja redovisa några av de skäl som i Ekonomisk revy nr 2 i år Sten Walberg, generaldirektör för bankinspektionen, anger när det gäller inspektionens ställningstagande i fråga om den här banksammanslagningen. Han säger först att stämningssläget inledningsvis var sådant att mycket talade emot en sammanslagning, eftersom bankinspektionen känner en mycket stor uppskattning för provinsbankerna. Han försätter: ”Men när vi konfronterades med de skäl som talade för ett samgående fann vi att dessa vägde över på ett mycket bestämt sätt.” Så anger han fyra skäl, och jag vill gärna fråga reservanterna och motionären herr Olof Johansson i Stockholm hur de ser i sak på dessa fyra skäl. För det går

inte att tala lösligt om maktkoncentration så fort man slår ihop två bolag eller bankbolag. Man måste se vad det är som verkliga händer. Det kan tänkas att fördelarna då klart överväger.

Sten Walberg fortsätter och säger för det första: "Vad som vägde tyngst i bedömningen var att den lilla banken – Smålandsbanken – enligt vad vi kunde förstå var den som skulle tjäna mest på affären. Banken befinner sig i dag i det dilemmat att kunderna börjar växa från den. Kreditpropåer på 6–7 milj. kr. gör att banken – trots en mycket konsoliderad ställning och god lönsamhet – slår huvudet i taket." Här blir det alltså ett ökat stöd för den regionala verksamheten i Småland som man får genom att man har tillgång till en större banks resurser.

För det andra konstaterar han att just beroende på sammanslagningen till SE-banken skulle Smålandsbanken förlora sina "andningshål" i Stockholm och i Göteborg och därför själv behöva bygga nya bankkontor i dessa städer. Det är inte i och för sig så tilltalande, vill jag säga, att det kanske i de centralaste delarna av storstäderna tillkommer nya bankkontor. Det bör man också tänka på.

För det tredje fortsätter herr Walberg i den här intervjun: "Det var lätt att se att de båda bankernas respektive kontorsnät var mycket speciella. Smålandsbankens etableringar utgör med ett par undantag helt 'vita fläckar' för Göteborgs Bank. Ett samgående skulle ge den nya banken ett mer rationellt kontorsnät." Ja, det är ett tredje skäl som jag tycker i sak väger mycket tungt och väger emot, när man i motionen 1325 och reservationen 1 a uttryckligen tar den här banksammanslagningen som ett exempel på negativ maktkoncentration. Man tar det som en självklarhet, men så är det alltså inte.

För det fjärde nämner herr Walberg det skälet att genom att Göteborgs bank, som annars snarast skulle bli en mindre storbank, nu får en något större volym kan den lättare konkurrera med de stora såsom Svenska handelsbanken och den nya SE-banken.

Jag tycker dessa fyra saksäl är verkligt väsentliga, när vi har ett aktuellt fall för att belysa s. k. maktkoncentration. Utskottet säger att man ser den här nya fusionen som en isolerad företeelse. Man kan inte se några andra eventuella sammanslagningar som man självklart bör stödja.

Här gäller det, vill jag sluta med att säga, ökad effektivitet och ökad regional service för Smålands del. Jag yrkar bifall till utskottets förslag med dess allmänna syn på bankväsendet i dessa hänseenden.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Vi har hört av herr Möller i Göteborg att han anser att utskottsbetänkandet uttrycker den tanken att det inte har förekommit någon maktkoncentration.

Jag undrar om andra utskottsledamöter som har skrivit under samma betänkande, exempelvis herr Haglund, tolkar det på samma sätt. I så fall blir det ju svårt för honom.

Herr MÖLLER i Göteborg (fp) kort genmäle:

Fru talman! Nej, herr Svensson i Malmö, jag tolkar faktiskt utskottsbetänkandet som det står skrivet. Där står att frågan beträffande

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ett närings-
politiskt program
för banksektorn,
m. m.*

Smålands bank och Göteborgs bank är en isolerad företeelse, men det står också – vilket visar att även vi fäster vikt vid en maktkoncentration som är faktisk och oberättigad – att från koncentrationsutredningen kommer "ett slutbetänkande, vari konsekvenserna av koncentrationsföreteelser bl. a. inom bankväsendet torde komma att belysas". Detta betänkande skall man sedan ha som underlag för överväganden.

Det konstateras alltså att konsekvenserna av koncentrationsföreteelser bl. a. inom bankväsendet kommer att behandlas i betänkandet. Alltså finns dessa koncentrationsföreteelser även enligt utskottsmajoritetens mening, men det är de enskilda exemplen – och framför allt det senaste med Smålands bank och Göteborgs bank – som är synnerligen olyckligt valda av motionärerna och reservanterna under reservationen 1 a.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Får jag tolka detta så att herr Möller i Göteborg anser att en ny stor bank, som har bildats genom en fusion och som kontrollerar 500 styrelseplatser i svenska storbolag och 197 ordförandeplatser, skall avfärdas som något tillfälligt som inte är något problem?

Menar herr Möller att det inte skulle vara ett tecken på maktkoncentration när man kan iakttä hur antalet banker i landet under decenniernas lopp stadigt har minskat och de kvarvarande bankerna i stor utsträckning är kontrollerade av majoritetsintressen som hör hemma i storbankerna? Och borde vi inte göra någonting åt denna maktkoncentration? En sak är att erkänna att den finns och en annan sak är att sedan säga att man inte vill göra någonting åt den, för det är ju vad herr Möller i så fall säger.

Herr MÖLLER i Göteborg (fp) kort genmäle:

Fru talman! Det var väl snarast en retorisk fråga som herr Svensson i Malmö ställde.

Det är självklart att varje mycket stort bolag, inte minst ett bankbolag, innebär i sig problem som fordrar bevakningsåtgärder. Det är just vad koncentrationsutredningen betyder och vårt ställningstagande är att följa upp den.

I sak finns inget mera att tillägga i anledning av den senaste repliken.

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c):

Fru talman! Det är intressant att se den ömtålighet med vilken man på en del håll tydligt upplever den här frågan. Debatten om maktkoncentrationen har en tendens att väcka känslorna till liv. Debatten är också ganska klagörande – det var den i december förra året och det är den även nu – när det gäller att dra upp skiljelinjerna mellan dem som vill göra någonting åt maktkoncentrationen och dem som nöjer sig med "utvecklingens gång".

Till herr Möller i Göteborg vill jag först säga att det var intressant att höra att i varje fall *någon* av folkpartiets representanter yttrar sig i debatten. Det gjorde man inte annat än från en speciell utgångspunkt i den förra debatten den 14 december. Herr Möller var på det viset en pionjär.

Herr Möller ställde direkta frågor till mig beträffande hänvisningen till

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ett närings-
politiskt program
för banksektorn,
m. m.*

fusionen av Smålands bank och Göteborgs bank till Götabanken, som den skall kallas. Själv ansåg han att det var en rationaliseringsåtgärd, men jag tycker det är att se saker och ting alldeles för enkelt. Vad är det egentligen som är kännetecknande för den här fusionen? Det är att den kom strax efter en ännu större fusion. Det finns ett samband mellan SE-bankens tillkomst och tillkomsten av Götabanken, och de reella maktförhållandena inom det svenska bankväsendet skall ses som en helhet. Det är också avsikten bakom vår hänvisning till tillkomsten av Götabanken. Jag har som motionär verkligen inte ansett att den speciellt lägger mycket större bördor på maktkoncentrationslasten. Men jag varnade redan i debatten den 14 december för att detta skulle komma att hända, och det hände. Detta är inte heller slutet, herr Möller.

Det är ingen tillfällighet att vi har en diskussion i dag, och har haft den ganska länge, om den framtida eventuella sammanslagningen av postbanken och Kreditbanken. Det gäller här också filosofin om att kunna hävda sig i konkurrensen genom att vara stor och om balanserade maktkoncentrationer. Tar den privata sektorn ett steg, skall samhället hänga med och också öka maktkoncentrationen. Den filosofin gäller tydligen i dag på regeringshåll. Så fungerar det också inom den privata sektorn. När bankinspektionens generaldirektör Sten Walberg anger detta som ett av skälen är det naturligtvis alldeles korrekt – Götabanken blir en större bank som får lättare att konkurrera på de riktigt storas villkor. Vi får denna kedjereaktion och han har erkänt att det är så. På det sättet ökar man ständigt maktkoncentrationen.

Frågan är var vi som politiker, som företrädare för alla medborgare, tänker sätta stopp. Och hur kommer det här att fungera i förhållande till konsumenterna i egenskap av utnyttjare av bankernas tjänster? Det är intressant, och det tycker jag att bankinspektionen borde ägna mera intresse åt än att värdera för vilken bank i en fusion som det här är bäst, den lilla eller den stora. Det finns mycket att säga om bankinspektionens agerande, men det kan finnas anledning att återkomma till det i annat sammanhang.

I debatten den 14 december förra året diskuterade vi bl. a. om fusionen mellan Skandinaviska banken och Stockholms enskilda bank skulle *främjas* genom att riksdagen beviljade befrielse från statlig och kommunal skatt och utskiftningsskatt. Det var vad problemet gällde den gången. Jag vet inte om herr Haglund hade samma åsikt då som han har i dag om att vi har maktkoncentration. I varje fall lät han inte detta komma till uttryck i sitt votum. Herr Haglund liksom alla andra socialdemokrater – en del av dem, ett dussin ungefär, gjorde avsteg och instämde i ett anförande av herr Bergqvist – stödde åsikten att maktkoncentrationen skulle ytterligare främjas. Man var i varje fall inte beredd att använda skatteinstrumentet vid det tillfället för att utöva inflytande från samhällets sida. Dessutom gällde det den gången precis som i dag om statsmakterna skulle främja en decentraliserad struktur inom bank- och försäkringsväsendet. I dag har jag som motionär begränsat mig till bankväsendet, där jag tycker att maktkoncentrationsproblemen är mest akuta. Riksdagsmajoriteten beviljade skattebefrielse och gick därmed emot centerns uppfattning, liksom när det gäller

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ett närings-
politiskt program
för banksektorn,
m. m.*

strukturen inom bankväsendet.

Jag står fast vid vad jag sade då, att vi därmed tog ytterligare ett allvarligt steg mot ökad maktkoncentration i vårt samhälle och minskat inflytande för medborgarna i allmänhet.

Varför är det då så viktigt att vi har en näringspolitik för bankväsendet? Det är viktigt att vi har en näringspolitik över huvud taget, men varför är det *särskilt* viktigt när det gäller bankväsendet? Denna fråga har tagits upp i debatten från och till, och jag behöver kanske utveckla svaret enligt min uppfattning något. Det är alldeles klart att bankerna kan ses som maktcentra med mångfaldiga kontakter ut till företagen, ofta till ganska fast grupperade företag. Dessa kontakter gäller verkligen inte bara de affärsmässiga relationerna mellan banker och företag, utan här förekommer, som herr Jörn Svensson har redogjort för, personunioner av skilda slag i styrelser och på annat sätt.

Bankerna har så att säga en egen näringspolitik när det gäller att utnyttja dessa kontakter i näringslivet till olika företag just genom att man kan knyta samman två företag vilkas struktur man känner till. Frågan blir då ofta: Skall vi rationalisera bort det ena företaget, finns det utrymme här för fusion? Och så fattas det beslut, ofta i slutna direktionsrum.

Det är också klart – och detta erkände för övrigt också finansministern i sin proposition angående storbanksfusionen – att bankernas agerande har direkt betydelse för sysselsättningsförhållandena och strukturen inom vårt näringsliv osv. Bankerna kan agera här direkt eller indirekt genom investment- eller holdingbolag. Dessutom har bankväsendet i dag, något som också anförts här i debatten, väsentliga samhällsuppgifter genom att det är med och verkställer statens politik. Det är naturligtvis ett av skälen till att det är speciellt angeläget att denna sektor kontrolleras, och detta gör vi också genom en rad organ. Men frågan är om vi gör tillräckligt. Utesluter dessa kontrollorgan för övrigt att det också vidtas andra åtgärder för att främja t. ex. en annan struktur inom banksektorn? Enligt min mening gör de inte det.

Bankväsendets roll i utrikeshandeln bör inte heller underskattas. Jag vill gärna ta upp också detta, eftersom ett av de huvudargument som bankerna själva framförde för att få skattebefrielse var att de ansåg att sammanslagningar var nödvändiga för att bankerna skulle kunna gå ut på utlandsmarknaden med tillräcklig kraft. Vad som däremot enligt min mening inte utreddes var om dessa problem inte kunde lösas på annat sätt. Det är ingen hemlighet att de svenska bankerna har etablerat sig på utlandsmarknaden genom egna bankinstitut och att bankerna genom konsortialavtal ofta går samman för att lösa de problem som uppstår för de svenska utrikeshandelsföretagen och deras finansiering. Man hänvisade också till att vi med oförändrad valutareglering i vårt land inte kommer att kunna utnyttja de fördelar som stordriften i den nya storbanken kan komma att ge. Jag ställde då frågan till finansministern, dock utan att få svar: Tänker regeringen tillmötesgå bankernas önskemål om en ändring av valutaregleringen, eller hur tänker man sig få ut hela effekten av denna storbank på utlandsmarknaden?

En annan sak är att för konsumenterna är inte en ständig koncentra-

tion i bankväsendet utan problem, och detta gäller enligt min mening mera för mindre och medelstora företag än någon annan grupp av bankkunder. Om det inte finns konkurrerande bankinstitut på olika håll, kommer dessa företag i kläm i sin egenskap av kreditkunder, inte minst när åtstramningen sätter in i den ekonomiska politiken. Naturligtvis spelar bankstrukturen också en roll även för alla andra som begagnar sig av bankernas tjänster. Det är verkligen svårt att hävda att konsumenternas ställning stärks ju mera hela svenska bankväsendet koncentreras till ett fåtal institut.

Låt mig kommentera en del ytterligare problem som berörts här och i den allmänna debatten. Jag tycker att en väsentlig fråga är på vilket sätt vi i framtiden skall bedriva näringspolitik över huvud taget här i landet och om vi i detta sammanhang kan komma runt problemen med banksektorns bedrivande av "en egen näringspolitik". Som jag ser det, gör vi det inte. Vi bör vara medvetna om att det mesta av den näringspolitik, som förs här i landet i dag, inte bedrivs härifrån utan, om vi ser på strukturen i näringslivet, av inte minst bankernas agerande. Om vi anser att detta är riktigt, är det klart att vi bör behålla denna ordning, men jag antar att vi inte anser att det bör vara på det sättet, om vi vill vara ärliga. Samhället måste naturligtvis ha inflytande över strukturutvecklingen i det svenska näringslivet, inte minst mot regionalpolitisk bakgrund. Annars kan man naturligtvis inte vara särskilt effektiv i regionalpolitiken.

I debatten efter storbanksfusionen talades det bl. a. om de svårigheter som den mindre och medelstora företagsamheten framöver skulle möta, om denna koncentrationsutveckling fick fortsätta. Jag vet inte hur herr Hovhammar som då yttrade sig i debatten eller andra företrädare för den mindre och medelstora företagsamheten upplever det, när den styrelse som sedan konstituerades i den nya storbanken nästan hundra procentigt kom att bestå av företrädare för stora företag, möjligen med undantag för en storjordbrukare från Skåne som dock i dessa storföretagssammanhang var ganska liten. Men jag kunde inte finna någon representant i styrelsen för den mindre och medelstora företagsamheten. Vi har vidare sett i storbanksens egen annonskampanj efter samgåendet att man verkligen tänker ägna sig åt den mindre och medelstora företagsamheten. Jag förstår att man har ett intresse av att driva denna linje i sin information och i sin reklam, ty i styrelsen har man inte lyckats få med någon företrädare för den typ av erfarenhet som mindre och medelstora företag representerar. I debatten efteråt har också företrädare från bankerna sagt, att det är klart att storbanken skall betraktas som ett sätt att möta expansionen inom AP-fonden. Denna diskussion fördes inte heller fram den 14 december förra året. Det är ett typexempel på hur man inom banksektorn resonerar ungefär på samma sätt som uppenbarligen regeringen gör, nämligen att det här gäller att balansera olika maktkoncentrationer mot varandra. För att balansera den enorma maktkoncentrationen i AP-fonden går man således samman inom banksektorn. Denna ökade maktkoncentration ger andra, och sedan har vi kedjereaktionen i gång. Frågan är alltså: Var skall vi sätta stopp? Jag tycker att det finns anledning att litet grand undersöka de olika vägar

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ett närings-
politiskt program
för banksektorn,
m. m.*

som vi i detta sammanhang diskuterar och som medfört att det avgivits olika reservationer i utskottet. Det är klart att om man begär ett näringspolitiskt program, har man vissa idéer om vad detta program skall innehålla utöver målsättningskravet en decentraliserad maktstruktur. Men jag har inte velat föra den diskussionen, ty jag anser att det är viktigt att vi har koncentrationsutredningens slutbetänkande till vår hjälp, så att vi vet på vilka strategiska punkter vi bör sätta in en ny näringspolitik för banksektorn, i synnerhet som slutbetänkandet ligger så nära i tiden. Men alldeles självklart ser jag det som nödvändigt att vi genom samhällsbeslut begränsar bankernas möjligheter att utöva sin nuvarande näringspolitik, t. ex. genom att begränsa möjligheterna att utnyttja kontakterna med näringslivet just för att påverka samma näringslivs struktur. Det är naturligtvis möjligt att genom lagstiftning reglera exempelvis på vilket sätt investmentbolagen skall få agera i framtiden.

Jag tror alltså inte att skiljelinjerna egentligen är så skarpa på alla områden när det gäller på vilket sätt samhället skall tillgodose alla medborgares rätt till inflytande på denna sektor, men det förutsätter en begränsning av makt där sådan redan finns. Däremot finns det antagligen en skiljelinje mellan Oskar Lindkvist och mig och naturligtvis även mellan Jörn Svensson och mig när det gäller att i alla situationer se ett förstatligande som ett medel att lösa dessa problem. Förstatligande löser inga problem i och för sig enligt min uppfattning, för det finns mycket av maktkoncentration även på den statliga sidan som verkligen inte är särskilt tilltalande. Därför är det ingen lösning som man dogmatiskt kan anvisa, utan det gäller i stället att genom lagstiftning begränsa möjligheten att utöva en mängd olika maktfunktioner. I likhet med herr Haglund tycker jag att det i koncentrationsutredningens delbetänkande "Kreditmarknadens struktur och funktionssätt" finns många tips om på vilka punkter man måste sätta in näringspolitiska åtgärder.

Jag upprepar emellertid att jag inte tror på välsignelsen av balanserade maktkoncentrationer, och därför måste man gå in på kärnproblemet och försöka decentralisera inom den nuvarande banksektorn — i huvudsak privatägd. Men självklart är det — här instämmer jag i vad herr Jörn Svensson har sagt — fråga om att inte bara se till de formella bindningarna mellan olika banker och maktgrupperingar; det är de reella maktförhållandena som måste kunna angripas genom en näringspolitik för banksektorn. Jag tycker att vi borde kunna uppnå ganska stor enighet om en sådan politik för att förhindra fortsatt maktkoncentration: ett första steg är att i varje fall i fortsättningen inte främja den.

När det sedan gäller bankinspektionen skall jag inte ställa något särskilt yrkande om ytterligare konsumentinflytande. Det kan finnas anledning att återkomma till detta vid annat tillfälle. Jag har här tillgång till bankinspektionens yttrande över Götabanksfusionen. I och för sig tycker jag nog att det uppvisar vissa uttalanden, vilka vi som konsumenter borde vara angelägna om att bevaka.

Herr HAGLUND (s) kort genmäle:

Fru talman! Herr Olof Johansson i Stockholm fragar vad vi som politiker skall göra. Det har han all anledning till. Om herr Johanssons

partivänner i början av 1960-talet fått som de då ville, skulle vi inte ha haft denna möjlighet att fråga vad vi som politiker bör göra med utgångspunkt från det material vi nu har – herr Johansson behöver inte komma i motsatsställning till sina nuvarande partivänner om han medger det. Förutsättningen för att vi skall kunna ställa en sådan fråga är just att vi har fått fram detta material från en utredning som herr Johanssons partivänner i början av 1960-talet inte ansåg vara nödvändig.

Jag tycker vidare att han förenklar litet för mycket när han säger att vi skall sätta stopp för koncentrationstendenserna. Vi vet självklart alla de nackdelar som kan följa av alltför starka koncentrationstendenser. Men skall vi sätta stopp för all effektivisering och all rationalisering? Alla i den här salen vet vad som skulle bli resultatet för vår konkurrens med utlandet om vi satte stopp för näringslivets rationalisering och för all fusioneringsverksamhet. Skall vi sätta stopp för alltihop?

Jag tror inte man kan göra det så enkelt. Frågeställningen för oss politiker måste vara: Hur skall vi kunna öka inflytandet? Hur skall vi komma in på området?

Därför skall jag komplettera min tidigare framställning med vad jag betraktar som en följdverksamhet till koncentrationsutredningen, nämligen den samarbetsutredning som kommit med ett betänkande. Jag tror det är i dylika sammanhang man skall sätta in inflytande och medbestämmanderätt.

Vi får dessutom större möjlighet att diskutera detta efter 1973, när jag hoppas att denna utredning har gjort sin sammanfattning.

Samarbetsutredningen har i stort sammanfattat sitt betänkande i fyra huvudpunkter.

För det första: ett informations- och samarbetsystem mellan företagen och kommunala och regionala myndigheter.

För det andra: offentlig redovisningsskyldighet för alla företag med mer än 500 anställda samt redovisningsskyldighet för stiftelser.

För det tredje: försöksverksamhet med av det allmänna utsedda styrelserepresentanter i aktiebolag och en permanent styrelserepresentation i vissa större stiftelser.

För det fjärde: en försöksverksamhet med samhällseliga revisorer i ett antal aktiebolag och ekonomiska föreningar.

Jag tror det är dessa vägar vi skall gå i stället, och jag tror dessa möjligheter blir större i framtiden.

Herr MÖLLER i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! I någon mån blir det en upprepad debatt från i höstas om man tar sådana grepp som herr Olof Johansson nu gjorde. Han ställde dock några konkreta frågor om var vi står som politiker. Detta är för folkpartiets del mycket klart när det gäller regionalpolitik, synen på när demokrati och sådana ting. Vi vill så mycket som möjligt flytta beslut och åtgärder ut i landet och nära människorna.

När man sedan i sak diskuterar någon konkret åtgärd i anslutning till en motion eller reservation, som den här sammanslagningen till Götabanken, får man bedöma den aktuella frågan. Det var detta jag begränsade mig till i mitt första inlägg.

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ett närings-
politiskt program
för banksektorn,
m. m.*

Det är dock viktigt att konstatera vad vi som politiker i utskottet säger här: "Till skillnad från motionärerna betraktar utskottet den nya fusionen som en isolerad företeelse — — —."

Det är ett klart uttalande av att utskottsmajoriteten, och inom kort troligen även riksdagens majoritet, ser detta som en isolerad företeelse. Här lägger man så att säga en stoppkloss framför nya, väsentligare fusioner och utskottet markerar att en rejäl bevakning och uppföljning av maktkoncentrationsutredningens arbete skall ske. Detta har alltså utskottsmajoriteten gått in för, och jag tycker det är mycket viktigt att det står fast efter denna debatt.

Herr Olof Johansson sade också att frågan är viktig ur konsumenternas synpunkt och att bankinspektionen borde ägna sig åt detta i stället för att avgöra vad som är bäst för den stora eller den lilla banken vid en sådan här sammanslagning.

Om jag tar konsumenterna först får jag påpeka att herr Olof Johansson inte fick med sig sina egna partirepresentanter på den andra delen av sin motion som gällde konsumentrepresentanter i bankinspektionen.

När det gäller vad som är bäst för den stora eller den lilla banken, så bedömer ju inte bankinspektionen saken på det sättet, och det bör inte heller vi göra. Man bedömer vad som är bäst ur konkurrenssynpunkt i banksammanhang. Då är det viktigt, både för bankernas kunder och för konsumenter som ägnar sig åt inlåning till bankerna, att man här får en bank som något bättre kan hålla de största bankerna stängna. De skälen kvarstår. De har inte bemötts.

Här kompletterar de två bankerna i huvudsak varandra med sina regionala kontor. Smålandsbankens etableringar representerade till övervägande delen "vita fläckar" på kartan för Göteborgs bank.

Jag har ännu inte fått någon kommentar till påståendet att om Smålands bank inte kunde få den här sammanslagningen till stånd så skulle den behöva bygga nya bankkontor i två av storstädernas centrala delar.

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c) kort genmäle:

Fru talman! Herr Möller i Göteborg säger att folkpartiet är för när demokrati. Det är bra, men jag antar att herr Möller är medveten om att om man undantar vissa sektorer i samhället från detta när demokratiska inflytande och inom dessa sektorer ryms alltför mycket makt, t. ex. över näringspolitiken, så kan det innebära att kravet på när demokrati inte kan fullföljas.

Här finns det naturligtvis intressekollisioner, kollisioner mellan vad som är samhällets intresse i stort och vad som kan vara en grups intresse i detta samhälle. Därför tycker jag — om man kallar sig för när demokrati — att man skall ta mycket allvarligt på sådana här maktkoncentrationsföreteelser som vi har i det svenska bankväsendet.

Utskottet understryker att tillkomsten av Götabanken är en isolerad företeelse. Jag upprepar vad som har uttalats här tidigare: Vad vet utskottet om det?

Man ignorerade ju senast i december att den banksammanslagning som

då hade gjorts skulle sätta i gång en kedjereaktion – och det från så auktoritativt håll som nu var möjligt i den debatten. Vad är det som har hänt? Vet utskottet bättre den här gången än man visste då?

Herr Möller tar upp också andra problem. Eftersom Götabankens tillkomst enligt bankens egen utsago är en följd bl. a. av att man förlorade möjligheten att använda Stockholms enskilda bank som utlandsförbindelse, skulle kravet uppstå att man måste starta nya bankkontor t. ex. i Stockholm.

I det sammanhanget skall man naturligtvis lägga skulden där den hör hemma. Den ligger alltså i det förhållandet att storbanksfusionen kom till stånd vilket herr Möller bortser ifrån. Det var den fusionen som fick den aktuella sammanslagningen till följd.

Därefter vill jag vända mig till herr Haglund. Mycket av det som samarbetsutredningen föreslagit har vi varit överens om. Men när det sedan gäller att "sätta stopp för rationalisering", så skall man inte i *alla* sammanhang hävda att stordrift är rationalisering. Det borde vi ha kommit förbi. Vi skall komma ihåg att det är företagsekonomiska skäl som styr företagens handlande. Vi skall lägga en bredare bedömningsgrund på sådana här frågor.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Fru talman! Herr Haglunds näst sista inlägg gör att jag inte kan underlåta att ta ett par minuter av kammarens tid i anspråk.

I höstas hävdade herr Haglund i ett yttrande från näringsutskottet i denna fråga, som han skrev under, att den i vissa motioner uttryckta oron för dessa koncentrationstendenser inom bankväsendet är överdriven.

Nu har han stått här för en stund sedan och sagt till Oskar Lindkvist att han i allt väsentligt är överens med honom, dvs. han delar Oskar Lindkvists oro för koncentrationstendenser. Efter ytterligare en stund kom han tillbaka i en replik till mig och framhöll vilken välsignelse det är för småspararna i vårt land att Wallenbergs bank har fusionerat med Skandinaviska banken.

Hur många ståndpunkter skall herr Haglund ha? Man kan inte hoppa fram och tillbaka på detta sätt. Man skall antingen tjäna folket eller kapitalet. Man får bestämma sig, annars leder en sådan process oundvikligen till politiskt och ideologiskt sönderfall.

Jag vill också beträffande yrkandena i den kommande voteringen säga att jag kvarstår vid mitt yrkande i den form det har i reservationen. Det kommer alltså som kontraposition att vid voteringen ställas mot herr Oskar Lindkvists yrkande och förmodligen då förlora. I nästa omgång stöder vi då självfallet det Lindkvistska yrkandet.

Herr CLARKSON (m):

Fru talman! Det är naturligtvis inte trevligt att förlänga en debatt, som egentligen kan betecknas som ganska onödig, eftersom den är en dubblett till den debatt som fördes här i december i följd i ärendet angående storbanksfusionen. Men jag finner det angeläget att från moderata samlingspartiet, som ju tillhör majoriteten i utskottet, här

Nr 37

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ett närings-
politiskt program
för banksektorn,
m. m.*

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ett närings-
politiskt program
för banksektorn,
m. m.*

betona att vår inställning helt beror på det förhållandet att vi väntar på koncentrationsutredningens slutbetänkande, som kommer att vara avgörande för hur man skall ställa sig till dessa frågor under nästa år. Det är därför lämpligt att, såsom näringsutskottets majoritet har beslutat, föreslå kammaren att vänta till dess med ett beslut i denna fråga.

Personligen skulle jag också vilja reagera mycket bestämt mot den suddiga centerfilosofi som herr Johansson i Stockholm har utvecklat här. Vad tror herr Johansson i Stockholm att bankerna egentligen sysslar med? Försöker de koncentrera så mycket makt som möjligt till sina intressenter och direktionsmedlemmar eller vill de vara redskap för ett expansivt och välutvecklat näringsliv? Detta näringsliv bygger ju alla sina ställningstaganden inte på maktfunderingar och maktfilosofier utan på utsikterna att få ett så bra utbyte för sin företagsamhet som möjligt och vet därvid också jag kan erinra kammaren om att detta även har finansministerns stöd — att ett sådant näringsliv är grunden för den fortsatta ökningen av landets välbefinnande. Och alla partier här i riksdagen är ju överens om att denna ökning bör fortsätta.

Jag har själv erfarenhet från verksamhet i ledningen för ett medelstort företag och vet hur man blir bemött när man som kreditsökande i denna egenskap vänder sig till storbanker. Jag kan säga att man där har en om inte helt oegennyttig så dock verklig strävan att betjäna även de små kreditsökarna så positivt som möjligt. Man siktar inte alls in sig på att reservera sina resurser för storföretagsamheten. Det kan många med mig vittna om.

Det är klart att storföretagsamheten också behöver banker av ansevärda dimensioner. Storföretagsamheten är inte bara i och för sig gigantisk utan den förser också många tusentals små och medelstora företag i vårt land med sysselsättning. Att vi därför skall ha banker av tillräcklig storlek för att förse de stora företagen med de omfattande krediter de behöver, samtidigt som de skall kunna ge de mindre företagen de krediter som de behöver, är väl självklart. Det är bara när man blandar ihop bankernas verksamhet med makttänkande och lönsamhetstänkande som man kommer fram till sådana funderingar som herr Johansson i Stockholm har framfört inför kammaren här i dag. Jag måste verkligen reagera mot dem.

Jag tror över huvud taget inte alls att man inom det privata näringslivet, varken när det gäller bankerna eller företagsamheten i övrigt, är så inställd på maktfunderingar och maktspekulationer som herr Johansson tycks vara. Man ser bra mycket enklare på spörsmålen och försöker i själva verket bara göra ett gott jobb.

Med det här korta anförandet har jag försökt reagera från näringslivets sida mot den sorts maktfilosofi och spekulationer av mycket grumlig karaktär som herr Olof Johansson i Stockholm ägnat sig åt — för att nu inte nämna herr Svensson i Malmö, som jag för övrigt lämnar helt därhän.

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c) kort genmäle:

Fru talman! Låt mig liksom i debatten den 14 december förra året citera en undersökning beträffande bankernas sätt att fungera i förhållande till små företag. Den undersökningen har herr Clarkson uppenbar-

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ett närings-
politiskt program
för banksektorn,
m. m.*

ligen inte läst. Den finns i en bok av Gunnar Eliasson som är framställd på Industriförbundets förlag och som heter "Diagnos på 70-talet". Författaren säger som följer: "Sammanfattningsvis tyder alltså rapporterade svar från enkäten till små och medelstora företag på att kreditpolitiken träffat mycket snett mellan företag av olika storlek och att de större företagen klarat sig bäst. Dessutom visar resultaten på att den kraftiga investeringsuppgång som enligt senaste beräkningar i maj detta år (1970) synes vara planerad för de större företagen praktiskt taget helt saknas hos företag i grupperna under 200 anställda sedda som en helhet." Det är väl alldeles uppenbart att detta bl. a. beror på vilka bankkontakter man har, eftersom flertalet krediter kommer den vägen.

Herr Clarkson tyckte att man inte borde blanda ihop lönsamhet och maktfilosofi. Men om man ser maktkoncentrationsfrågorna ur hela folkets synpunkt – och det tycker jag att vi har en uppenbar skyldighet att göra här – då är det också alldeles självklart att det är begränsningarna av demokratin i vårt samhälle som är den väsentligaste frågan, trots att lönsamheten betyder mycket t. ex. för våra möjligheter att få sysselsättning.

Herr CLARKSON (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill inför kammaren mycket kraftigt understryka att skillnaden mellan mig och herr Olof Johansson i Stockholm är den att jag har praktisk erfarenhet på området, medan han är bara en teoretiserande filosof.

Jag kan dessutom understryka att när det gäller att försöka decentralisera sina organisationer och sitt beslutsfattande går bankerna – dessa gigantbanker som vi har talat om i dag – själva i spetsen. Det är inte många veckor sedan vi fick ta del av i tidningspressen hur den stora Svenska Handelsbanken nu håller på att stycka ner sin beslutsorganisation till åtta regionbanker, just av det skälet att man vill komma närmare konsumenterna, som man kallar det, dvs. låntagarna. Samma bank som har så många storföretag som klienter – på både insättar- och uttagarsidan – är i praktiken, om jag är rätt underrättad, svenska folkets stora sparbank. Det är där de många enskilda människorna har sina konton. Handelsbanken är alltså inte bara en industribank utan också en verklig konsumentbank, och den agerar på det viset. Likadant är det med de andra bankerna. Den nuvarande SE-banken har en organisation som är regionalt fördelad och där beslutsfattandet är regionalt nedadministrerat. Vad jag har sagt om den saken skall väl vara ett tillräckligt belägg för att man på de här storbankernas egen nivå är medveten om nödvändigheten av att inte bli så stor att man fjärrmar sig från dem man egentligen avser att betjäna.

Herr Johansson talade också om en kamp för att överleva som förs mellan storföretagsamheten och småföretagsamheten. Som representant för den smärre företagsamheten, vars problem jag känner väl till, kan jag bara intyga att man där inte känner sig diskriminerad då det gäller att få krediter till sunda och bra projekt. En helt annan sak är självfallet att sådana företag ibland inte har tillräckligt faktaunderlag för att få en positiv behandling av sitt ärende i en bank. Så fort en lånsökande från det

hållet kan lämna tillfredsställande prognoser och goda sifferunderlag för sin förfrågan blir han inte sämre behandlad än de stora företagen. Det vet jag verkligen av erfarenhet.

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c) kort genmäle:

Fru talman! Det är intressant att herr Clarkson är så trosvisst angående de mindre och medelstora företagens möjligheter att få krediter. Den debatten har ju en tendens att gå åt andra hållet, när vi diskuterar om kreditpolitiken i allmänhet. Här stämmer inte herr Clarksons argumentering med den argumentering som brukar komma i det sammanhanget.

Så vill jag åter nämna, att det är intressant att man med det stora tillmötesgående som man tydligen visar mindre och medelstora företag, t. ex. i SE-banken och i varje fall i den reklam som man för ut, inte tar vara på den stora praktiska kunskap, som bl. a. herr Clarkson anser sig representera, i den styrelse som utsågs. Såvitt jag kan se fanns där ingen representant för den mindre och medelstora företagsamheten.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c):

Fru talman! Jag blir något förvånad när jag hör herr Clarksons syn på detta. Om man tittar på vad utskottsmajoriteten skrivit, ser man att utskottet har varit mest välvilligt mot motionen 1335. Det är bakom den som tendenserna till förstatligande och socialisering ligger. Däremot har man skrivit ett mycket hårt avslag på motionen 1325 som är herr Johanssons motion. Det stämmer inte överens med den indignation som herr Clarkson visade.

Herr CLARKSON (m):

Fru talman! I detta slutskede vill jag hänvisa till att vi i moderata samlingspartiet vilar på argumenteringen i denna fråga, tills vi fått fram slutbetänkandet från koncentrationsutredningen. Då blir det tid och tillfälle att försvara de synpunkter som man har. Det jag har sagt här i dag har närmast varit ett bemötande av de synpunkter som herr Olof Johansson i Stockholm gett uttryck åt här och som jag från min synpunkt och från min praktiska erfarenhet inte tycker är relevanta.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till 1:o utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 1 a av herr Börjesson i Glömminge m. fl. samt 3:o) utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föranleddes av bifall till reservationen nr 1 b av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Börjesson i Glömminge begärde votering, upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 1 antar reservationen nr 1 a av herr Börjesson i Glömminge m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föranledes av bifall till reservationen nr 1 b av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 a av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Börjesson i Glömminge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den omröstning gav följande resultat:

Ja	–	216
Nej	–	67
Avstår	–	10

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 2 av herr Svensson i Malmö med godkännande av den i reservationen anförda motiveringen samt 3:o) reservationen nr 2 av herr Svensson i Malmö med uteslutande av den däri anförda motiveringen, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Svensson i Malmö begärde votering, upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering även beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 2 antar reservationen nr 2 av herr Svensson i Malmö med godkännande av den i reservationen anförda motiveringen röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit nämnda reservation med uteslutande av den däri anförda motiveringen.

Nr 37

Torsdagen den
9 mars 1972

*Olje- och driv-
medelsförsörjningen
i Norrland och i
Kopparbergs län,
m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lindkvist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	25
Nej	–	48
Avstår	–	215

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 7 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Svensson i Malmö med utslutande av den i reservationen anförda motiveringen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lindkvist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	223
Nej	–	45
Avstår	–	25

Herr Norling (s) anmälde att han avsett att rösta ja men av misstag nedtryckt nej-knappen.

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14 Olje- och drivmedelsförsörjningen i Norrland och i Kopparbergs län, m. m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 8 i anledning av motioner angående olje- och drivmedelsförsörjningen i Norrland och i Kopparbergs län, m. m.

I detta betänkande behandlades

dels motionen 1972:276 av herrar Åsling (c) och Stjernström (c) vari hemställdes att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förutsättningslös utredning av den framtida försörjningen med olja och drivmedel i Norrland i enlighet med de synpunkter som anförts i motionen,

dels motionen 1972:1361 av fru Sundström m. fl. (s) vari hemställdes att riksdagen skulle som sin mening uttala att Kungl. Maj:t särskilt beaktade de problem Kopparbergs län hade beträffande den industriella

utvecklingen samt att möjligheterna därvid prövades att förse länet med olja via ledningar från kusten till raffinaderi i Bergslagen.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:276
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1361.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande oljeförsörjningen i Norrland av herrar Börjesson i Glömminge och Sjönell samt fru Hambræus (samtliga c), vilka ansett att utskottet under 1 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1972:276 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förutsättningslös utredning av den framtida försörjningen med olja och drivmedel i Norrland i enlighet med vad som anförts i motionen,

2. beträffande oljeförsörjningen och industrisysselsättningen i Kopparbergs län

a) av herrar Börjesson i Glömminge och Sjönell samt fru Hambræus (samtliga c), vilka ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:1361 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförda i anslutning till denna motion,

b) av herr Svensson i Malmö (vpk), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:1361 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anförda i anslutning till denna motion.

Fru HAMBRAEUS (c):

Fru talman! Ur skissen till fysisk riksplan, som nu remissbehandlas, kan man utläsa att den företagsekonomiskt mest gynnsamma placeringen av industri inte alltid sammanfaller med vad som är riktigt ur hela samhällets synpunkt. Industrin vill, tycks det, helst lokalisera sig på Västkusten, och inlandet lämnas tomt. Det behövs alltså en målmedveten samhällsatsning på Sveriges inland för att undvika slöseri med nedlagt kapital på infrastruktur och för att ge människorna möjlighet att bo där de vill.

Bergslagen är centrum för landets tunga industri. Det är inte försvarbart ur mänsklig eller samhällsekonomisk synpunkt att låta tyngdpunkten förflyttas till andra delar av landet, t. ex. Västkusten. En pipeline för råolja och ett raffinaderi, med följdindustrier i Bergslagen, är en väl utarbetad tanke som borde gå att förverkliga utan alltför omfattande ytterligare utredningar. Eftersom arbetslösheten är stor i dessa trakter borde ledningen lämpligen kunna byggas som beredskapsarbete.

Självfallet måste samhället kräva att den petrokemiska industrin utnyttjar och vidareutvecklar den teknik som behövs för att inte skada miljön genom verksamheten.

Utskottets majoritet säger att industrisysselsättningsproblemen inom

Nr 37

Torsdagen den
9 mars 1972

*Olje- och driv-
medelsförsörjningen
i Norrland och i
Kopparbergs län,
m. m.*

Torsdagen den
9 mars 1972

*Olje- och driv-
medelsförsörjningen
i Norrland och i
Kopparbergs län,
m. m.*

Kopparbergs län kan förutsättas bli föremål för ingående uppmärksamhet i samband med fastställandet av de regionala handlingsprogrammen. Det är då av utomordentlig vikt att man inte godtar den målsättning om befolkningsminskning i samtliga regioner i Dalarna utom Falun-Borlänge som Länsprogram 70 tagit upp som sin målsättning. Eftersom människor vill bo i alla de kulturbygder vi har i Dalarna, måste vi se till att näringslivet kommer dit.

Motionen 276 tar upp frågan om Norrlands försörjning med olja och drivmedel, en viktig förutsättning för industrins utveckling. Transport med olja genom Östersjön ter sig alltmer olustig ur miljöskadesynpunkt. Sverige kunde här föregå med gott exempel och undvika både kostnader och risker genom att transportera den olja vi behöver landvägen. Trondheims hamn är särskilt intressant liksom ett ökat utnyttjande av järnvägen Trondheim—Östersund.

Den stora folkomflyttningen från Sveriges inland till kusterna sker mot folkets vilja, det blir allt klarare. Dessa två motioner, 276 och 1361, ger förslag som skulle kunna vända strömmen.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna nr 1 och 2 a.

Herr HAGBERG (vpk):

Fru talman! I motionen 1361 tar man upp Dalarnas utveckling i fråga om sysselsättningen och kräver att riksdagen skall uttala som sin mening att regeringen skall särskilt beakta Dalarnas behov av ett oljeraffinaderi.

I motionens första mening fastslås – och mycket riktigt – att en betydande del av svensk industri söker sig till våra kuster, varigenom arbetstillfällena i inlandet minskas. Särskilt hårt drabbas Bergslagen. Vi som har vår hemvist i denna region har hårt fått vidkännas hur kapitalintressena förflyttat ut kapital från vår region till andra delar av landet och även utomlands. Den satsning som gjorts på sistone har nästan helt gällt investeringar för att rationalisera bort människor. Några investeringar som medfört stor efterfrågan på arbetskraft har inte stått att finna. Kustlokaliseringar är i dag ett krav från den tunga industrin. Hur skall det egentligen gå för Bergslagen om järnhanteringens utveckling skall ske på Västkusten – som industrin vill enligt vad vi kan se av planerna – fram till år 2000? Den fysiska riksplanen innehåller ju denna fara. När de nu befintliga järnverken har spelat ut sin roll, kommer det i stort sett inte att finnas några motsvarande anläggningar kvar om denna utveckling skall fortsätta.

När en sådan här motion kommer från socialdemokrater, som själva har medverkat till besluten om Länsplan 67 och Länsprogram 70, får man säga att opinionen mot avfolkning och ekonomisk tillbakagång har varit mycket stark. Motionärerna har ju tidigare accepterat grunderna för länsplaneringen som de uttrycks i propositionen 185 år 1964, nämligen att samhällsplaneringen anpassas till strukturomvandlingen i samhället. Klarare kan ju inte uttryckas att den ekonomiska styrningen överlämnas till storfinsanssen. Det är glädjande att motionärerna i dag tydligen är beredda att tänka sig en styrning av investeringarna. Jag hoppas att de inte bara inskränker sig till oljeraffinaderiet.

Frågan om energiförsörjningen har naturligtvis sitt samband med vilka

Torsdagen den
9 mars 1972*Olje- och driv-
medelsförsörjningen
i Norrland och i
Kopparbergs län,
m. m.*

utvecklingsmöjligheter en region har. Därför är oljeraffinaderi och naturgas viktiga frågor när vi blickar framåt. Det gäller ju inte bara den tunga industrin, utan det är även mycket intressant att se vilka möjligheter produktutvecklingen kan väntas ge till resultat med en kombination av petrokemisk industri och metall- och skogsindustri.

Den här frågan om lokalisering av ett oljeraffinaderi till Dalarna kan inte ses isolerat. Det gäller hela industrialiseringen. Kravet kan därför inte bli en from önskan eller en vädjan, utan det måste ställas bestämda krav från vår region.

Tre krav är synnerligen aktuella:

1. att energiförsörjningen säkras (oljeraffinaderi, eventuellt också naturgas);
2. att staten med utnyttjande av medel ur AP-fonderna etablerar basindustrier inom regionen;
3. att åtgärder vidtas från statens sida i syfte att säkerställa en återinvestering av kapital som framskapas inom Dalaregionen genom industriell och produktiv verksamhet.

Ett tillmötesgående av dessa krav ger möjlighet att skapa, inte som nu planer för avfolkning utan i stället planer för en folkökning i länet. Det ställer naturligtvis krav på att basindustrier skall utformas så att följdinvesteringar görs möjliga. Det skulle betyda att hela länet fick del av investeringarna. Planeringen skall omfatta hela länet och inte som nu bara inrikta sig på en enda region. Vid en ensidig inriktning på en region blir ju övriga delar av länet satta på undantag.

En central fråga är: Skall det privata näringslivet även i fortsättningen få frihet att lokalisera sig i storstadsområdena och i utlandet? Ett oundgängligt krav från Dalarna är att staten styr de privata investeringarna. Och vad som bestämt måste avvisas, det är att staten går in med kapital – kapital som bara gör staten till intressent i de stora företagen. Den diskussion som förts om AP-fonderna på sistone har ju haft detta syfte. Det är synnerligen angeläget att AP-fonderna används för att etablera basindustrier, inte till att vara riskvilligt kapital hos de privata bolagen. Detta i kombination med styrningen av det privata näringslivets investeringar kan rädda Kopparbergs län från att på ett undantag när bli ett totalt glesbygdsmråde.

Det kan inte heller få fortsätta att ett av landets största järnverk investerar i Canada och Finland och nu har stora planer på att satsa -- som det sägs -- i Italien. Därför måste man kräva och inte bara önska att investeringar görs i Kopparbergs län. Krav måste ställas på att detta skall ses samhällsekonomiskt och inte strikt företagsekonomiskt.

En annan mycket viktig fråga i det här sammanhanget är att man måste ha bestämda miljöpolitiska villkor. En grundlig genomgång måste göras av tekniska, ekologiska och miljöpolitiska problem. Strävan efter ökade sysselsättningsmöjligheter får inte gå ut över miljön. All nu känd teknik måste användas, oavsett kostnaderna. Det är därför angeläget att staten styr dessa frågor och inte ser frågorna företagsekonomiskt utan ser på samhället i dess helhet.

Reservationen 2 a innehåller liksom motionen 1361 inga bestämda krav, utan en önskan. Centern har ju i fråga om länsplaneringen och

Torsdagen den
9 mars 1972

*Olje- och driv-
medelsförsörjningen
i Norrland och i
Kopparbergs län,
m. m.*

länsprogrammet intagit i stort sett samma ståndpunkter som socialdemokraterna när det gäller grunderna, nämligen att strukturrationaliseringen skall få fortgå. Betecknande är att vid kommunernas behandling av remissyttrandena över Länsprogram 70 endast centerns ledamöter har velat tillfoga förslag om jordbrukspolitiken. Jag har erfarenhet av detta från min egen kommun. Därför innebär reservationen 2 a inga bestämda angelägna krav. Kraven om att stoppa Dalarnas avfolkning finns däremot i reservationen 2 b av herr Svensson i Malmö, och jag vill därför, fru talman, yrka bifall till denna reservation.

Fru SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Vi är några kammarledamöter från Kopparbergs län som i motionen 1361 har uttalat oro för framtiden när det gäller sysselsättningsfrågorna i länet. Jag är dock väl medveten om att det inte är någon unik företeelse att vara oroad av frågor som ligger människor närmast. Jag vill också redan nu säga, att utan de arbetsmarknadspolitiska åtgärder som vidtagits i länet skulle läget där ha varit ännu sämre än det är nu.

Trots vårt svåra läge är det ändå vår förhoppning att vi skall kunna stoppa den avflyttning från länet som förekommit under de senaste åren och som har inneburit att medelåldern nu är ovanligt hög i många av länets kommuner; det är som bekant alltid de unga som flyttar ut.

Betecknande för vårt län är den starka minskningen av antalet inom industrin sysselsatta. Under åren 1963–1968 minskade antalet industrisysselsatta med 11,9 procent, dvs. med 4 802 personer. Det betyder att var åttonde arbetsplats försvann.

I de befolkningsprognoser som redovisas i Länsplan 67 och även enligt inrikesdepartementets prognoser skulle 19 000–20 000 personer inom de närmaste 15 åren flytta ut från Dalarna. Vi är starkt oroade av de prognoserna, eftersom vi under många år har byggt upp mycket goda utbildningsmöjligheter för våra ungdomar. Som vi påpekat i vår motion har ungdomarna i vårt län ett mycket traditionellt sätt att välja yrke. Våra större industrier inom gruv- och stålhanteringen är så dominerande att ungdomarna ofta väljer att utbilda sig till ett industriellt arbete. I dessa dagar har vi också fått belägg för att våra synpunkter på utbildningen har varit och är riktiga. Luleå tekniska högskola, som i höst startar en ny utbildning till geotekniker – en breddad utbildning i gruv- och bergslära – har nämligen nu vänt sig till vårt län med en mycket bred information i avsikt att få elever till dessa kurser. Tidigare erfarenheter har nämligen visat att de elever som utbildat sig i bergs- och brukshandling mycket ofta har kommit just från Bergslagsområdet.

Jag har tagit upp dessa utbildningsfrågor därför att de ligger så nära sysselsättnings- och avflyttningsfrågorna i vårt län.

I den andra delen av vår motion har vi tagit upp vårt läns geografiska läge. Eftersom det ligger så långt från kustområdena blir följderna höga fraktkostnader för bränsle till redan befintliga industrier i vårt län, en fråga som vi tidigare har tagit upp både här i riksdagen och i andra sammanhang. Vi har tagit upp den i Länsprogram 70, landstinget har alldeles nyligen gjort en utredning i frågan och våra fackliga organisationer har diskuterat den – jag avser nu närmast förslaget om transport

Torsdagen den
9 mars 1972

*Olje- och driv-
medelsförsörjningen
i Norrland och i
Kopparbergs län,
m. m.*

av olja i rör och ett raffinaderi i Bergslagsområdet. Vi är övertygade om att det skulle öka redan befintliga industriernas möjligheter att utveckla sig och förbättra sin situation, och det skulle kanske också tillföra oss nya industrier som kunde bryta den ensidighet i näringslivet som länet för närvarande har. Enligt vår uppfattning finns redan nu den största koncentrationen av förbrukare av tunga oljeprodukter i inlandet i Bergslagsområdet.

Jag skall inte nu föra några mer ingående resonemang om kostnaderna och lokaliseringen eller om de arbetsmarknadspolitiska åtgärder som skulle behöva övervägas. Vi motionärer anser att utskottet i sin skrivning har beaktat de synpunkter vi har framfört i motionen. Utskottet skriver i betänkandet att dessa problem kan förutsättas bli föremål för ingående uppmärksamhet i samband med fastställandet av de regionala handlingsprogrammen.

När det sedan gäller frågorna om transport av olja i rör, ett raffinaderi samt den petrokemiska industrins framtida utformning och lokaliseringar säger utskottet att en utredning är att vänta under detta år. Med tanke på att det är angeläget att få frågan så allsidigt belyst som möjligt förväntar vi motionärer att även arbetsmarknadspolitiska hänsyn tas med i bilden och att våra synpunkter i motion 1361 beaktas vid den kommande planeringen.

Fru talman! Jag har inget yrkande.

I detta anförande instämde herrar Mellqvist (s) och Karlsson i Malung (s).

Herr BOO (c):

Fru talman! Frågan om transport av olja i rör har varit föremål för diskussion i många år. Den aktualiserades i en motion till 1967 års riksdag med nuvarande landshövdingen Lars Eliasson som huvudmotionär. Vi har fått en utredning som har avlämnat ett betänkande och som fortsätter sitt arbete. Vid det här tillfället skall jag bara ta upp några aktuella frågeställningar.

OK bygger nu en mottagningshamn och ett raffinaderi i Brofjorden. Debatten om denna utbyggnad har som alla vet varit mycket livlig. Vid denna utbyggnad borde man enligt mitt sätt att se betydligt mera ingående än vad som skett ha prövat möjligheten att i rör transportera råoljan till inlandet. De tekniska möjligheterna att genomföra en sådan transport av råoljan har diskuterats, men nu torde det stå ganska klart att problemet tekniskt går att lösa. Det skulle då självfallet vara möjligt att transportera både den lättare oljan och råolja i samma ledningar, och man skulle då kunna nå ett inlandsraffinaderi. Ett inlandsraffinaderi betyder mycket för den tunga industrin – det har tidigare i dag sagts med stark betoning. Jag vill gärna instämma i det.

Det är nödvändigt att vi vidtar alla åtgärder som kan bryta den nedåtgående trenden för sysselsättningen i de områden som aktualiseras i motionerna. Det är ju alldeles uppenbart att ett raffinaderi i sin tur medför följdindustrier – jag tänker då självfallet närmast på det petrokemiska området. Bergslagen har ju tidigare malm och trä, två

Torsdagen den
9 mars 1972

*Olje- och driv
medelsförsörjningen
i Norrland och i
Kopparbergs län,
m. m.*

väsentliga komponenter i kombination med trä och plast och metall och plast, och nya produkter bör komma till i snabbare takt. Det är därför nödvändigt att Bergslagen med sina traditioner kompletteras med nya industrier som kan förstärka dess näringsliv. Jag tror att en pipeline i kombination med ett väl lokaliserat raffinaderi är ett lämpligt objekt att satsa på. Det skulle avsevärt minska icke önskvärda båttransporter, och det skulle också minska transporterna på vägarna. Jag är medveten om att naturgasen kan bli aktuell, men jag tror inte att den till huvuddelen kommer att ersätta den nu konventionella oljan, åtminstone inte inom överskådlig tid.

1946 års oljeledningsutredning anförde i sitt betänkande följande: "Frågan om en oljeledning kan ur samhällsekonomisk synpunkt komma i ett nytt läge, om vårt land skulle råka in i en depressionsperiod med riklig materialtillgång, varvid stora investeringar från det allmännas sida måste göras för att hålla uppe sysselsättningen. Den samhällsekonomiska merkostnaden för oljeledningens byggande skulle i en sådan situation bli avsevärt lägre, än om projektet genomfördes under en tid av full sysselsättning."

Citatet är sannerligen aktuellt i dag. Mot bakgrunden av dessa konstateranden skulle vinsterna vid en rörledningstransport kunna sägas vara följande. Man skulle få miljömässiga vinster genom att de riskfyllda sjö- och landtransporterna skulle minskas, man skulle skapa sysselsättning under utbyggnadstiden, och man skulle också kunna konstatera fördelar med ett inlandsraffinaderi för att i framtiden skapa sysselsättning i Bergslagsområdet, icke minst mot bakgrunden av den utveckling som vi tyvärr annars kan få räkna med.

Ledningssträckningen inom vissa avsnitt torde därför kunna bestämmas och ge upphov till snar igångsättning. Jag tror att det är mycket viktigt. Bara medvetandet från industrins sida av att det kommer i gång en investering i den riktningen skulle självfallet medföra positivare bedömningar för framtiden och ge underlag för mera säkra framtidsplaneringar. Det skulle på det sättet omedelbart öka sysselsättningseffekten. Icke minst för Kopparbergs län är det här en ytterst betydelsefull fråga.

En delegation från länsstyrelsen och kommunerna Hådemora och Avesta var i går här i huset och redovisade inför inrikesministern bekymren för just södra Dalarna. Man krävde omedelbara åtgärder för att förstärka näringslivet i Dalarna, särskilt i dess södra delar. Vi får tillfälle att senare under riksdagen med anledning av en motion beträffande stödområdesgränsen återkomma till den här diskussionen, och vi får också i anledning av den annonserade propositionen i höst diskutera regionalpolitiken mera ingående.

Jag vill bara som en upplysning till herr Hagberg i Borlänge säga att centern har vid planeringen inom länet, i Länsplan 67, först preliminärt reserverat sig för en befolkningsram som med 11 000 personer överstiger den som av länsstyrelsen då ansågs lämplig och senare vid det slutliga ställningstagandet till samma planering stannat för ett alternativ som var befolkningsmässigt 5 000 högre än det som blev länsstyrelsens förslag. Dessa 5 000 i merbefolkning skulle i första hand tillgodoräknas de utflyttningshotade områdena i länet. Vi får senare återkomma till denna diskussion.

Jag skall med dessa kortfattade synpunkter, fru talman, be att få yrka bifall till reservationen 2 a, som jag tycker kraftigare än utskottets skrivning understryker att snara åtgärder behöver vidtas.

I detta anförande instämde herrar Turesson (m) och Jonsson i Mora (fp).

Herr HAGBERG (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill bara säga till herr Boo att det är klart att man kan önska större ramar och reservera sig härför. Men det praktiska handlandet från centern i dessa frågor har varit detsamma som regeringens. Centern har accepterat grunden för strukturrationaliseringen, vilken har sina givna följder. Vi vet att inte heller de ramar som nu finns precis har följt prognosen. Man har inte givit något alternativ till denna strukturrationalisering, utan man har bara önskat och önskat. Jag vänder mig mot att centern här önskar andra ramar utan att anvisa hur ramarna skall ändras.

Centerns agerande är därför ett hyckleri mot befolkningen, som vi bestämt måste ta avstånd från. Centern vill inte på något som helst sätt gå in för styrningar av investeringarna. På många ställen där centerpartister har varit närvarande har jag frågat dem om detta, men de vill ha det fria näringslivets spel, som det kallas. Då kan det inte bli andra ramar än vi för närvarande har i Kopparbergs län.

Herr BOO (c) kort genmäle:

Fru talman! Herr Hagberg menar att centern inte tillräckligt starkt har underbyggt sin manifestation över en positiv befolkningsutveckling t. ex. i Kopparbergs län. Med de skisserade ramar för befolkningsutvecklingen som jag tidigare redovisade här har vi angivit vår målsättning och politiska vilja. Vi har också anvisat hur fördelningen skulle bli. Vi har också sagt att bättre och starkare åtgärder måste vidtas. Så sent som för några dagar sedan underströk centerns partistyrelse i ett uttalande starkt nödvändigheten av att vi får ett betydligt bättre instrument för att åstadkomma den för framtiden riktiga lokaliseringen och regionalpolitiken.

Herr HAGBERG (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Det ger väl inte mycket att vilja, då man i praktiken inte handlar.

Herr WÅÅG (s):

Fru talman! Vad som här allmänt har sagts om sysselsättningsproblemen i Dalarna och bekymren för dem delas av näringsutskottet. Personligen känner jag alldeles extra för detta, eftersom jag har en del rötter i Dalarna.

I herr Hagbergs anförande efterlystes möjligheter till statens styrning. Jag kan personligen dela de synpunkter han hade. Det är bara synd att den diskussionen inte föregick den vi hade i går om länsdemokrati, där utslaget ju blev att man ville ha en mindre styrning från staten.

Ämnet är olja i rör, och 1968 års utredning om rörtransport av olja och gas lämnade för ett år sedan ett delbetänkande, som heter "Olja i

Torsdagen den
9 mars 1972

*Olje- och driv-
medelsförsörjningen
i Norrland och i
Kopparbergs län,
m. m.*

rör". Omkring den 1 april kommer utredningen att leverera ett slutbetänkande, som skall heta "Naturgas i Sverige". Så mycket kan redan nu sägas att utredningen finner naturgasen vara ett gynnsamt alternativ under vissa betingelser.

"Olja i rör" har, mera av tidningstyckare än av remissinstanserna, kritiserats för att utredningen skulle ha bortsett från miljö och sysselsättning. Med den sammansättning som utredningen har av högt kvalificerade tekniker och därutöver landshövding Eliasson och jag har emellertid utredningens uppgift *inte* varit att göra politiskt betingade samhällsekonomiska avvägningar. Uppgiften har varit att tekniskt och rent företagsekonomiskt bedöma projekten för att därmed skapa underlag för de fortsatta övervägandena. Tidningsrubriker av typen "Utredningen har missat det väsentliga" tyder på att man inte har förstått utredningens uppgift.

Utredningen har sålunda från rent företagsekonomiska bedömningsgrunder funnit att det, på grund av att det svenska konsumtionsområdet för olja är så utbrett, inte ens med 1980 års beräknade konsumtions-siffror utan vidare är lönsamt med rörtransport av olja – inte ens från gynnsammast belägna hamn på Västkusten till tyngdpunkten av den mellansvenska konsumtionen, genom det stora västsvenska konsumtionsområdet. Inte ens denna den gynnsammaste sträckningen är utan vidare lönsam. För att rörtransport hit skall bli godtagbart lönsam måste Annelagen tillämpas. – Annelagen är en lag som ger lägre beskattning för den här typen av ledningssystem. – Kravet på förräntning på nedlagt kapital måste dessutom sättas så lågt att bara staten kan vara medfinansier.

Utredningens förstahandsrekommendation är därför rationaliserad järnvägstransport. Detta gäller hela den mellansvenska konsumtionen. Förhandlingar pågår mellan oljebolagen och SJ om rationaliserade järnvägstransporter. Av detta följer självfallet att rörtransport av olja inom det avsevärt mindre, och avsevärt mer spridda, konsumtionsområdet Jämtland–Västernorrland saknar varje ekonomisk grund. Här bör förhandlingar tas upp mellan konsumenterna och SJ om rationaliserade järnvägstransporter, och då kan frågan om lämpligaste och billigaste införselhamn även bli avgörande. Lönsamheten hos järnvägarna i Jämtland och i Västernorrland behöver underbyggas med oljetransporterna.

Utredningen har också bedömt de företagsekonomiska möjligheterna att driva ett raffinaderi i inlandet, och man har då undersökt en förläggning av raffinaderiet till tyngdpunkten av det stora mellansvenska konsumtionsområdet, alltså Örebrotrakten. För att få någorlunda lönsamma betingelser krävs att raffinaderiet täcker 80 procent av marknaden år 1980. Med den nuvarande splittringen på olika distributörer är endast en täckning av högst 25 procent av marknaden möjlig. – Så många firmor konkurrerar således om marknaden att man bara kan täcka 25 procent från ett inlandsbaserat raffinaderi. Den enda förutsättningen för en lokalisering av ett raffinaderi i Örebro – liksom i Dalarna eller Jämtland–Västernorrland – är således att oljedistributionen förstatligas. Naturligtvis har inte herr Hagberg, fru Sundström eller jag någon erinran mot att oljedistributionen förstatligas, men jag föreställer mig att fru

Torsdagen den
9 mars 1972

*Olje- och driv-
medelsförsörjningen
i Norrland och i
Kopparbergs län,
m. m.*

Hambraeus, herrar Åsling och Stjernström samt herr Boo är något tveksamma inför en sådan åtgärd. Men den är nödvändig, om ett inlandsbaserat oljeraffinaderi skall bli lönsamt.

Som det har antytts i bilaga 15 till statsverkspropositionen kommer industridepartementet att, sedan den här utredningen har slutförts, vidare överväga frågorna. Jag förutsätter då att de samhällsekonomiska synpunkter som främst fru Sundström har pekat på, tillmäts största vikt vid bedömningen, och något skäl för ytterligare tillkännagivanden eller utredningskrav finns därför inte.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Innan jag slutar mitt anförande skulle jag också vilja slå ett slag för – eller rättare sagt mot – ett uttryck. Utredningen har konsekvent undvikit ordet pipeline. Det finns inget skäl att ta detta engelska och mångtydiga uttryck och särpräglade det för oljebranschen, och det finns över huvud taget inget skäl att införa det. Vi har därför konsekvent använt ordet rörledning, och jag hemställer till riksdagsledamöterna att de följer det exemplet.

Herr BOO (c) kort genmäle:

Fru talman! Till herr Wååg vill jag bara säga, att jag självfallet i dag inte tar ställning till frågan om förstatligande eller icke som en nödvändighet, om man nu skulle åstadkomma en utbyggnad av transporterna av olja i rör och inlandsraffinaderi. Jag vill bara hänvisa till att det finns många alternativa möjligheter som i det sammanhanget kan diskuteras, nämligen hur fördelningen skall vara både beträffande byggandet, eventuellt hyrda anläggningar osv. I andra sammanhang har ju dessa möjligheter diskuterats, och jag förutsätter att det finns anledning att återkomma till de alternativ som finns.

Herr HAGBERG (vpk) kort genmäle:

Fru talman! I anledning av den debatt vi höll i går om länsdemokrati vill jag i fråga om styrningen bara säga till herr Wååg att någon sådan styrning finns inte i dag, vare sig hos staten, länsstyrelse eller landsting; den ligger helt i storfinansens händer. Styrningen är nog ganska klar.

Jag instämmer med herr Wååg i att vi måste förstatliga oljeindustrin. Det är en av förutsättningarna. Men jag skulle här också vilja säga att Kopparbergs län inte råkat ut för någon avfolkning under föregående år. De arbetsmarknadspolitiska åtgärderna har ökat väsentligt, varigenom man fått behålla en massa människor, som skattebetalarna fått ge arbete. Men vi har inte fått några industrier som sysselsatt dessa människor. Detta bevisar bara den svåra situation som länet har.

Att då komma och säga att "det oroar", att man har "förhoppningar" och att "man är nöjd med utskottet" är märkligt. I stället borde representanter från det länet ställa krav och inte bara väcka motioner, som får publicitet i pressen, varefter man springer ifrån dem. Också i det fallet sviker man invånarna i länet. I stället borde man från länet framföra kraftfulla krav, så att vi får en utveckling som ökar invånarantalet i länet.

Torsdagen den
9 mars 1972

*Olje- och driv-
medelsförsörjningen
i Norrland och i
Kopparbergs län,
m. m.*

Herr WÅÅG (s) kort genmäle:

Fru talman! Debatten i går, herr Hagberg, gällde styrningen i morgon och inte den styrning som redan finns.

Till herr Boo vill jag säga, att det organisatoriska problemet att bygga en rörledning för transport av olja inte är så stort. Utredningen har för sin del föreslagit att staten och de stora konsumenterna -- eventuellt också oljedistributörerna -- skall gå samman i ett bolag. För ett inlandsbaserat raffinaderi ligger problemet i att kunna placera produktionen. Vi har brottats med detta problem ända sedan 1968, och såvitt jag kan se finns bara en enda lösning för ett sådant raffinaderi med hela konsumtionsområdet i Örebrotrakten att täcka tillräcklig andel av marknaden: en förstatligad oljedistribution. Det går inte att lita till att enskilda företag skall vara tacksamma avnämare till raffinaderiet.

Herr BOO (c) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill bara helt kort säga att jag med intresse väntar på slutbetänkandet från utredningen om rörtransport av olja och gas. Jag är övertygad om att utredningen kommer att presentera alternativa lösningar.

Herr WÅÅG (s) kort genmäle:

Fru talman! Nej, herr Boo, det är ett misstag. Betänkandet Olja i rör är ett avklarat betänkande från utredningen. Det är baserat på en företagsekonomisk och teknisk bedömning. Utredningen har inte sett som sin uppgift att göra några samhällsekonomiska bedömningar om miljö och sådant. Slutbetänkandet kommer helt och hållet att gälla naturgasen.

Herr NORDGREN (m):

Fru talman! Jag ber först att få instämma i herr Boos båda senaste inlägg. Naturligtvis är det inte, herr Wååg, nödvändigt att förstatta oljedistributionen för att denna skall bli företagsekonomiskt lönsam. Det visar väl erfarenheten från andra områden.

Men det var inte därför, fru talman, som jag begärde ordet, utan närmast för att säga följande. I moderata samlingspartiets Norrlandsmotion har olje- och drivmedelsförsörjningen i Norrland belysts ur olika synpunkter. Dessa synpunkter sammanfaller i stort sett med de synpunkter som framförs i reservationen 1, och jag kommer därför vid en eventuell votering att stödja den reservationen.

Herr WÅÅG (s):

Fru talman! Jag vill säga till herr Nordgren att jag är personligen mycket intresserad av varje konstruktivt förslag på hur man skall kunna garantera en 80-procentig marknadstäckning för ett inlandsbaserat raffinaderi med en fri oljehandel. Jag är alltså tacksam för varje förslag både från herr Nordgren och från herr Boo.

Torsdagen den
9 mars 1972*Olje- och driv-
medelsförsörjningen
i Norrland och i
Kopparbergs län,
m. m.*

Herr BOO (c):

Fru talman! Jag ställde under april månad 1971 en enkel fråga till industriministern beträffande utredningen Olja i rör, närmast med tanke på ett inlandsraffinaderi lokaliserat till södra Dalarna. I det svar industriministern då gav hänvisade han till att undersökningar skulle ske med anledning av utredningens avgivna betänkande. Man skulle undersöka alla de möjligheter som kunde vara intressanta i sammanhanget. Jag förmodar därför att det kommer att ske fortsatta undersökningar i utredningen och i departementet.

Herr NORDGREN (m):

Fru talman! I den reservation som jag sade att jag kommer att stödja talas det om en utredning. Jag förutsätter att den utredningen skall kunna komma fram med de förslag herr Wååg önskar.

Herr WÅÅG (s):

Fru talman! Observera, herr Boo, att i statsverkspropositionen sägs att man skall göra ytterligare överväganden inom industridepartementet. Det gäller samhällsekonomiska överväganden där man värderar sysselsättning, miljö och sådant. Dessa saker har jag inte lagt synpunkter på här. Inte heller utredningen har, som sagt, haft att göra sådana bedömningar.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Börjesson i Glömminge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Börjesson i Glömminge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 212
Nej — 69
Avstår — 3

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 2 a av herr Börjesson i Glömminge m. fl. samt 3:o)

Nr 37

Torsdagen den
9 mars 1972

*Olje- och driv-
medelsförsörjningen
i Norrland och i
Kopparbergs län,
m. m.*

reservationen nr 2 b av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Börjesson i Glömminge begärde votering, upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten 2 antar reservationen nr 2 a av herr Börjesson i Glömminge m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 2 b av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	66
Nej	—	15
Avstår	—	204

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 8 punkten 2 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 a av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Börjesson i Glömminge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	200
Nej	—	70
Avstår	—	16

§ 15 Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 9 i anledning av propositionen 1972:11 om upphävande av förordningen (1898:55) angående förvaltningen av statens till bergshanteringens understöd anslagna skogar.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16 Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 10 i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar i propositionen 1972:1 om vissa anslag för budgetåret 1972/73 inom handelsdepartementets verksamhetsområde jämte motion.

Punkterna 1-4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 5

Svenska turisttrafikförbundet

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1972:1 bilaga 12 (punkten B 6) föreslagit riksdagen att till Svenska turisttrafikförbundet för budgetåret 1972/73 anvisa ett anslag av 5 400 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat motionen 1972:1311 av herr Ekinge m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle begära

1. att de i motionen framförda frågeställningarna överlämnades till kommittén för planering av turistanläggningar och friluftsområden för beaktande samt

2. att utredningen gavs en fyllig parlamentarisk förankring och att Svenska kommunförbundet och Svenska landstingsförbundet jämte företrädare för turistorganisationerna och turistnäringen bereddes representation i utredningen.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen till Svenska turisttrafikförbundet för budgetåret 1972/73 anvisade ett anslag av 5 400 000 kronor,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1311.

Reservation hade såvitt gällde utredning angående turismen avgivits av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Gustafsson i Byske (c), Sjönell (c), Rydén (fp) och Clarkson (m), vilka ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1311 hos Kungl. Maj:t skulle begära

dels att motionen för beaktande överlämnades till de sakkunniga för planering av turistanläggningar och friluftsområden,

dels att denna utredning gavs parlamentarisk förankring och kompletterades med företrädare för Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet samt turistorganisationerna och turistnäringens utövare.

Herr EKINGE (fp):

Fru talman! Bristen på en klart utstakad målsättning för svensk turism utgör en starkt hämmande faktor för turismens utveckling inom landet. Detta är grundtemat i vår turistmotion till årets riksdag. Men det finns ett förhållande som gör att många människor börjar misströsta om

Nr 37

Torsdagen den
9 mars 1972

*Svenska turist-
trafikförbundet*

att turismen i vårt land över huvud taget kommer att få någon betydelse vare sig för näringsens utöware eller för vårt folk i dess helhet, detta på grund av den enligt vårt sätt att se svårförståeliga passivitet i turistfrågan som regeringen visar.

I den mån som de socialdemokratiska representanterna i utskottet är talesmän för regeringen utgör utskottsskrivningen ett slående bevis för just detta förhållande. Utskottet förbigår nämligen helt de frågeställningar vi aktualiserat i vår motion. Man ägnar sin skrivning praktiskt taget uteslutande åt den sittande turistutredningen och avstår från att gå in på sådana frågor som turismens organisation på riksplanet, på länsplanet och på det lokala planet. Den omständigheten att den nuvarande utredningen, "Kommittén för planering av turistanläggningar och friluftsområden", saknar förankring inom såväl Kommunförbundet som turistorganisationerna liksom bland turistnäringens företrädare och även det faktum – som också utskottet pekar på – att utredningen skall slutföra sitt arbete under det här året ger ju klart vid handen att de frågor som vi tagit upp i motionen icke kommer att få den behandling av utredningen som måste anses nödvändig, om vi skall kunna tillvarata våra turistiska förutsättningar.

Det pågår å ena sidan en statlig utredning som skall beta av vissa områden inom turismen, väsentligen gällande lokalisering och utformning av turistanläggningar samt frågor gällande det statliga lokaliseringsstödet till turistnäringen. Det sägs också i utskottets skrivning att kommittén skall överväga, om den nuvarande marknadsföringen av områden och anläggningar är effektivt upplagd och att den i annat fall skall lägga fram förslag till erforderliga förbättringar.

Å andra sidan har vi det initiativ som tagits av Svenska kommunförbundet, som beslutat att gå ut med en rekommendation vilken innehåller en principskiss till en regional organisation för turismen. I detta sammanhang sägs också att de regionala turistorganens uppgift är att marknadsföra turistområdet genom broschyrer, annonser, information till resebyråer etc. I Kommunförbundets PM sägs följande: "Marknadsföringen måste utformas både med beaktande av den stora mängden säljande och informerande budskap som möter den enskilde och svårigheten att nå ut med informationer. Undersökningar av resultaten av säljaktioner på resebyråer visar, att dessa årligen mottar ca 3 000 reklamalster, exklusive tidtabeller, pressmeddelanden o. d. 70 procent av dessa produkter packas aldrig upp och når alltså aldrig besökaren på resebyrån. Orsaken till detta är förutom tidsbrist svårigheten att skilja de olika trycksakerna från varandra, bristen på konkreta säljobjekt eller praktisk information om hur bokning av en resa skall ske."

Det måste vara uppenbart för alla att här fordras en samordning, inte bara på det regionala planet utan också för landet i dess helhet. Och utan ett statligt engagemang går det inte att åstadkomma en samordning. Tag en så enkel sak som bokningen av ledig turistkapacitet. Här är den enskilde turisten hänvisad att ta direktkontakt med det område han vill besöka eller också leta sig fram mellan olika mindre bokningsenheter på skilda håll i landet. Det är självklart att så här kan vi inte ha det, om vi vill något med vår turistnäring.

Samtidigt är det klart att genomförandet av det förslag som Kommunförbundet fört fram inte löser turistproblematiken inom landet. Men det är lika uppenbart, anser jag, att nuvarande turistutredningsarbete inte heller löser problemen. Och avsaknaden av samordning mellan de här åtgärderna och utredningens arbete kommer uppenbarligen turismen och turistverksamheten i dess helhet att få lida av.

Det vi vill med vår motion är alltså att utredningen som nu arbetar skall få möjlighet att ta litet större grepp på frågorna, att en samordning kommer till stånd och att denna möjliggörs genom en breddning av utredningen till att omfatta företrädare för Kommunförbundet, turistorganisationerna och turistnäringen. Den nuvarande utredningsverksamheten kommer annars inte att kunna lösa de vitala frågorna om turismens samlade organisation för landet och inte heller frågorna om statens medverkan och var den kommer in. Vi kommer fortfarande att ha kvar den splittring vi i dag har av turistfrågorna inom sex sju statsdepartement och på flera olika ämbetsverk. Vi kommer fortfarande att sakna en samlad bedömning i fråga om forskning, utredning, rådgivning, utbildning och även i fråga om fysisk riksplanering för turismen.

Det uppenbara ointresset från regeringens sida att lösa de här problemen och ge turismen en målsättning har gjort att Sverige i jämförelse med våra nordiska grannländer halkat efter betydligt. Vi kommer även i fortsättningen att få ha kvar en splittrad bild i fråga om marknadsföringen av Sverige som turistland. Några förbättringar av transportmöjligheterna, både när det gäller charterresor och när det gäller att utnyttja överkapacitet, kommer vi inte heller att få. Den nejsägarattityd som utskottets majoritet här har gjort sig till tolk för kommer av många att upplevas som en stor besvikelse.

Nu är ju det här inte i första hand en fråga om ekonomiskt engagemang utan om praktiska organisationsgrepp. Varför skjuter man turistfrågorna ifrån sig? Som jag ser det är man likgiltig för att en ström av pengar rinner vårt land förbi utan att vi gör någonting för att hindra den strömmen.

Det finns de som säger att turistsäsongen är så kort att det inte är någon mening att satsa på den. Det är, tycker jag, den obotfärdiges förhinder, som det alltid finns så många av. Det måste vara något fel, när man arbetar för längre fritid åt människorna men samtidigt motsätter sig varje förslag som syftar till att ge människorna bättre möjligheter att tillvarata sin fritid på ett meningsfullt sätt.

Fru talman! Den tid som jag hade noterat mig för är redan gången. Jag vill bara till sist säga att även om den votering som vi skall göra i denna fråga skulle ge flertal för reservanternas förslag, skulle den segern ändå vara relativ. Om flertalet vid voteringen går på utskottets förslag, kommer den utskottssegern ändå av många att uppfattas som ett betydande nederlag.

Jag ber ändå att få yrka bifall till reservationen till näringsutskottets betänkande nr 10.

I detta anförande instämde herrar Rydén (fp), Börjesson i Glömminge (c), Henmark (fp), Taube (fp), Bengtsson i Göteborg (c) och Westberg i Ljusdal (fp).

Torsdagen den
9 mars 1972

*Svenska turist-
trafikförbundet*

Herr JONSSON i Husum (s):

Fru talman! I den reservation som är fogad till utskottets betänkande under punkten om anslag till Svenska turisttrafikförbundet begär reservanterna, vilket också herr Ekinge anförde, vidgade direktiv för och en breddning av den utredning som behandlar dessa frågor.

Den utredning som här åsyftas är sakkunniga för planering av turistanläggningar och friluftsområden m. m., där herr Arne Pettersson i Malmö sitter som ordförande.

Utskottsmajoritetens ställningstagande till frågan är betingad av att det i detta hus råder den praxis, vilket väl också är riktigt, att man inte under pågående utredning förändrar utredningen innan den slutfört sitt uppdrag. Dessutom sammanfaller direktiven för herr Arne Petterssons utredning med de arbetsområden som tagits upp i den motion som ligger till grund för reservationen. Utredningen avser att slutföra sitt uppdrag redan under innevarande år, som också herr Ekinge sade i sitt anförande, varför något skäl att tillstyrka reservationen inte finns. Bedöma utredningen får man göra efter det att den lagt fram sitt slutbetänkande.

Med det anförda, fru talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr EKINGE (fp):

Fru talman! Jag blev något förvånad på en punkt – att man inte skulle kunna förändra en utredning innan den slutfört sitt uppdrag. Vad vi i motionen begärt är ju, som jag också framhöll, att man skulle bereda utredningen möjlighet så att den skall kunna ta ett vidare grepp på dessa frågor än vad den för närvarande har möjlighet till, både med hänsyn till de direktiv den har och med hänsyn till utredningens sammansättning.

Det är uppenbart att några kontakter mellan det arbete som nu sker inom Kommunförbundets och Landstingsförbundets ram samt utredningens verksamhet inte finns. Det finns inga uppbyggda kanaler. Vi har ansett det angeläget att riksdagen skulle medverka till sådana kontakter och därutöver medverka till att utredningen skulle få slutföra sitt uppdrag genom att ge en helhetsbild av turismen och de målsättningar som man behöver och där också ta upp de problem som hör samman med den splittrade administrativa bilden av turismen inom olika departement. Jag kan inte på något sätt förstå att det skulle hindra det fortsatta arbetet. Snarare skulle det, menar jag, vara till fördel för det fortsatta utredningsarbetet, om man breddade utredningen, om man förstärkte underlaget för den på det sätt som vår motion ger uttryck för.

Herr JONSSON i Husum (s):

Fru talman! Att så här i utredningens elfte timme komma med detta måste, tycker jag, ändå vara fel. Eftersom utredningen räknar med att kunna lägga fram sitt slutbetänkande redan i år, måste det i alla fall vara så att man inte får fördröja den. Ett bifall till reservationen skulle innebära att utredningen försenades. Om man har den målsättningen att man vill ge turismen så goda förutsättningar som möjligt att arbeta, skulle en sådan försening medföra att uppnäendet av målet ytterligare sköts på framtiden. Det dröjer ju inte så länge innan vi åter får diskutera dessa frågor, och då kan vi göra det med utredningens förslag som underlag.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Regnéll m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Ekinge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarerna bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 10 punkten 5 mom. 2 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammarerna bifallit reservationen av herr Regnéll m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarernas ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Ekinge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	147
Nej	—	136
Avstår	—	3

Punkterna 6–15

Kammarerna biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 17 Föredrogs inrikesutskottets betänkanden:

Nr 2 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:1 bilaga 13 gjorda framställningar om anslag till inrikesdepartementet m. m.

Nr 4 i anledning av vissa i propositionen 1972:1 bilaga 2 behandlade för flera huvudtitlar gemensamma frågor

Kammarerna biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 18 Riktlinjerna för fastighetsregistreringsreformen

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 4 i anledning av motioner angående riktlinjerna för fastighetsregistreringsreformen.

I detta betänkande behandlades

motionen 1972:284 av herr Hedin m. fl. (m, s, c, fp) vari, såvitt nu var i fråga, hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att sådana anvisningar för fastställande av traktnamn utfärdades att befintliga gårds- och bynamn bibehölls så långt möjligt var inom ett dataregister,

motionen 1972:286 av herr Svanström m. fl. (c, s, fp, m),

motionen 1972:783 av herr Westberg i Ljusdal m. fl. (fp, s, c),

Nr 37

Torsdagen den
9 mars 1972

*Riktlinjerna för
fastighetsregistreringsreformen*

Torsdagen den
9 mars 1972

*Riktlinjerna för
fastighetsregistre-
ringsreformen*

motionen 1972:775 av herr Gustafsson i Stenkyrka m. fl. (c, s, fp, m)
samt

motionen 1972:1449 av herrar Schött (m) och Krönmark (m).

Utskottet hemställde

1. beträffande riktlinjerna för beteckningsreformen att riksdagen skulle avslå motionerna 1972:284, 286, 783 och 1449, den förstnämnda såvitt nu var i fråga,

2. beträffande beteckningsreformen på Gotland att riksdagen skulle avslå motionen 1972:775.

Herr SVANSTRÖM (c):

Fru talman! I detta civilutskottets betänkande nr 4 behandlas ett stort antal motioner, som alla rör riktlinjerna för fastighetsregisterreformen. Vad som i det sammanhanget särskilt har uppmärksamats är ju farhågorna för att de gamla ortnamnen skall försvinna. Jag måste från början säga att utskottet har beflitat sig om att göra en mycket ingående prövning av de motionsledes framförda invändningarna.

I den motion, under vilken jag står som första namn tillsammans med företrädare för flera partier, har vi anhållit om en prövning av fastighetsregisterreformen ur kulturhistorisk synpunkt. Vi har anfört att denna omprövning och översyn skulle innebära att reformen gjordes mindre omfattande än enligt den nuvarande modellen. Vi anser att ett bibehållande av de nuvarande socknarna som registerområden på landsbygden skulle vara önskvärt, att ändring av stadsregisterområdena i överensstämmelse därmed skulle ske och att indelning i "trakter" som i princip skulle omfatta äldre byar och enstaka hemman skulle genomföras. Härigenom skulle man principiellt kunna bevara alla ortnamn på dessa enheter som jordregisternamn.

Motsvarande justeringar i denna indelning med anledning av sent tillkomna och små, oregelbundna enheter och i vissa fall av i utredningen nämnda orsaker, som inte kan hänföras till namnkollisioner eller arealförhållanden, skulle också kunna uppnås. Dessa justeringar skulle successivt underställas kulturhistoriskt sakkunniga, i första hand riksantikvarieämbetet, för granskning – ett förhållande som tidigare inte har uppmärksamats. Vi motionärer menar att genom denna omprövning skulle alla väsentliga kulturhistoriska värden i nuvarande betecknings-system på landsbygden bevaras och registerbeteckningsreformens huvudmål – ett enhetligt beteckningssystem – ändå kunna uppnås.

Utskottet har efter sin ingående prövning kommit fram till ett enhälligt betänkande, där det säger: "Enligt vad utskottet erfarit har vid överläggningar mellan representanter för lantmäteristyrelsen och riksantikvarieämbetet ömsesidig förståelse uttryckts för en tillämpning av gällande riktlinjer och anvisningar på sätt som utskottet skisserat." – Jag återkommer till denna skiss. – "Anledning finns därför", fortsätter utskottet, "till antagande att motionärernas intresse i allt väsentligt skulle vara tillgodosett utan någon riksdagens vidare åtgärd."

Som motionärer är vi naturligtvis tacksamma om ett sådant samråd

har kommit till stånd och det nu råder samförstånd mellan dessa två i det här sammanhanget mycket viktiga instanser. Men som vi har framhållit i motionen visar företagna punktundersökningar att många gamla ortnamn skulle komma att försvinna, om dessa utskottets förslag till modererade tillämpningsföreskrifter ej skulle komma att tillämpas. Sålunda skulle t. ex. inom Kungsbackablocket mer än 70 procent av de gamla namnen enligt förslaget utgå som jordregisternamn. Inom den hårdast drabbade socknen, Onsala, där de nuvarande namnen ofta betecknar små enheter, försvinner 92 procent av namnen. De utgående namnen representerar olika ålders- och bebyggelseskikt, men namn av medeltida typer är särskilt hårt drabbade. Inom Börje socken utgår enligt ett förslag 19 namn av nuvarande 25, enligt ett alternativt förslag samtliga namn, varvid sockennamnet görs till traktnamn. I detta fall drabbas nästan enbart namn av förhistorisk typ. I Jättendal försvinner 66 procent av de nuvarande namnen, varvid trots detta nackdelarna med den starka ägoblandningen kvarstår inom två av de elva nytillskapade "trakterna".

Vi motionärer anser att sådana resultat ej är i överensstämmelse med tredje lagutskottets utlåtande nr 5 1968, där det bl. a. framhålls "önskvärdheten av att de beteckningsbyten som måste ske i största möjliga utsträckning begränsas till byte av enbart *numren* på fastigheterna och att även i övrigt alla möjligheter tillvaratas att bevara de kulturvärden som ligger i de gamla gårds- och sockennamnen." Vidare underströk utskottet vikten av "att de registerbeteckningar, som är avsedda att nyttjas för fastigheterna — — — inte blir mera komplicerade eller omfattande än som är oundgängligen nödvändigt".

Beträffande sockennamnen och bevarandet av sockenbegreppet för framtiden framhålls i motionerna, att den bästa möjligheten att bevara socknen erbjuder utan tvivel den stabila funktionen som registerområde vid fastighetsregistrering. Det bör därför grundligt övervägas, om ej praktiska möjligheter härför kan skapas genom en ändring av 3 § i registeruppläggningskungörelsen.

I fråga om ortnamnens kulturella värde kan man med fog säga att ett bevarande av ett områdes ortnamnsskick innebär att ett av de väsentliga vittnesbörden om bygdens kolonisationshistoria hålls levande. En detaljerad genomgång skulle kunna visa, att ortnamnen inte bara är språkliga utan också historiska och allmänt kulturella minnesmärken av hög ålder och ofta av oersättligt värde. Trots att namnen således utgör en integrerad del av kulturlandskapet, saknar de i motsats till t. ex. fasta fornlämningar ett legalt skydd för sitt bevarande, varför möjligheter måste skapas att på annat sätt trygga deras fortsatta bestånd.

För landets centrala, äldre bebyggelseområden kan det konstateras, att den gamla byplatsen med sina efter skiftet kvarliggande gårdar, byns vanligen därintill liggande fornlämningar, den omgivande bymarken, som var grunden till byns näringsliv, och bynamnet utgör en kulturhistorisk enhet av oskattbar betydelse för den nuvarande bygdens historiska identifikation. Att göra det möjligt för kommande generationer att även i framtiden påtagligt uppleva detta samband är en kulturhistorisk miljö-
vårdsfråga av stor betydelse. Namnen på dessa byar är av samma ålder som bebyggelsen, vilket bl. a. framgår av namnskicket uniformitet.

Jag beklagar att utskottet i sitt ställningstagande ej har ansett sig kunna föreslå bifall till motionskravet att låta ompröva fastighetsregisterreformen.

Då det torde vara utsiktslöst att emot ett enigt utskott ställa ett yrkande om bifall till motionen, har jag efter moget övervägande i stället valt att understryka de positiva tankegångar som utskottet anför. Jag ber att få uttala att utskottet tagit allvarligt på här berörda problem. De föredragningar av experter från berörda myndigheter som skett inför utskottet visar detta. Det i utskottsbetänkandet anmälda förhållandet, att representanter för lantmäteristyrelsen och riksantikvarieämbetet har uttryckt ömsesidig förståelse för tillämpning av gällande riktlinjer och anvisningar på sådant sätt att motionärernas önskemål i allt väsentligt skall kunna tillgodoses, lovar gott för framtiden.

Om således tyvärr icke socknama, som motionärerna önskat, får vara registerområden även i framtiden, så skulle ett fullföljande av utskottets skrivning i praktiken kunna medföra en väsentligt större vakthållning omkring det gamla sockenbegreppet än den hittills bedrivna försöksverksamheten gett anledning tro. Detsamma gäller ortnamn.

På s. 10 i utskottets betänkande anför: "Skiftande lokala förhållanden och bedömningar bör här, som också är avsett, få avgörande betydelse och bör i förening med bedömanden av namnets lokaliseringseffekt utgöra grund att gå ifrån en uppsatt minimiareal för en "trakt" då denna motiveras endast av karttekniska skäl. Det bör sålunda vara möjligt att låta socknar utgöra trakter med socknens namn eller i andra fall använda nu gällande traktnamn, eventuellt i sammansättning med sockennamnet. Även en så beskriven ordning är förenlig med redan gällande anvisningar. Utskottet förutsätter att, om så visar sig lämpligt för att möjliggöra sammansättningar, undantag i vissa fall även skall kunna medges från vad som föreskrivits i registeruppläggningskungörelsen om traktnamns längd."

Jag finner det jag nu har citerat ur utskottsbetänkandet vara ur motionärernas synpunkt angeläget att understryka, och jag hoppas att här berörda myndigheter kommer att ta mycket allvarligt på vad ett enhälligt civilutskott på detta sätt har uttalat.

Utskottet säger också: "Möjlighet finns att inom riktlinjernas ram tillgodose motionärernas syften genom att i fastighetsregistret vid sidan av registerbeteckningen anteckna särskilt namn på fastighet. Traktnamn som utgår ur registernamnet bör sålunda kunna i samband med reformen antecknas för viss fastighet. Vidare kan på fastighetsägares begäran antecknas bebyggelsenamn med hävd. Enligt utskottets mening bör denna möjlighet beaktas i det fortsatta arbetet."

Jag ber, herr talman, att också få understryka detta uttalande, som jag uppfattar som positivt. Det är alltså till sist med förhoppning att utskottets positiva skrivning skall leda till att motionärernas önskemål i görligaste mån vid den fortsatta praktiska handläggningen av fastighetsregisterreformen tillgodoses som jag än en gång uttalar att jag anser det bättre att understryka de positiva synpunkterna än att begära bifall till motionerna. Jag tror nämligen att genom ett understrykande av dessa synpunkter har syftet med motionerna åtminstone delvis uppfyllts, och därför har jag, herr talman, inget yrkande.

I detta anförande – under vilket herr tredje vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar – instämde herrar Eriksson i Bäckmora (c), Westberg i Ljusdal (fp), Carlsson i Vikmanshyttan (c) och Pettersson i Kvänum (c), fru Åsbrink (s) samt herrar Torwald (c) och Johansson i Växjö (c).

Herr HEDIN (m):

Herr talman! Vi behandlar nu två betänkanden efter varandra, som det i princip nog hade varit riktigast att behandla i ett sammanhang, därför att de hör intimt samman. Jag har fört fram en fyrpartimotion, nr 284, som behandlas både i det nu förevarande betänkandet nr 4 och i betänkandet nr 5 som kommer upp senare.

Det har sagts här att sedan riksdagen fattade sitt beslut 1968 har det inte skett några sådana förändringar som i och för sig ger anledning till att ta upp denna fråga igen och göra en förnyad bedömning. Mot den bakgrunden vill jag något beröra vad som ändå har skett sedan 1968, när det gäller både den ekonomiska och den kulturella sidan.

Först och främst angavs det 1968 att kostnaderna för omläggningen skulle bli ungefär 7,5 miljoner kronor, medan driftkostnaderna beräknades till 1,25 miljoner per år exklusive personal- och investeringskostnader. Jag kan inte erinra mig att det då nämdes någon totalsiffra för dessa kostnader, men den bör ha legat vid ungefär 5 miljoner kronor om året, alltså mindre än för närvarande. Nu har det för nästa budgetår begärts ett tillskott på något över 10 miljoner kronor, och efter det budgetåret är vi alltså uppe i 34 miljoner, dvs. redan vid den tidpunkten betydligt mer än vad man räknat med att reformen skulle kosta.

Enligt framlagda uppgifter kommer utvecklingskostnaderna fram till 1974/75 att uppgå till 92 miljoner kronor, och med de ytterligare kostnader som man kan förutse torde vi innan reformen är helt klar vara uppe i över 150 miljoner, dvs. 20 gånger mer än man förutsatte när beslutet om reformen fattades 1968. Driftkostnaderna beräknades då till ungefär 5 miljoner; de är nu beräknade till 25 miljoner, alltså fem gånger så mycket.

Detta om den ekonomiska sidan av saken. Den kommer väl att belysas ytterligare i nästa betänkande som vi här skall behandla.

Vad sedan gäller möjligheterna att behålla namnen på fastigheterna i fortsättningen betonade lagutskottet 1968 och riksdagen följde utskottet – önskvärdheten av att beteckningsbytet i största möjliga utsträckning skulle begränsas till enbart numren på fastigheterna och att alla möjligheter skulle tillvaratas för att bevara de kulturvärden som ligger i de gamla gårds- och sockennamnen. Det finns ju ofta en tusenårig tradition bakom dessa namn. Uppenbart är också att riksdagen den gången räknade med att det endast i mycket få fall skulle bli fråga om att namnen försvann; man talade bara om att det skulle bli en ändring av numren. Men i dag vet vi genom den preliminära översyn som skett att det rör sig om ett betydande bortfall av namn. Man räknar med i medeltal 60 procent, men i många län skulle 80-90 procent av de gamla namnen försvinna, och det betyder en rasering av oersättliga värden.

När utvecklingen sålunda har blivit en helt annan än den riksdagen

Torsdagen den
9 mars 1972

*Riktlinjerna för
fastighetsregistre-
ringsreformen*

förutsatte, och när omläggningen har gett anledning till mycket stark oro i de bygder där man nu genom den utveckling som skett har fått klart för sig vad reformen kommer att innebära, så menar jag att det är alldeles uppenbart att riksdagen har anledning att ompröva denna reform. Därför tycker jag också att de yrkanden som är ställda i motionen 284 är i högsta grad relevanta i dag. De yrkandena är följande:

1. En översyn av riktlinjerna och kostnaderna för bl. a. fastighetsregistrets överförande till data.
2. Befintliga gårds- och bynamn bibehålls så långt det är möjligt inom ett dataregister.
3. Pågående försöksverksamhet begränsas i avvaktan på resultatet av den begärda utredningen.

Vi yrkar alltså att man här inte skall gå alltför hastigt fram.

Utskottet skriver på s. 9 följande – vilket jag förvånar mig över: ”Inte heller kan 1968 års riksdag anses ha grundat sitt beslut om riktlinjer för fastighetsregistreringen på felaktiga förutsättningar.” Förutsättningarna stämmer emellertid inte alls med verkligheten, sådan den har blivit nu, bara några få år efteråt.

Utskottet fortsätter: ”De intressen som motionärerna önskar tillgodose är dock så väsentliga att en förutsättningslös sakprövning bör ske i detta sammanhang.” Det är ju alldeles utmärkt sagt av utskottet, och det borde också ha lett till ett bifall till den motion jag här talat för och även till bifall av andra motioner. Men utskottet skriver i det följande: ”En sådan utskottets prövning har lett fram till följande bedömanden.”

Förlåt, herr talman, om jag säger att jag tycker det är litet pretentiöst av utskottet att tro att man på ett eller annat sammanträde skulle kunna göra en ordentlig sakprövning i denna fråga, som ju ändå är så utomordentligt komplicerad. Nog hade det varit rimligare att låta sakkunniga organ och personer få hand om denna omprövning, som utskottet i och för sig anser angelägen.

Jag skall inte gå in på alla de förslag som tagits fram här. Jag beklagar att man inte har gått med på att registerområdena skulle kunna anknytas till socknar. Jag kan inte se att de skäl emot en sådan omvägning som anförs har bärkraft.

Vidare har det anförts att man vid sidan av registerbeteckningarna skall kunna anteckna särskilt namn på fastighet och att bebyggelsenamn med hävd också skall kunna antecknas. Det är naturligtvis i och för sig värdefullt, men vi kan inte få något begrepp om vad det i praktiken kommer att innebära. Det hade varit oändligt mycket bättre att sätta sakkunnigt folk på att arbeta fram ett alternativ och redovisa – kostnadsmissigt och ur kulturhistorisk synvinkel – vad det skulle innebära i praktiken. Detta kan vi i riksdagen i dag inte ta ställning till med ledning av det i och för sig tacknämliga förslag som utskottet framlagt.

Jag tycker därför, herr talman, att det finns starka skäl – både ekonomiska och kulturella – som talar för ett bifall till bl. a. den motion som jag har väckt, nr 284. Nu vet jag att herr Turesson kommer att yrka bifall till motionen i de delar som berörs av nästa utskottsutlåtande. Jag

vill för min del yrka bifall till motionen i de delar som har anknytning till civilutskottets betänkande nr 4.

Nr 37

Torsdagen den
9 mars 1972

*Riktlinjerna för
fastighetsregistre-
ringsreformen*

I detta anförande instämde herr Lundberg (s).

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Det stora antal motionärer, representerande fyra partier, som förekommer i detta ärende, vittnar om den stora oro som många känner inför förverkligandet av den i princip beslutade fastighetsregisteringsreformen.

Av civilutskottets betänkande framgår att man inom utskottet också uppmärksammat frågans stora allvar.

Uppenbart är att den stora namndöd som nu hotar kommit som en kalldusch över utskottet. Det är ju också helt naturligt då man vid 1968 års riksdagsbeslut räknade med ett namnbortfall på ca 10 procent men nu vet att en direkt uppföljning av riksdagsbeslutet skulle innebära ett namnbortfall i 20 län på ca 60 procent och i fem län på mellan 75 och 100 procent. Dessa siffror har man kommit fram till efter tre års arbete inom lantmäteristyrelsen och hos överlantmätarna. Att siffrorna gjort utskottet betänksamt är tydligt.

Härtill kommer att kulturminnesvårdande myndigheter nu framfört sina synpunkter. Onekligen är det högst anmärkningsvärt att de inte tidigare kommit till tals.

Dessa myndigheter erinrar bl. a. om att socknar, by- och gårdsnamn är integrerade delar av svensk kulturmiljö eller, om man så vill, det svenska kulturlandskapet, att socknen är en tusenårig administrativ enhet av betydande kulturhistoriskt intresse, att ortnamnen har ett betydande kulturvärde genom att de avslöjar hur landet koloniserats eller hur olika delar tagits i bruk alltifrån tidig förhistorisk tid till nutid, att skilda näringsfång avspeglas i namnen osv.

Med hänsyn till vad jag här anfört och till det aktuella, avskräckande siffermaterialet och de av exempelvis riksantikvarieämbetet framförda synpunkterna är jag något förvånad över utskottets skrivning överst på s. 9, enligt vilken ärendet icke skulle ha tillförts något nytt material. Jag skall emellertid liksom min bänkkamrat, herr Svanström, medge att det finns åtskilligt positivt i utskottets betänkande. I den situation, i vilken vi motionärer nu befinner oss, vill jag liksom han understryka allt det positiva som utskottet uttalar i detta betänkande.

Jag hade naturligtvis helst sett ett beslut här i riksdagen innebärande bifall till de föreliggande motionerna, men jag skall avstå från att yrka bifall till dem. Samtidigt uttalar jag emellertid förhoppningen att de som har att fullfölja arbetet med fastighetsregisterreformen går fram så varsamt som möjligt och så långt tänkas kan slår vakt om de kulturvärden, som ligger i våra gårds-, by- och sockennamn.

Herr GUSTAFSSON i Stenkyrka (c):

Herr talman! I motionen 775 yrkas att socknarna på Gotland samt Visby stad skall utgöra registerområden i det nya fastighetsregistret för att därigenom hålla de gotländska gårdsnamnen vid hävd.

Torsdagen den
9 mars 1972

*Riktlinjerna för
fastighetsregistre-
ringsreformen*

Enligt upprättat förslag för Gotland skall socknarna utgöra trakter. Detta innebär att samtliga fastigheter, med ett fåtal undantag i fyra stycken socknar, måste byta beteckningar. Gårdsnamnet ersättes med ett nummer och sockennamnet blir traktnamn. En bred opinion på Gotland frågar sig, om det verkligen är nödvändigt eller lämpligt med så omfattande förändringar på fastighetsregistreringens område. Gotlands kommunfullmäktige har enhälligt uttalat sig för bibehållande av gårdsnamnen som ofta har tusenåriga anor, liksom för bibehållande av namnet Visby. Gårdarna på Gotland är sällan samlade i byar utan är för det mesta utspridda, ofta starkt lokaliserade och med egen identitet. Riksantikvarieämbetet anför i PM den 4 februari 1972 angående beteckningsreformen, att namn som inte får officiell sanktion inte i längden kan hävdas. Vissa undersökningar på Gotland ger belägg för det.

Som ett skäl emot motionens förslag att för Gotlands del låta socknarna utgöra registerområden anför utskottet bl. a. att en sådan ordning, även om socknarna blir unika, i praktisk hantering skulle kräva att fastighet skulle identifieras med tre namnled förutom numret. I det nya systemet skall man kunna lokalisera en fastighet med kommunnamn och traktnamn.

Utskottet synes här inte ha beaktat vad som anförts i motionen, nämligen att Gotland utgör endast en kommun och att man där, i motsats till vad som gäller för fastlandet, inte behöver ange kommunnamn. I praktiskt bruk räcker det alltså med två namnled för Gotland, nämligen sockennamn som registerområdesnamn och gårdsnamn som traktnamn. Inget registerområde på Gotland kolliderar med registerområdesnamn på fastlandet. Ungesmiss i Stenkyrka på Gotland är exakt lika entydigt som t. ex. Berga i Ekshärad i Värmland. Båda begreppen är lika korta, men skillnaden är att Stenkyrka är socken i Gotlands kommun och län medan Ekshärad är kommun i Värmlands län. Denna skillnad måste ha mycket liten praktisk betydelse.

Men, säger utskottet, det är olämpligt att föreskriva olika registreringsprinciper för skilda delar av landet. Mot detta kan invändas att den enda skillnaden enligt motionen är att socken på Gotland så att säga lyfts upp på kommunens plats i dataregistret, vilket är möjligt, därför att Gotland är en kommun men samtidigt också län med samma namn. Jag är medveten om att starka drivkrafter bakom uppbyggandet av fastighetsdatabanken är bl. a. enhetlighet och rationalitet. En reform av denna art får dock inte bli i alltför hög grad inriktad på ändamålsenlighet för beslutsfattare i central position utan vi måste få ett resultat som kan godtas också av bygdens folk.

Utskottet pekar på möjligheten att i fastighetsregistret vid sidan av registerbeteckningen anteckna särskilt namn på fastighet och säger: "Vidare kan på fastighetsägares begäran antecknas bebyggelsenamn med hävd." Om inte gårdsnamnen blir traktnamn på Gotland, måste den här antydda möjligheten utnyttjas i största tänkbara utsträckning. Det måste kraftigt understrykas att införande av gårdsnamn i fastighetsregistret skall ske på myndigheternas initiativ och bekostnad. Det särskilda gårdsnamnet måste lagras i dataregistret för bebyggda fastigheter som lämpligen skall förenas med namnet. Man bör tillse att namnet skrivs ut i

viktiga handlingar, t. ex. i lagfarts- och inteckningshandlingar, på kartor, i beskrivningar i lantmäterihandlingar och liknande, på debetsedlar, i fastighetstaxerings- och mantalslängder och i övriga betydelsefulla handlingar som berör fastigheter. Gårdsnamn måste vidare utsättas på ekonomiska kartan oberoende av om de är lokaliserande eller inte. Det måste ordnas ingång i dataregistret via gårdsnamn.

Fastighetsregisterreformen har genom nu framkomna uppgifter, som har berörts av föregående talare, visat sig bli en betydligt mer komplicerad och kostnadskrävande affär än vad som förutsågs, när beslutet fattades av 1968 års riksdag. De föregående utredningarna syns även ha underskattat de negativa verkningar som reformen ger. Det beslutade beteckningssystemet med kommun som registerområde blir kanske mer rationellt än det gamla när det väl är genomfört. Omställningen blir dock svår, i synnerhet för Gotland, där nästan samtliga fastigheter skall byta beteckning. Arbetet för många organ måste bli tidsödande och kostnadskrävande under i varje fall en ganska lång övergångsperiod, när så gott som alla fastighetsbeteckningar blir inaktuella för allmänhet, länsstyrelse, kommunalförvaltning, lantmäterikontor, LRF, brandförsäkringsbolag m. fl.

Egentligen talar många skäl för att man borde avvakta med reformens genomförande för Gotlands del, tills erfarenheter har vunnits av verkningarna på andra håll och tills man har fått pröva om det verkligen går att låta Gotland behålla sitt nuvarande system med de eventuella småjusteringar som kan behövas för överförande till dataregistret.

Utskottets skrivning andas dock i väsentliga stycken förståelse för namntraditionens bevarande. Man säger sig ha anledning till antagandet att motionärernas intressen i allt väsentligt kan tillgodoses utan någon riksdagens åtgärd.

Herr talman! Jag vill uttala förhoppningen att utskottet får rätt i detta uttalande, och jag skall inte framställa något yrkande.

I detta anförande instämde herr Ullsten (fp).

Herr GREBÄCK (c):

Herr talman! Herr Svanström avstod från att yrka bifall till sin motion, medan herr Hedin yrkade bifall till sin. Jag håller herr Svanström räkning för detta och för hans positiva uttalanden om utskottets skrivning. Han har tytt utskottets ambitioner på ett riktigt sätt. Det är alldeles rätt att vi har nedlagt ett mycket energiskt arbete på att försöka göra det bästa möjliga av denna reform.

Herr Hedin tog i huvudsak upp nästa betänkande till behandling, betänkande nr 5 om kostnader o. d. Jag skall inte bemöta hans påståenden i detta sammanhang; jag får anledning att återkomma till dem. Jag vill bara redan nu säga att han gjorde sig skyldig till en rad av direkt oriktiga påståenden, som jag ber att senare få ta upp till bemötande.

Jag tror att det är ganska nödvändigt att försöka göra en sammanfattning av de viktigaste punkterna i det föreliggande utskottsbetänkandet, även med risk att det blir en upprepning av en del av vad herr Svanström sade.

Torsdagen den
9 mars 1972

*Riktlinjerna för
fastighetsregistre-
ringsreformen*

Vid behandlingen av detta ärende har utskottet haft att utgå från 1968 års riksdagsbeslut rörande riktlinjer för en reform av fastighetsregistret.

Beslutet innebar i huvudsak följande.

Fastighetsregistret skall vara enhetligt för hela landet och ha ett enhetligt beteckningssystem. Fastighetsbeteckningen skall vara lokaliserande, dvs. i beteckningen skall ingå ett namn med anknytning till allmänt kända geografiska begrepp. Kommunen skall vara registerområde. Redovisningar av fastigheternas läge skall ske enligt en närmare angiven koordinatmetod. ADB-teknik skall användas för det nya registret, som skall föras centralt genom en enda anläggning. Reformen bör genomföras så snabbt som möjligt jämsides med ett fortsatt utredningsarbete. Kungl. Maj:t får närmare bestämma hur arbetet skall drivas och organiseras. — Detta var så att säga utgångspunkterna för utskottets handläggning av ärendet.

Grundläggande bestämmelser om fastighetsregister finns i fastighetsbildningslagen.

Enligt den i enlighet med riktlinjerna utfärdade kungörelsen om uppläggande av nytt fastighetsregister, m. m. skall varje fastighet utgöra en registerenhet. Varje kommun utgör i regel ett registerområde med samma namn som kommunen. Till grund för registerenheternas beteckningar indelas registerområde i trakter. Trakt är en grupp av registerenheter. Trakt skall ha namn om högst 20 bokstäver, det s. k. traktnamnet. Fastigheter som hör till samma trakt indelas i block.

Registerenhet får inte ha samma registerbeteckning som annan registerenhet inom samma registerområde. I de fall där registerområde omfattar del av kommun får registerenhet inte äsättas samma registerbeteckning som registerenhet inom annan del av kommunen. Motsvarande regel gäller för det fall att den kommunala indelningen kan antas komma att ändras.

Indelning i trakter skall grundas på indelning i stadsdelar, socknar, byar eller därmed jämförliga områden. Traktindelningen skall bl. a. med avseende på traktamn vara sådan att indelningen kan antas bli allmänt känd i orten.

Vidare kan förtjäna framhållas att lantmäteristyrelsen skall svara för beteckningsreformen, bl. a. genom att utöva beslutsfunktionen enligt registeruppläggningskungörelsen. Centralnämnden för fastighetsdata skall utföra det datatekniska arbetet vid genomförandet av beteckningsreformen. I genomförandet skall vidare fastighetsregistermyndigheterna medverka.

Lantmäteristyrelsen har vid skilda tillfällen utfärdat anvisningar för verksamheten, varav bl. a. framgår följande.

Den egentliga beteckningsreformen har för jordregisterområdenas del inletts med att överlantmätarnas förslag till nya traktindelningar och traktamn redovisats till lantmäteristyrelsen. Anvisningarna anger som huvudregel att nuvarande på byar, hemman m. m. grundade indelning skall bevaras. Bland de fall som bör föranleda undantag från huvudregeln anges, förutom namnkollisioner, bl. a. att trakt med en yta understigande 100 hektar inte bör förekomma, om inte särskilda skäl kan åberopas.

Torsdagen den
9 mars 1972

*Riktlinjerna för
fastighetsregistre-
ringsreformen*

Lantmäteristyrelsen har därefter börjat en närmare granskning av förslagen. Riksantikvarieämbetet kommer att få ta del av förslagen. Ortnamnsarkivet i Uppsala kommer att granska sådana namn och namnformer som inte tidigare granskats av arkivet. Efter denna granskning kommer förslagen att utställas för fastighetsägarna. Enligt anvisningarna bör fastighetsägarna dessförinnan genom de lokala tidningarna och andra organ ha fått information om arbetet och om hur förslagen kommer att behandlas i kungörelsen och beslutsprocessen.

Kommunerna har i många fall medverkat genom underhandskontakter. I den mån detta inte skett skall kontakt tas med kommunerna före utställandet. Sedan förslagen utställts skall de föreläggas kommunernas fullmäktige eller samarbetsnämnd för yttrande.

Länsstyrelsen har att yttra sig över erinringar mot förslaget. Lantmäteristyrelsen fattar därefter beslut om traktnamn och traktindelning i nytt fastighetsregister. Jag tror att vi alldeles särskilt skall lägga märke till att inga definitiva beslut hittills är fattade.

Mot lantmäteristyrelsens beslut som avser registerbeteckning får talan inte föras.

I detta sammanhang kan det vara på sin plats att påminna om vad tredje lagutskottet anförde vid 1968 års utskottsbehandling: "Utskottet anser att den primärkommunala indelningens dominerande roll i samhällets utbyggnad och administration bör föranleda att kommunen föredrages som registerområde framför socknen." Det bestämdes 1968, och därifrån utgick utskottet vid sin behandling. "I anslutning härtill vill utskottet framhålla önskvärdheten av att de beteckningsbyten som måste ske i största möjliga utsträckning begränsas till byte av enbart numren på fastigheterna och att även i övrigt alla möjligheter tillvaratas att bevara de kulturvärden som ligger i de gamla gårds- och sockennamnen."

Civilutskottet har vid sin behandling av propositionen försökt att så långt det varit rimligt och möjligt inom propositionens ram tillgodose dels kravet på effektivitet i fråga om fastighetsregistreringen, dels önskemålen om att i största möjliga utsträckning beakta de kulturhistoriska intressena. Kravet på effektivitet får givetvis inte eftersättas, och reformen bör rimligen leda till snabbhet i handläggningen av olika fastighetsärenden, minskat personalbehov, ökade intäkter och bättre service gentemot allmänheten. Dessa positiva effekter kan väntas få stor betydelse även utanför register- och inskrivningsmyndigheternas område.

Denna uppfattning tycks också motionärerna dela då de framhåller: "Fördelen med beteckningsreformen ligger i att landets fastighetsregister blir enhetligt och att automatisk databehandling av fastighetsdata blir möjlig. Denna vinning finns det all anledning att slå vakt om." Motionärerna är tydligen helt ense om detta, eftersom det anförts i deras motioner. Att de sedan kanske inte är helt logiska i sin argumentering är en annan historia.

Vad så gäller de kulturhistoriska intressena och deras påverkan vid ett genomförande av registerreformen har dessa intressen på ett energiskt och förnämligt sätt bevakats av riksantikvarieämbetet. Detta har också klart kommit till uttryck i de motioner utskottet haft att behandla.

Utskottets betänkande grundar sig också på upplysningar och syn-

Torsdagen den
9 mars 1972

*Riktlinjerna för
fastighetsregistre-
ringsreformen*

punkter på frågan genom föredragning av experter från justitie- och civildepartementen, lantmäteristyrelsen, centralnämnden för fastighetsdata, riksantikvarieämbetet, ortnamnsarkivet i Uppsala och rikets allmänna kartverk.

Efter grundligt övervägande har utskottet stannat för att valet av kommun som registerområde bör gälla. Enligt utskottets uppfattning finns det inom riktlinjernas ram goda möjligheter att tillgodose motionärernas syften genom att i fastighetsregistret vid sidan av registerbeteckningarna anteckna särskilt namn på fastighet. Traktnamn som utgår ur registernamnet bör sålunda kunna antecknas för viss fastighet. Vidare kan på fastighetsägarens begäran antecknas bebyggelsenamn med hävd.

Utskottet påpekar att denna möjlighet bör beaktas. Tillsammans med redan nu antecknade församlings(socken)namn bevaras på så sätt en levande namntradition, framhåller utskottet.

Namntraditionens bevarande i aktiva sammanhang är enligt utskottets mening emellertid inte endast – och kanske inte ens huvudsakligen – beroende av fastighetsregistret. Den faktiska användningen av ett ortnamn beror i allt väsentligt på behovet av att därmed lokalisera en plats och på i vilka andra levande namnsammansättningar det kommit att ingå. Namnredovisningen på den ekonomiska kartan är i sin tur beroende av att namnet används i orten som lokalisering. Skiftande lokala förhållanden och bedömningar bör enligt utskottets mening få avgörande betydelse och bör i förening med bedömanden av namnets lokaliseringseffekt utgöra grund för att gå ifrån en uppsatt minimiareal för en trakt, då denna motiverats endast av karttekniska skäl. Det bör sålunda vara möjligt att låta socknar utgöra trakter med socknens namn eller i andra fall använda nu gällande traktnamn, eventuellt i sammansättning med sockennamnet. Även en så beskriven ordning är förenlig med redan gällande anvisningar.

Utskottet förutsätter att, om det visar sig lämpligt för att möjliggöra sammansättningar, undantag även skall kunna medges från vad som föreskrivits i registeruppläggningskungörelsen om traktnamns längd. Man hade begränsat det till 20 bokstäver, men nu säger lantmäteristyrelsen att man i undantag kan gå med på ända upp till 40 bokstäver. Då blir det möjligt att kombinera ett sockennamn med t. ex. ett traktnamn för att klara bägge namnen om man anser det särskilt värdefullt.

Som jag inledningsvis framhöll är det lantmäteristyrelsen som fattar slutgiltigt beslut om traktnamn och traktindelning i ett nytt fastighetsregister. I detta sammanhang förutsätter utskottet att innan detta beslut fattas överläggningar ägt rum mellan lantmäteristyrelsen och riksantikvarieämbetet i syfte att i största möjliga utsträckning och i gott samförstånd bevara kulturvärdena i befintliga registerbeteckningsnamn.

Det bör därför finnas anledning att anta att motionärernas intresse i allt väsentligt skulle kunna tillgodoses utan någon riksdagens vidare åtgärd.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Det sägs att vi i riksdagen upprepar vad som redan tidigare har sagts. Det är väl tyvärr så att den kritiken mot oss kan vara riktig. Nu skall jag inte falla i den gropan igen. Vad den ärade utskottsordföranden herr Grebäck sagt var nämligen i huvudsak vad jag hade tänkt framhålla. Därför vill jag understryka detta och enbart göra tillägget från min bänk att den uppgift som lämnades av några talare att det kommer att försvinna i genomsnitt 60 procent namn faktiskt är fel.

Visserligen kommer namnen bort ur själva fastighetsdataregistret – om än inte i den utsträckning som nämndes – men namnen försvinner inte. Som angetts i utskottets betänkande finns det möjligheter att anteckna namnet i fastighetskortan. Således kan man till och med spetsa till det och säga att *inga* namn kommer att försvinna.

Detta är, herr talman, vad jag fann anledning att tillägga.

Herr SVANSTRÖM (c):

Herr talman! Det är ogörligt att låta det sista påståendet stå oemotsagt.

Vi har hela tiden rört oss med frågan huruvida namnen försvinner ur fastighetsregistret. På den punkten har ingenting inträffat som gör det troligt att våra tidigare lämnade uppgifter är oriktiga. Sedan är det uppenbart att namnen på andra sätt kan bevaras åt framtiden. Den här möjligheten att dubbelteckna har icke funnits tidigare, men jag hoppas att den kommer att finnas i fortsättningen, på grundval av det samråd som har skett och det enhälliga uttalande som nu har gjorts och som herr Grebäck har redogjort för.

Det finns anledning tro att om inte denna behandling till följd av de här lämnade motionerna ägt rum hade det blivit så, som vi tidigare i motionerna har redovisat, att ett stort antal hävdvunna och angelägna namn hade försvunnit ur fastighetsregisterbeteckningarna och därmed också ganska snabbt ur allmänt bruk.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr TREDJE VICE TALMANNEN yttrade:

Utskottets hemställan företas till avgörande punktvis. Under punkten 1 ställes proposition först beträffande motionerna nr 284 i förevarande del och därefter beträffande utskottets hemställan i övrigt under punkten 1.

Punkten 1

Motionen nr 284 i förevarande del

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 284 i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Utskottets hemställan i övrigt

Bifölls.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Torsdagen den
9 mars 1972

*Anslag till central-
nämnden för
fastighetsdata,
m. m.*

§ 19 Anslag till centralnämnden för fastighetsdata, m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande nr 5 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:1 gjorda framställning om anslag för budgetåret 1972/73 till centralnämnden för fastighetsdata, m. m., jämte motion.

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1972:1 bil. 4 föreslagit riksdagen att till Centralnämnden för fastighetsdata anvisa ett förslagsanslag av 10 350 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat motionen 1972:284 av herr Hedin m. fl. (m, s, c, fp) vari, såvitt nu var i fråga, hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla

- a. om en översyn av riktlinjerna och kostnaderna för bl. a. fastighetsregistrets överförande till data,
- b. att pågående försöksverksamhet i avvaktan på resultatet av den begärda utredningen begränsades.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:284 i vad den inte behandlats i annat sammanhang,
2. att riksdagen till Centralnämnden för fastighetsdata anvisade ett förslagsanslag av 10 350 000 kronor.

Herr TURESSON (m):

Herr talman! Det är väl helt klart att det för alla, som har besvärat sig med att sätta sig in i dessa frågor i allmänhet, och för fackmännen på området i synnerhet ter sig helt fascinerande med en databank som innehåller ett centralt fastighetsregister och ett centralt inskrivningsregister. Förutom att det ger möjlighet till en rationellare ajourhållning av dessa register ger det också de myndigheter som utnyttjar registren en möjlighet att efter tryckning på några tangenter praktiskt taget ögonblickligen på en TV-monitors ruta läsa av en mängd — och alla relevanta — uppgifter om en viss fastighet som man för tillfället har anledning att syssla med. Där kommer att finnas, förutom fastighetens namn och registerbeteckning, arealer, rättigheter och andelar i samfälligheter, belastningar i form av servitut m. m., fiskerättsförhållanden, ägares namn, lagfartsdatum, in-teckningsförhållanden och en hel del andra uppgifter.

Det är som jag sade inledningsvis utomordentligt fascinerande att tänka sig ett sådant system genomfört och i funktion. Och det skulle utan tvivel komma att vara till mycket stor nytta. Men när ett förslag om en reform av denna art föreläggs riksdagen — och det skedde ju 1968 — måste riksdagen försöka göra en vägning av denna nytta mot kostnaderna för reformens genomförande och upprätthållande. Jag minns väl att 1968 års riksdag, åtminstone vi som hade mera direkt anknytning till dessa förhållanden, gjorde en sådan bedömning på de förutsättningar som Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gav riksdagen.

Nu — fyra år senare — är det ingen överdrift att säga att de förutsättningarna var felaktiga. Därmed är inte sagt att vi skall stoppa detta projekt eller att vi inte skulle ha antagit det, om vi hade haft riktiga

uppgifter. Det är bara ett enkelt konstaterande av att de förutsättningar som riksdagen hade att grunda sitt beslut på 1968 var felaktiga.

Jag säger detta med eftertryck, eftersom civilutskottet i det betänkande som vi nyss behandlade, nr 4, har sagt: "Inte heller kan 1968 års riksdag anses ha grundat sitt beslut om riktlinjer för fastighetsregistreringen på felaktiga förutsättningar." Jo, herr talman, det var just det vi råkade göra, beroende på ofullständiga och felaktiga uppgifter från regeringen. Det är det som är beklagligt, ty hela projektet kommer i dålig dager när det nu visar sig att verkligheten inte alls stämmer med de förutsättningar som angavs 1968. Det sades t. ex. på s. 12 i bilaga 4 till statsverkspropositionen 1968: "Arbetet med att lägga upp det nya registret beräknas kräva tre år." Nu har fyra år förflutit, och den verksamhet som bedrivits har naturligtvis varit utomordentligt ambitiös, pliktrogen och fylld av förnämliga insatser, men man har inte kommit över försöksstadiet.

Det nämndes också vad projektet skulle komma att kosta. Herr Hedin har i samband med behandlingen av det föregående ärendet lämnat en mängd sifferuppgifter framför allt rörande kostnaderna, och jag skall inte upprepa dem, även om jag genom att underlåta detta gör utskottets ärade ordförande besviken – han har ju aviserat att han på denna punkt skulle gå i svaromål med anledning av dessa uppgifter. Jag kan emellertid inte underlåta att nämna ett par uppgifter.

Lika felaktig som förutsättningen i 1968 års statsverksproposition var, att det skulle komma att ta tre år att lägga upp det nya registret, har uppgiften att detta skulle kosta 7,5 miljoner kronor visat sig vara. Hur felaktig den uppgiften var framgår ju redan av det förhållande som civilutskottet i det betänkande vi nu behandlar självt har angivit, nämligen att riksdagen t. o. m. budgetåret 1971/72 har anvisat 23,5 miljoner kronor, men också av det faktum att man i innevarande års statsverksproposition begär ytterligare 10,36 miljoner kronor.

Nu är det sant, att 1970 års riksdag på förslag från Kungl. Maj:t i det årets statsverksproposition beslöt att ADB-systemet skulle införas också på inskrivningsväsendets område. Detta innebär självfallet en väsentlig förändring. Det blev härigenom en åtskilligt mera komplicerad försöksverksamhet och ett betydligt större arbete med omläggnings genomförande. 1970 års riksdag fick icke några som helst siffror på vad det skulle kosta. Riksdagen svalde ändå förslaget, vilket jag inte har anledning att känna några obehag inför, eftersom jag det året inte var ledamot av riksdagen. Riksdagen förelades dock ett förslag om en väsentlig utökning av 1968 års program utan att Kungl. Maj:t med ett ord angav vad detta skulle komma att kosta.

I årets proposition begär man nu ytterligare 10,36 miljoner kronor, och man är då uppe i 35 miljoner, vilket skall jämföras med de 7,5 miljoner som man uppgav för fyra år sedan. I propositionen finns heller ingen som helst uppgift om när omlaggningsarbetet kan beräknas vara genomförd. Jag delar utskottets ordförandes förhoppning att det skall ske snabbt.

Tyvärr kan jag inte tro att det kommer att ske så snabbt. Av en till regeringen överlämnad utvärderingspromemoria, som är daterad den 20

Nr 37

Torsdagen den
9 mars 1972

*Anslag till central-
nämnden för
fastighetsdata,
m. m.*

oktober i fjol och undertecknad av verkschefen tillsammans med en konsult, kan man dra slutsatsen att det kommer att dröja hela 1970-talet innan omläggningen är klar. Vi vet naturligtvis inte ens om det håller, men man kan ju hoppas.

I samma promemoria finns det prognoser rörande kostnadsutvecklingen för åren framöver t. o. m. budgetåret 1975/76. De totala kostnaderna fram t. o. m. det året beräknas bli 92 miljoner kronor. Varje gång man ser sådana siffror och tar dem i sin mun har man anledning att erinra sig de 7,5 miljonerna från 1968, det belopp som vi hade att ta ställning till den gången då vi bedömde reformens värde. Och det är klart att det kommer att kosta mycket mera. Det är åtskilliga år från budgetåret 1975/76, till vilket de 92 miljonerna hänför sig, till dess reformen är färdig. Lika klart är att det därutöver tillkommer en massa kostnader. Vad den nya registerkartan går på har jag ingen aning om, och naturligtvis kommer en mängd statliga verk som använder den här mängden data att behöva göra omläggningar, som innebär införande av de nya registerbeteckningarna. Självfallet belastas också enskilda företag, t. ex. banker och försäkringsbolag.

Jag är angelägen om att framhålla att trots allt detta vill jag inte säga att man inte bör genomföra reformen. Jag tycker bara att riksdagen på ett uppseendeväckande sätt har bringats att ta ställning till en stor, viktig och mycket dyrbar fråga på felaktiga förutsättningar. Det är detta jag vill kritisera, och den kritiken riktar sig självfallet mot regeringen. Det är uppseendeväckande att justitiedepartementet – trots att man har haft tillgång till utvärderingspromemorian av den 20 oktober 1971 – inte med ett ord i statsverkspropositionen talar om detta för årets riksdag. Skall riksdagen finna sig i en sådan nonchalant behandling?

Det är naturligtvis lika uppseendeväckande att finansdepartementet, där det sker en kritisk granskning av ämbetsverkens äskanden finansministern har inför nästa budgetår berömt sig av att ha pratat ner äskandena med 3 miljarder kronor, vilket är ett högst avsevärt belopp – inte har upptäckt att det som nu sker inte på minsta sätt överensstämmer med det riksdagsbeslut som en gång fattades. Det hade väl varit lämpligt att någon skarpögd person i finansdepartementet hade fäst finansministerns uppmärksamhet på detta och framställt det enkla men självklara kravet att riksdagen måste upplysas om att denna reform, hur angelägen och bra den än må vara, inte på minsta sätt kommer att följa de ekonomiska ritningar som fanns att ta ställning till den enda gång som sådana har förelagts riksdagen, nämligen 1968.

När verkligheten uppvisar så stora avvikelser från de förutsättningar som förelåg 1968, då har riksdagen verkligen anledning att protestera och förebrå regeringen att den inte har handlat med tillbörlig respekt för riksdagen. Här har man fört riksdagen bakom ljuset.

Den kritiken riktar sig självfallet inte mot verket och inte mot utskottet utan enbart mot Kungl. Maj:ts regering, och den föranleder mig att yrka bifall till punkterna 1 och 3 i motionen 284, där krav framställs om en översyn av riktlinjerna och kostnaderna för bl. a. fastighetsregistrets överförande till data och att den pågående försöksverksamheten i avvaktan på resultatet av den begärda utredningen begränsas.

Det är ett mycket rimligt, mycket måttfullt och mycket hovsamt yrkande. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att det icke innebär något yrkande om sänkning av det anslag som statsverkspropositionen föreslår för verksamheten nästa budgetår utan enbart denna översyn i avvaktan på att man kan få en mera vederhäftig grund att fatta beslut på här i riksdagen om den fortsatta verksamheten.

Herr GREBÄCK (c):

Herr talman! Först en fråga till herr Turesson. Varför deltog inte herr Turesson i utskottets behandling av detta ärende? Det borde herr Turesson som suppleant i utskottet haft alla möjligheter att göra. Jag tror att det hade varit värdefullt för utskottet, alldeles speciellt i detta fall, eftersom herr Turesson är något av en expert, han är ju lantmätare. — Vi är visserligen rikt utrustade med expertis på detta område i utskottet. Vi har en lantmätare till, som till och med är överlantmätare och som biträtt betänkandet.

Hela uppläggningsen av denna fråga — jag vänder mig nu i första hand till herr Hedin — bygger på ganska lösa antaganden; i varje fall gäller detta en hel del av de påståenden man gör om ekonomin.

I motionen nämner herr Hedin en lantmätare Lars Klint, centralnämnden för fastighetsdata, som auktoritet. Denne har genom en artikel i Gotlands Allehanda framhållit en hel del olyckliga konsekvenser med en övergång till det nya fastighetsregistret. Samma artikel har också varit införd i Upsala Nya Tidning.

De påståenden, som lantmätare Lars Klint gjort har bemötts av andra experter på detta område, och det skulle väl också, för att placera kyrkan mitt i byn, ha funnits anledning att läsa vad de har att säga.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att man 1968 sade att reformen skulle kosta 7,5 miljoner kronor, men så jämför man de siffror som det nu är fråga om med dem som presenterades 1968. Då glömmar man bort att riksdagen 1970 beslöt att genomföra även en inskrivningsregisterreform, och i 1971 års statsverksproposition förklarades att en reform av fastighets- och inskrivningsregistren, byggd på ADB-teknik, kan samordnas. Denna samordning medförde att mera komplicerade system måste utprovas, och då ändrades givetvis kostnadsbilden. Att kostnadsbilden ändrades beror alltså helt enkelt på riksdagens ställningstagande 1970. Vi kan inte utgå ifrån att de siffror som angavs 1968 fortfarande skall vara gällande, när man utvidgar detta register, databanken, till att omfatta även hela inskrivningsområdet.

Det skulle vara frestande att citera en hel del av de bemötanden som görs i Upsala Nya Tidning av dessa experter, men jag skall inte trötta kammaren med det. Jag skall bara anföra ett par citat ur ett inlägg av Bo Lindén, chef för inskrivningsregisterenheten i Uppsala län, som ju är provområde för denna verksamhet. Genom att man nu samordnar fastighetsregistrering och inskrivningsregistrering blir naturligtvis arbetet oändligt mycket mer komplicerat och det behövs så att säga andra system, som givetvis blir kostsammare. Härom säger Bo Lindén:

”Inskrivningsregistret kommer att, successivt som det kan tas i bruk, skapa möjligheter för ett rationellt utnyttjande av information inom

skilda arbetsfält. Man kan bara peka på sådana områden som fastighetsvärdering, kreditväsen, byggnadsverksamhet, markexploatering, fastighetsbildning samt – på längre sikt – samhällsplanering på skilda nivåer.

Under den försöksverksamhet som hittills bedrivits i Uppsala län har fastighetsdatabankens användningsmöjligheter bl. a. inom inskrivningsväsendet närmare studerats. Resultaten är mycket lovande. Det avancerade utnyttjandet av ADB-teknik i handläggning och beslutsprocess kommer utan tvekan att revolutionera det administrativa arbetet och åstadkomma betydande rationaliseringseffekter samt en effektivisering av förvaltningen.”

Så säger alltså en person som har provat systemet. Sedan ger han ett hårt omdöme om lantmätare Lars Klint, på vars argument herr Hedins motion bygger – och även i rätt stor utsträckning herr Turessons yrkanden, skulle jag tro. Han säger:

”Att en person, såsom skett i artikeln, uttalar sig i frågor som ligger klart utanför – och vida över – hans eget kompetensområde är i hög grad betänkligt. Resultatet är i detta fall rent beklämmande.”

Jag vill inte utnämna mig till skiljedomare mellan dem; båda är ju lantmäteriutbildade, och det är givetvis svårt för en lekman att avgöra vad som är riktigt i detta fall. Men en person som under ansvar har provat metoden, torde dock få tillmätas ett visst bevisvärde, föreställer jag mig åtminstone.

I en annan artikel redogör man också för de kostnadsberäkningar som Klint har rört sig med, och man underkänner också vad han påstår i det sammanhanget.

Jag delar givetvis herr Turessons uppfattning att det är all anledning att med stor uppmärksamhet följa den fortsatta utvecklingen på detta område. Verksamheten kommer att bli kostnadskrävande, och det gäller givetvis att försöka hålla kostnaderna under kontroll. Inom utskottet säger vi också:

”Kostnaderna för genomförandet av reformerna av fastighetsregistrering och inskrivningsväsende är uppenbarligen svåra att överblicka i detta skede av försöksverksamheten. Utskottet har dock förutsatt att en översiktlig, preliminär kalkyl läggs fram för riksdagen och utan att avvakta ett senare definitivt finansieringsförslag. Skäl finns inte att nu begränsa pågående arbete med hänsyn härtill.”

Arbetet är i full gång. Herr Turesson har uttryckt önskemål om att det skall ske i snabb takt. Han tycker att det skall genomföras, och utskottet säger också ifrån att vi vill ha en preliminär kalkyl för att kunna följa utvecklingen på detta område. Jag tycker inte att vi i det här fallet skiljer oss så förfärligt mycket i slutbedömningen, herr Turesson och utskottet.

Det pågår ju en försöksverksamhet i Uppsala län som successivt utvecklas, och man har alla möjligheter att följa den steg för steg framöver. Olika kommittéer är i gång för att utvärdera det som inte är bra i samband med den här reformen. Enligt vad jag förstår följs verksamheten med all den uppmärksamhet som vi kan ha rätt att kräva från riksdagens sida.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr TURESSON (m):

Herr talman! Utskottets ordförande nästan förebrådde mig för att jag inte hade deltagit i civilutskottets behandling av det här ärendet, och han hade djärvheten att säga att jag självfallet hade haft tillfälle att göra det. Hur kan utskottets ärade ordförande veta det? Visst har jag rätt att vara närvarande, visst har jag möjlighet att som suppleant få träda till bordet med någon av de ordinarie ledamöternas medgivande men som herr Grebäck väl känner till sammanträder riksdagens 16 utskott på samma tider, och jag är så bunden av min placering i ett annat utskott att jag praktiskt taget aldrig har tillfälle att lämna det – detta av skäl som jag inte skall redogöra för här men som jag gärna skall informera herr Grebäck om oss emellan.

Herr Grebäck säger att påståendena om de ekonomiska förhållandena – som jag hade berättat om – är löst grundade. Jag kan inte hålla med om det. Jag har inte använt andra data av ekonomisk natur än de mycket sparsamma, alltför sparsamma uppgifter som regeringen har behagat servera riksdagen i de propositioner det gäller och de ekonomiska data som finns i verkschefens utvärderingspromemoria av den 20 oktober 1971, vilken, som jag sade, är överlämnad till regeringen. Därifrån har jag hämtat mina uppgifter. Om herr Grebäck har drömt något om att jag har haft några andra informationskällor, så får det stå för herr Grebäcks räkning. De uppgifter jag har lämnat kan herr Grebäck själv läsa på de ställen som jag nu har angivit.

Jag glömde alls inte bort att 1970 års riksdag fattade ett beslut om att inskrivningsväsendet skulle in i den här reformen; jag nämnde det nämligen i mitt första inlägg. Jag är medveten om att det innebär att andra och dyrbara system måste användas, men riksdagen fick ju inte veta det 1970. Kungl. Maj:t behagade inte tala om det för riksdagen, trots att det innebär tiotals miljoner kronors utgifter. Det är det jag finner otillfredsställande, det är därför jag har riktat den här kritiken mot justitiedepartementet och mot finansdepartementet för att man inte har hållit riksdagen underrättad om vad som sker.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 284 i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Turesson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkan-
det nr 5 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 284 i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Turesson begärde

Nr 37

Torsdagen den
9 mars 1972

*Anslag till central-
nämnden för
fastighetsdata,
m. m.*

Nr 37

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ang. fri gränsöver-
fart vid svensk-
finska gränsen i
Tornedalen*

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 228
Nej — 33
Avstår — 12

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

På förslag av herr tredje vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av återstående på dagens föredragningslista upptagna utskottsbetänkanden till ett senare sammanträde.

§ 20 Ang. fri gränsöverfart vid svensk-finska gränsen i Tornedalen

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr *Dahlbergs* (s) den 26 januari framställda interpellation, nr 34, till herr inrikesministern, och anförde:

Herr talman! Herr Dahlberg har med hänvisning till Nordiska rådets rekommendation i ärendet frågat inrikesministern när beslut om fri gränsöverfart vid svensk-finska gränsen i Tornedalen kan förväntas. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Som Sveriges och Finlands regeringar meddelat Nordiska rådet inför dess senaste session i Helsingfors har representanter för regeringarna kommit överens om en liberalisering av gränsövergångsbestämmelserna. De nya reglerna, som kommer att träda i kraft den 1 maj 1972, innebär att i princip fri gränsövergång medges där det finns behov. Nordiska rådet har också med detta för sin del ansett frågan slutbehandlad.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på min interpellation.

Alla har sig kanske inte bekant att det sedan gammalt i Tornedalen — det gällde i alla fall fram till första världskriget — har varit ganska liberala villkor för gränsbefolkningen att göra besök på båda sidor om gränsen. Men i och med första världskriget fick vi pass och restriktioner, och det var på ett fåtal ställen man hade möjlighet att komma över gränsen.

Det gjordes försök på 1930-talet att liberalisera detta, men det föll i och med att vi ånyo fick krigsförhållanden. Men nu har Nordiska rådet tagit upp detta, att man borde ge gränsbefolkningen större möjligheter att göra besök på ömse sidor gränsen utan att gå de av tullverket fastställda passagerna, som många gånger kan innebära att det är åtskilliga mil till broar och gränsövergångar. Om man kunde få en lättnad i detta skulle det betyda mycket rent personligt för många människor — särskilt de äldre — som kanske inte har tillgång till bil; man skulle få mycket större möjligheter att besöka sina grannar och släktingar på båda sidor om gränsen. Vi hälsar därför med tillfredsställelse att man kan komma

tillbaka till den gamla ordningen. Det vittnar om att förhållandena vid den finsk-svenska gränsen är sådana att de som bor och bygger där får dessa rättigheter.

Jag hoppas också att den praktiska tillämpningen blir sådan – reglerna skall ju träda i kraft den 1 maj – att det inte uppstår några större svårigheter och att man inte behöver göra någon särskild anmälan. Alla vet ju att det är ett livligt utbyte på båda sidor om gränsen. Man har också möjligheter att tullfritt ta med sig varor för 275 kronor, och det kan sägas att det är plänboken som bestämmer om man skall komma över gränsen - det skall mycket till för att man skall köpa varor för den summan. Gränsborna går heller inte över gränsen enbart för att handla, utan det är släktförbindelser och mycket annat som gör att man har behov av att besöka varandra.

Det vore lämpligt att höra Nordkalottkommittén, som kom till 1967, om hur reglerna i praktiken skall tillämpas. Där är ju regeringen företrädd genom inrikesdepartementet, och vidare finns där generaldirektör Olsson i arbetsmarknadsstyrelsen, som mycket väl känner de nordiska förhållandena.

Jag hoppas som sagt att den praktiska tillämpningen blir sådan att syftet med de nya reglerna förverkligas, så att vi åter kan få låt mig säga sådana mera mänskliga förhållanden vid den finsk-svenska gränsen som det av gammal hävd varit.

Än en gång: Tack för svaret!

Överläggningen var härmed slutad.

§ 21 Ang. incidentberedskapen vid rikets gränser

Herr försvarsministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara herr Björcks i Nässjö (m) den 1 februari framställda interpellation, nr 37, och anförde:

Herr talman! Herr Björck i Nässjö har bett mig redogöra för omfattningen av den nuvarande svenska incidentberedskapen. Han har vidare frågat om jag anser att den i dag ger ett tillfredsställande skydd dygnet om och om jag mot bakgrund av den flyg- och marinaktivitet vi har i Östersjöområdet anser att förbättringar bör vidtas i denna beredskap.

Av naturliga skäl kan jag inte här ge en i detalj uttömmande redogörelse för incidentberedskapen, men jag vill nämna de principer efter vilka den är uppbyggd.

Till sjöss och i luften pågår ständig övervakning genom radarbevakning och optisk bevakning samt genom fartygs- och flygspaning m. m. För att kunna ingripa mot kränkningar av vårt territorium finns särskilt avdelade markstyrkor, fartyg och flygplan med viss beredskap. Därtill kommer personal i beredskap vid staber och förband.

De tillgängliga resurserna skall så långt möjligt kunna användas längs våra gränser. Områden där främmande flyg- och sjötrafik är särskilt livlig har prioriterats.

Nr 37

Torsdagen den
9 mars 1972

Ang. incidentberedskapen vid rikets gränser

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ang. incidentbered-
skapen vid rikets
gränser*

Ett nära och kontinuerligt samarbete med civila myndigheter, främst tullen, polisen, sjöfartsverket och luftfartsverket, kompletterar systemet.

Antalet inträffade incidenter har under senare år varit nära nog oförändrat med vissa, oftast normala och förklarliga variationer. Det kan också vara värt att nämna att de främmande militära enheter som vi ser vid våra gränser i regel respekterar våra tillträdesbestämmelser och endast sällan och förmodligen mestadels oavsiktligt kränker vårt territorium.

I fråga om behovet av förbättringar i incidentberedskapen kan jag nämna, att denna ständigt förbättras såväl tekniskt som organisatoriskt.

Vår incidentberedskap är med de ambitioner vi har enligt min mening tillfredsställande dygnet om framför allt i områden vi anser vara viktiga.

Jag vill slutligen erinra om att det är möjligt att snabbt höja beredskapen om så skulle erfordras. En höjning bör emellertid vägas mot de ingrepp i fredsutbildningen som blir nödvändiga och som därmed även kan påverka långsichtsberedskapen.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation.

Utgångspunkten för interpellationen var en passus i överbefälhavarens årsberättelse med följande lydelse: "Incidenter har under året fordrat i stort sett dagliga insatser av beredskapsfartyg, helikoptrar, flygspaning och beredskapsjakt. Personaltillgången har dock inte heller i år medgett att kontinuerlig beredskap kunnat upprätthållas, vilket bl. a. innebär att brott mot tillträdesbestämmelserna kan ha skett utan att de upptäckts."

Statsrådet säger i sitt svar bl. a.: "Vår incidentberedskap är med de ambitioner vi har enligt min mening tillfredsställande dygnet om — — —." Vidare säger han: "I fråga om behovet av förbättringar i incidentberedskapen kan jag nämna, att denna ständigt förbättras såväl tekniskt som organisatoriskt." Och slutligen säger statsrådet att "de främmande militära enheter som vi ser vid våra gränser i regel respekterar våra tillträdesbestämmelser" och att eventuella kränkningar förmodligen är oavsiktliga.

Jag har på dessa punkter en annan uppfattning än statsrådet. Låt oss se litet närmare på sakerna.

Först frågan om dygnet-runt-beredskapen! I praktiken har vi inte någon ordentlig sådan, och det vet försvarsministern mycket väl. Insatsberedda jaktflygplan kan i dag rimligen bara finnas under delar av dygnet, av kostnadsskäl huvudsakligen under dagtid.

På marinsidan är läget ännu sämre. Där kan det ibland röra sig om något eller några fartyg som skall klara av hela patrulleringsverksamheten. När det gäller skyddet mot främmande ubåtar vet vi att det finns enorma luckor. Under ytan har alltså den som vill bedriva olovlig underrättelseverksamhet mot vårt land i dag mycket goda möjligheter därtill.

Att insatsberedskapen ständigt skulle förbättras tekniskt och organisatoriskt framstår väl mot vad jag här sagt som överdrivet. Marinen har under senare år fått mindre och mindre anslag, vilket haft till följd att den flytande materielen är både färre vad beträffar antalet enheter och äldre till åren. De lätta patrullfartyg som det länge har talats om i

sammanhanget har ständigt fördröjts i anskaffningshänseende och existerar fortfarande inte i verkligheten. Vår materiel måste dessutom alltid jämföras med vad standarden är i vår militära omvärld vid varje tidpunkt.

I min interpellation har jag också pekat på vilka stora marina stridskrafter som opererar i Östersjöområdet, huvudsakligen tillhörande öststaterna. Den snabba sovjetiska marina expansionen innebär dessutom att materielen där, till skillnad från vår egen, är av mycket modernt och föga nedslitet slag.

Så till frågan huruvida det i någon större utsträckning sker kränkningar av svenskt sjö- och luftterritorium. Låt oss då först och främst konstatera, att vi på grund av den låga svenska incidentberedskapen inte känner till mer än en del av de kränkningar som sker, och det är ju inte heller säkert att främmande makter väljer att operera just där vi för tillfället har koncentrerat våra fåtaliga övervakningsresurser.

Vi vet emellertid att när svenska militära övningar äger rum följs dessa med stort intresse och på nära håll av främmande länders styrkor. Betydande signalspaning sker längs våra kuster från ryska fartyg, som nödtorftigt kamouflerats som fiskefartyg. Nöjesseglare från vissa öststater i vår närhet visar också stort intresse för att segla just där det finns militära installationer och i anslutning till svenska övningar. Vi har t. o. m. haft exempel på hur ett ryskt örlogsfartyg kolliderat med en svensk fregatt på vårt eget territorialvatten. Vi kan inte heller utesluta att främmande ubåtar nattetid kan operera i den svenska ytterskärgården och där t. o. m. landsätta folk, som studerar svenska militära objekt.

Jag är självfallet inte ute efter en hög svensk insatsberedskap mot eventuella kuppanfall som skulle komma som en blix från klar himmel. Risken för detta är inte överdrivet stor. Men vi behöver en god incidentberedskap för att vår neutralitet skall vara trovärdig och för att förhindra att främmande makt i fredstid skaffar sig obehöriga informationer om vårt territorialvatten, om de militära och ur totalförsvarsynpunkt viktiga installationer som finns där.

Herr talman! För att bringa en viss ytterligare klarhet i denna väsentliga fråga skulle jag vilja sluta med att fråga försvarsministern: Finns det eller finns det inte jaktskydd för omedelbar insats dygnet om? Har antalet nöjesseglare som påträffats i ur militär synpunkt känsliga områden och hemmahörande i öststaterna ökat eller inte? Finns det några tecken som tyder på att det från främmande ubåtar företagits landstigningar i ytterskärgården i närheten av militära objekt?

Herr talman! Jag ber att ännu en gång få tacka för svaret på interpellationen.

Herr försvarsministern ANDERSSON:

Herr talman! Herr Björck i Nässjö vet mycket väl att det inte är bristen på fartyg, bristen på flygplan eller bristen på folk som gör att vi i Sverige inte har dygnet-om-bevakning vid alla våra gränser. Vi har aldrig haft det, mer än möjligen under krigstid. Att vi aldrig har haft en sådan övervakning beror naturligtvis på att vi inte har ansett att det är nödvändigt och inte heller i dag anser att det är nödvändigt. Vi har ingen som helst militär övervakning av våra långa landgränser — ingen alls. Och

vi har aldrig haft det i fredstid. Vi har först under 1960-talet satt in vissa resurser för en incidentberedskap, men någon hundra procentig täckning av hela landet har det aldrig varit fråga om. Våra ambitioner har medvetet satts lågt. Regering och militärledning är helt ense om omfattningen av denna incidentberedskap. Varje år behandlas den i försvarsrådet, senast för tre veckor sedan, med redogörelser för vad som händer, hur det ser ut vid våra gränser, vad vi får reda på genom vår övervakning, omfattningen av den och ändringar i den.

Anledningen till att vi har en sådan ambition på detta område är bland annat ekonomisk - det skulle kosta ganska mycket pengar om vi skulle ha dygnet-om-bevakning vid alla våra sjö- och landgränser och i luften. Vi har inte ansett vårt läge vara sådant att det behövs. Erfarenheterna av inträffade incidenter - någon har flugit över vårt territorialvatten, kommit in på vårt territorialvatten, överskridit vår landgräns eller något sådant - under många år säger oss att det inte är nödvändigt; de flesta sådana incidenter har vi helt fått förklarade. På samma sätt föranleder våra egna överflygningar och överskridanden av andra nationers gränser oss att då och då be om ursäkt för att vi av misstag råkat åstadkomma en incident i ett annat land.

Vi har ett beredskapssystem i Sverige som först och främst består av vår långsiktberedskap med utbildning året om. Det är den militära verksamhet vi bedriver i fredstid. Dessutom har vi en mobiliseringsberedskap, som vi håller mycket hög, och vidare den insatsberedskap som består i övervakning av våra gränser, framför allt kuster och luftrum. Det är en stark prioritering i vårt system för långsiktberedskapen och kanske framför allt för mobiliseringsberedskapen. Skulle vi ändra på detta - och det kan vi naturligtvis tvingas till om hotbilden ändras - måste det, såsom hela vårt beredskapssystem är uppbyggt, komma att gå ut över framför allt långsiktberedskapen, eftersom den nuvarande incidentberedskapen upprätthålls i första hand av de värnpliktiga, den ineliggande årsklassen helt enkelt. En ökning av incidentberedskapen skulle ju få konsekvenser för vår utbildning och påverka vår mera långsiktiga beredskap.

Herr Björck ifrågasatte om det är riktigt att vi förbättrar vår incidentberedskap. Vad gäller övervakningen så förbättras den ständigt. Den kommer särskilt i år att förbättras genom att vi tar i anspråk ett helt nytt system för låghöjdsbevakning. Det får en mycket stor effekt på våra möjligheter att övervaka alla våra sjöområden, där vi anser att vi behöver en sådan övervakning. Vi håller på med en omorganisation av vår insatsberedskap. Vi höjer insatskapaciteten på ett område genom en omorganisation som försvarsrådet har blivit underrättat om. De incidenter som det här är fråga om, t. ex. kränkningar till sjöss, har vi inte bedömt vara av allvarlig natur. Vi har i något enstaka fall frågat oss om det kan ha gällt spaning mot våra försvarsanstalter. De incidenterna är till antalet något större i Östersjön än på Västkusten, dock obetydligt större. Går man till kränkningarna i luften finner man att de är fler än till sjöss. Det förekommer fler överflygningar än kränkningar av våra territorialvatten, men där inträffar det stora flertalet på Västkusten och inte i Östersjön. Det sammanhänger helt enkelt med den livliga flygverksamhet

som förekommer mellan de två NATO-länderna Danmark och Norge i samband med NATO-övningar, då man av misstag flyger in på svenskt område och på det sättet kränker våra gränser. Man ber om ursäkt för det.

En annan sak som vi inte kan göra något åt är att det förekommer en mycket omfattande satellitverksamhet dygnet om över det svenska territoriet. Det kan vi inte göra något åt, det kan vi bara konstatera.

Nu frågar herr Björck om vi har jaktskydd dygnet om. Nej, inte över hela landet. Vi prövar nu ett nytt system för jaktskydd, en ny organisation. Jag kan inte avslöja hur den kommer att se ut. Att det tidvis under året förekommer jaktskydd dygnet om kan jag tala om.

Sedan drog herr Björck in i bilden nöjesglare från östländerna, om jag fattade rätt. Vi har ännu fler besök av nöjesglare från västländer. De är välkomna både från öst och väst, om de följer de av oss utfärdade bestämmelser som vi tillhandahåller både i Polen och på andra håll. Det finns ingen anledning att i varje nöjesglare som besöker våra hamnar se någon som är ute för att spionera. Vi måste hälsa dem som våra gäster, eftersom vi tillåter att de kommer till oss. Jag tycker att det i herr Björcks anförande var en ensidig belastning på östsidan, vilket är orättvist med hänsyn till att de flesta incidenter vi har hör samman med västsidan.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Det var verkligen en lång rad intressanta upplysningar som försvarsministern gav. I vilket fall som helst så har därmed min interpellation haft en viss informationsfunktion, och det är jag mycket tacksam för.

Jag tycker ändå inte att jag kan vara nöjd. Det har alltså konstaterats att vi icke har jaktskydd dygnet om. Försvarsministern säger att vi aldrig har haft det. Jag betvivlar inte det, men såvitt jag kan tolka försvarsministerns svar ägde en förbättring rum på detta område under 1960-talet. Nu har det alltså ånyo skett en försämring.

När det sedan gäller den marina aktiviteten och skyddet mot främmande ubåtar behöver man inte ha särskilt stora kunskaper i underrättelseverksamhet för att kunna konstatera att det — med det ringa antal enheter vi har på detta område och de få möjligheter vi har till exempelvis helikopterspaning — i dag är väldigt lätt för främmande makter, oavsett om de är hemmahörande i öst eller väst, att bedriva underrättelseverksamhet under ytan. Jag tror inte att vi behöver ha någon särskilt lång debatt på den punkten, ty det är enkelt att konstatera fakta, om man ser på den tillgängliga materielen på vår sida.

Sedan säger försvarsministern att det inte är fartyg och personal som det råder brist på. Nej, tacka för det. Vi vet väl alla att det är pengarna som fattas. På grund av den nedskärning som skedde 1968 och som uppenbarligen kommer att ske i långt större utsträckning i och med det försvarsbeslut som kommer att fattas i år är det självklart att de ekonomiska resurserna minskar. Att militärledningen och försvarsrådet skulle vara ense i den här frågan tvivlar jag inte heller på. Men vad är orsaken härtill? Helt enkelt den att man har tvingats till en väldigt hård prioritering. Om man inte hade gått med på denna prioritering, skulle det

Nr 37

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ang. incidentbered-
skapen vid rikets
gränser*

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ang. incidentbered-
skapen vid rikets
gränser*

ha inneburit inskränkningar på utbildningsverksamheten eller materielan-
skaffningen.

När det gäller nöjesseglarna sade försvarsministern att de självfallet är
välkomna, oavsett vilket land de kommer ifrån. Det har jag heller aldrig
ifrågasatt – långt därifrån. Det var emellertid inte riktigt det mitt
påpekande gällde. Vad jag talade om var de nöjesseglare från vissa
östränder – ofta mycket stora och dyrbara havskryssare som rimligtvis
för länge sedan borde vara avskaffade i kommunistiska länder men som
tydligt är mycket vanliga där – vilka visar ett mycket stort intresse för
att segla i våra vatten, icke bara vanliga nöjesturer utan i samband med
svenska marina övningar och i känsliga områden, Blekinge skärgård t. ex.
Det var det mitt påpekande gällde, inte de vanliga nöjesseglare som njuter
av våra vackra skärgårdsområden. Min fråga, herr talman, rörde sig om
huruvida man kunde iaktta någon ökning av antalet nöjesseglare av denna
typ.

Jag ställde också en ytterligare fråga som jag inte fick något svar på --
jag skall gärna upprepa den, ty den är mycket betydelsefull mot
bakgrunden av vad jag tidigare sade när det gällde ubåtarna. Frågan är:
Finns det några exempel på eller tecken som tyder på att det från
främmande ubåtar har företagits landstigningar i ytterskärgården i
närheten av militära objekt? Försvarsministern torde väl vara den som är
mest lämplig att svara på denna fråga.

Till slut, herr talman, vill jag säga, att det inte är min avsikt att
svartmåla östsidan i detta sammanhang, men jag tycker att man inte
behöver ha särskilt stora kunskaper på detta område för att konstatera
att vissa östränder gjort kränkningar av svenskt territorium i mycket
känsliga områden. Försvarsministern säger själv att de allra flesta
kränkningarna av svenskt territorium förmodligen -- enligt hans egna ord
-- är oavsiktliga, och det kan ju också tänkas att så är fallet för en hel del
båtar från västsidan, men kanske inte från östsidan. Det är detta som det
skulle vara av intresse att få klarhet i. Själva siffran på antalet
kränkningar är ju inte så betydelsefull i detta sammanhang.

Herr försvarsministern ANDERSSON:

Herr talman! Jag vill först beröra den tredje frågan som herr Björck
ställde och som jag inte hade uppfattat när den först ställdes, ty jag
trodde knappast mina öron. Var det verkligen fråga om att vi här i
Sverige möjligen skulle ha fått vara med om att man från utländsk ubåt i
närheten av svenska militäranläggningar landsatt folk? Var verkligen
frågan detta? Om så var fallet, vill jag säga att jag aldrig hört talas om att
så skett och ingen annan heller.

Det viktigaste i detta sammanhang -- och det är väl på denna punkt
som herr Björck missförstår det hela -- är att det inte har skett någon
försämring av den incidentberedskap som vi under 1960-talet har satt in.
Under 1950-talet när det kalla krigets epok varade hade vi en mycket
obetydlig incidentberedskap. Vi var fullt medvetna om riskerna, men vi
tog dem därför att vi ansåg att vi borde utnyttja försvarspengarna i första
hand till att förstärka vår långsiktsberedskap, skaffa oss vapen och
bedriva utbildning för pengarna. Sedan hade vi en viss insatsberedskap

under 1960-talet, och den har sedan dess icke försämrats och inte heller försämrats i fråga om insatsmöjligheterna och insatskapaciteten beträffande flygplan – det är en missuppfattning av herr Björck att en försämring har skett, en missuppfattning som redan framgår av formuleringen i interpellationen. Det förhåller sig inte så att det har skett någon försämring. Däremot övervägs det ofta, om vi skall göra någon förstärkning, men vi har kommit till att det bara är på vissa punkter som vi bör göra det och håller fast vid att vi bör prioritera andra former av beredskap än denna.

Menar herr Björck att vår prioritering är fel och att vi bör lägga ner mer försvarspengar på en incidentberedskap och en insatsberedskap runt om i landet? Har herr Björck i detta fall en annan bedömning än regeringen och militärledningen?

Det förhåller sig inte på det sättet, herr Björck, att pengar fattas. Incidentberedskapen är inte så kostsam att vi inte skulle kunna låt oss säga fördubbla den utan att det på något särskilt sätt i stort påverkar vår försvarsekonomi. Jag skall inte nämna kostnaderna, men jag vågar stå för vad jag i detta fall säger. Bedömningen är emellertid att en förstärkning av beredskapen i nuvarande internationella läge inte är nödvändig. Det är naturligtvis också på det sättet att våra övervakningsmöjligheter har starkt förbättrats under 1960-talet genom utbyggnaden av vårt radarsystem, som särskilt i år får en ytterligare kapacitetsökning på låghöjdsområdet. Denna förbättring är väsentlig för övervakningen av våra sjöområden. Att blanda in vår allmänna försvarspolitik i detta är enligt min mening ett misstag av herr Björck.

När det sedan gäller nöjesseglarna vet jag inte vilka båtar som är störst. Jag håller på somrarna till på Västkusten, och där är mycket sällan båtar från öststaterna, men de finns. Jag tror dock inte att de kan konkurrera med de engelska lustjakterna och de västtyska lustjakterna. Det är för havssegling ibland nödvändigt att ha mycket stora båtar, och det finns ingen anledning att misstänka dem som uppsöker oss under somrarna på Väst-, syd- eller ostkusten. Att övervakning sker där det är nödvändigt, är en annan sak. Följer man inte bestämmelserna, sker tillrättavisningar, men vi skulle råka tämligen illa ut, om vi i varje nöjesseglare såg en person som var ute inte för att se vår vackra skärgård, t. ex. Blekinge skärgård, utan för att spionera. Det finns, herr Björck, i dag mycket bättre metoder att spionera som vi inte har möjligheter att påverka – jag talade om satellitaktiviteten över vårt område.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Vi är väl alla medvetna om att det krävs stora fartyg för havssegling. Jag är naturligtvis glad över att levnadsstandarden i t. ex. Polen och Östtyskland har stigit så högt att ett stort antal människor där uppenbarligen har råd att hålla sig med stora båtar för nöjessegling, ehuru de tydligen inte kan konkurrera med dem som seglar omkring i närheten av herr statsrådets sommarställe.

Men denna debatt har visat, herr talman, att det uppenbarligen måste finnas vissa ganska så betydande luckor i vår incidentberedskap. Jag har pekat på dem som finns under vattnet och jag har pekat på att det inte

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ang. förutsätt-
ningarna för
förändring av
kommunblocks-
indelningen*

finns jaktskydd dygnet om – det må vara hänt att vi alltid har haft en mindre tillfredsställande beredskap på denna punkt. Jag har pekat på att det förekommer vissa nöjesglare i känsliga områden, och jag är inte så naiv att jag tror att det här bara rör sig om tillfälligheter.

Det var också intressant att få reda på att det inte fattas pengar för det ändamål det här gäller och att incidentberedskapen är billig. Är det på detta sätt, kan vi alltså hoppas att den, om så skulle behövas, mycket snabbt och temporärt kan förbättras och att detta kanske sker något oftare än som varit fallet tidigare.

När det sedan, herr talman, gäller ubåtarna, trodde inte herr försvarsministern sina öron när han hörde vad jag sade. Jag sade naturligtvis inte att man landsatte folk från ubåtar hur som haver i ytterskärgården. Jag frågade, om det fanns några tecken som tydde på att detta hade skett för att man under nattetid skulle kunna t. ex. studera några militärobject. För några år sedan förekom en del pressuppgifter om att sådant skulle ha skett vid ett tillfälle i Stockholms ytterskärgård. Min enkla och oskyldiga fråga, herr försvarsminister, var alltså om det fanns några tecken som tydde på att så hade skett senare. Jag är glad över att ha fått höra att så inte var fallet. Jag tror naturligtvis herr försvarsministern på hans ord.

Herr talman! Jag skall inte ytterligare förlänga debatten. Jag vill bara ännu en gång återvända till det som var anledningen till att jag ställde denna interpellation. Herr försvarsministern har nämligen sökt visa att läget i vår omgivning är relativt lugnt och att vi har god beredskap. Detta skall ställas mot det som överbefälhavaren under ämbetsmannaansvar skriver i sin senaste årsberättelse, för budgetåret 1970/71, där han pekar på att incidenter under året fordrat i stort sett dagliga insatser. Även om de här incidenterna ibland är av mycket oskyldigt slag – och jag är övertygad, herr talman, om att det ofta förhåller sig på det sättet – visar det i alla fall att vi ingalunda lever i en helt lugn del av Europa. Den som någon gång har varit vid en radarstation och sett det enorma antal överflygningar som sker i närheten av våra gränser blir nog övertygad om att läget i Östersjöområdet inte är lugnt och idylliskt i alla avseenden.

Med detta anförande, under vilket herr talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, var överläggningen slutad.

§ 22 Ang. förutsättningarna för förändring av kommunblocksindelningen

Herr civilministern LUNDKVIST erhöll ordet för att besvara herr Carlssons i Vikmanshyttan (c) den 10 februari framställda interpellation, nr 48, och anförde:

Herr talman! Herr Carlsson i Vikmanshyttan har frågat mig dels vilka kriterier som bör föreligga för att en förändring i kommunblocksindelningen skall få företas, dels om en avsevärd förändring av kommunikationerna, t. ex. nedläggning av persontrafiken på järnväg, kan utgöra tillräckligt skäl för ändring av blocktillhörighet, dels vilken betydelse som

Torsdagen den
9 mars 1972*Ang. förutsätt-
ningarna för
förändring av
kommunblocks-
indelningen*

tillmäts kommuninvånarnas och de kommunala representanternas mening i dessa frågor.

Riksdagens beslut år 1962 om riktlinjer för en ny kommunindelning innebär bl. a. att för varje län skall finnas en plan för länets indelning i kommuner. Planerna fastställs av Kungl. Maj:t efter förslag av länsstyrelsen. Genom särskilda beslut fastställde Kungl. Maj:t åren 1963 och 1964 planer för länens indelning i kommuner. Vissa ändringar i dessa planer har sedermera gjorts.

År 1969 beslöt statsmakterna lagen (1969:156) med särskilda bestämmelser om ändring i kommunindelningen. Enligt lagen skall gällande planer i huvudsak vara genomförda senast vid årsskiftet 1973/74. Ett stort antal kommunsammanläggningar trädde i kraft den 1 januari 1971.

Sedan lagen trädde i kraft har ett antal framställningar om ändring av kommunblocken prövats av Kungl. Maj:t. Det kan därför förutsättas att den nu gällande blockindelningen i huvudsak kommer att ligga till grund för de återstående kommunsammanläggningar, som skall träda i kraft den 1 januari 1974.

Givetvis kan ändringar i kommunblocksindelningen bli aktuella om ändrade förhållanden motiverar detta. I propositionen 103 år 1969, som låg till grund för riksdagens beslut år 1969, underströks dock att det självfallet inte kunde bli fråga om någon allmän omprövning av planerna med frångående av de år 1962 beslutade principerna för indelningen. Uttalandet lämnades utan erinran av riksdagen.

Det är inte möjligt att ge något generellt svar på frågan om vilka skäl som kan motivera ändringar i gällande blockindelning. Mot bakgrund av nyssnämnda uttalande kan emellertid slås fast att det bara är så väsentligt ändrade förhållanden som med tillämpning av 1962 års riktlinjer skulle leda till en annan blockindelning än den beslutade som kan leda till omprövning av denna indelning. Som exempel på sådana ändrade förhållanden kan tänkas att befolkningsutvecklingen i något block avvikit från tidigare antaganden på ett så oförmånligt sätt att länsstyrelsen och berörda kommuner inte längre tror på kommunblockets förutsättningar att utvecklas till en bärkraftig kommun. En annan betydelsefull faktor kan vara en påtaglig förskjutning i de näringsgeografiska förhållandena.

Det är naturligtvis önskvärt att beslut om kommunindelningen har en bred förankring hos kommuninvånarna och de kommunala förtroendemännen. Så är också fallet på de flesta håll. Det kan emellertid inte undvikas att kommunindelningen från någon enstaka kommuns synpunkt kan upplevas som mindre lämplig. Ändringar i den kommunala indelningen kan inte företas enbart utifrån önskemålen från en enstaka kommun. I sin bedömning måste regeringen också ta hänsyn till synpunkterna från övriga berörda kommuner och från länsmyndigheterna. Den lekmanstyrelse som länsstyrelserna numera har torde innebära ökade garantier för att ställningstagandena i indelningsärenden grundas på såväl god kännedom om de lokala synpunkterna som omtanke om en för länets kommuner gynnsam utveckling.

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ang. förutsätt-
ningarna för
förändring av
kommunblocks-
indelningen*

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Jag tackar civilministern för hans svar på min interpellation. Tyvärr måste jag konstatera att jag på de frågor som jag har framfört inte har fått de konkreta besked som jag hade hoppats på.

Kommunindelningsreformen innebär ju en genomgripande förändring av grunderna för vår demokrati. Vid efterkrigstidens början hade vi omkring 2 500 kommuner. Genom indelningsreformen på 1950-talet reducerades antalet till omkring 1 000. Då den nya reformen har genomförts kommer vi inte att ha mer än omkring 270 kommuner kvar. De båda indelningsreformerna medför alltså tillsammans att antalet kommuner minskar till bortåt tiondelen. Det är en väldig omställning som nära berör de enskilda människorna.

Det har stått strid kring den senaste kommunindelningsreformen. Den striden finns det ingen anledning att dra upp igen. Beslutet är ett faktum och det får accepteras. Vad som är livsviktigt är emellertid att genomförandet sker så smidigt som möjligt och att man noga beaktar de kommunaldemokratiska synpunkterna. Så långt som möjligt måste man gå de enskilda människornas önsknings till mötes.

Bakom centerns avståndstagande från 1969 års beslut om att genomdriva kommunindelningsreformen med tvångslagstiftning låg farhågor för den kommunala demokratin. Den ursprungliga frivilliglinje som riksdagen med stor kraft slog fast 1962 gav bättre garantier för att förändringar inte skulle ske mot enskilda människors önsknings. Utvecklingen har besannat våra farhågor. På många håll i landet råder oro och tväkan inför lämpligheten av den blockindelning som har fastställts.

Frågan är om regeringen är beredd att vara tillmötesgående och vidta de jämkningar i indelningen som undanröjer de farhågor som har kommit fram på olika håll. Denna fråga är det centrala i min interpellation, och jag har tagit fram ett konkret exempel från mitt eget hemlän för att belysa principfrågan.

Då 1969 års tvångslagstiftning antogs underströk både regeringen och den socialdemokratiska utskottsmajoriteten att lagen innehöll vissa undantagsmöjligheter, som kunde lindra och mildra lagens verkningar i enskilda fall. Man framhöll till en början att vissa ändringar i blockindelningen skulle kunna ske. Det skulle visserligen inte kunna bli fråga om någon allmän omprövning av blockindelningen, men vissa ändringar skulle kunna genomföras. Vidare framhöll man att man i särskilda fall skulle kunna låta en indelningsändring helt utgå så att den inte skulle bli genomförd ens 1974.

Dessa undantagsmöjligheter underströks särskilt av utskottsmajoriteten. Man framhöll att man "vid sin bedömning av förslaget" fäste avseende vid att det innehöll vissa undantagsbestämmelser. Dessa innebar enligt utskottets mening ett "lämpligt mått av uppmjukning av grundprincipen", som man sade den gången.

Mot bakgrund av den vikt man 1969 fäste vid dessa undantagsmöjligheter har man haft anledning att utgå från att de skulle tillämpas generöst. Eftersom regeringen också har medgivit de kommunaldemokratiska frågornas betydelse och tillsatt en särskild utredning för dessa, borde man också kunna förutsätta att regeringen särskilt skulle eftersträ-

va att tillgodose de lokala opinionerna så långt som möjligt och verka för bredaste möjliga förankring för varje indelningsförändring.

Utvecklingen har knappast givit belägg för att regeringen har varit beredd att ta sådana hänsyn i tillräcklig utsträckning. Civilministerns interpellationssvar i dag undanröjer tyvärr inte detta intryck. Civilministern börjar med ett generellt svar på frågan om vilka skäl som kan motivera ändringar i blockindelningen och slår fast att bara väsentligt ändrade förhållanden kan leda till avvikelser. Civilministern ger två exempel på vad som skulle kunna anses som sådana väsentligt ändrade förhållanden. Det ena är att befolkningsutvecklingen har avvikit från tidigare antaganden. Det andra är att en påtaglig förskjutning har skett i de näringsgeografiska förhållandena. Civilministern undviker helt att svara på min fråga, om en avsevärd förändring av kommunikationerna, t. ex. en järnvägsnedläggelse, kan utgöra skäl för ändring av blockindelningen. För de enskilda människorna medför detta en utomordentligt viktig ändring i levnadsbetingelserna. Jag har som exempel här pekat på Ore kommun. Från början rådde delade meningar inom kommunen, huruvida den borde läggas samman med Rättvik eller med Orsa. Kommunstyrelsen förordade Rättvik, men fullmäktigemajoriteten valde Orsa. Denna blockindelning blev också fastställd.

Sedan statens järnvägar lagt ned persontrafiken på linjen Orsa–Bollnäs återupptogs frågan inom kommunen. Kommunikationerna med Orsa hade så väsentligt försämrats att man beslöt begära ett samgående med Rättvik, dit man nu har betydligt bättre förbindelser. Både Rättvik och Orsa är positiva till ett samgående med Ore. Länsstyrelsen har emellertid avstyrkt framställning från Ore kommun om ändrad blockindelning. Enligt både kommunens och min egen mening har i detta fall en mycket väsentlig ändring i förutsättningarna för blockindelningen inträtt. Jag upprepar därför min fråga till civilministern, hur han ser på ändrade kommunikationer som skäl för ändring av blockindelningen.

I sista delen av interpellationssvaret kommer civilministern in på de kommunaldemokratiska aspekterna. Han medger att det är önskvärt att beslut om kommunindelningen har en bred förankring hos kommuninvånarna och de kommunala förtroendemännen. Han framhåller emellertid att det inte kan undvikas att indelningen "från någon enstaka kommuns synpunkt kan upplevas som mindre lämplig" och stryker under: "Ändringar i den kommunala indelningen kan inte företas enbart utifrån önskemålen från en enstaka kommun", utan han anser att hänsyn måste tas även till synpunkterna från övriga berörda kommuner.

Detta resonemang är efter ordalagen ganska godtagbart, men frågan är hur det tillämpas i de konkreta fallen. Det går helt förbi det exempel som jag har tagit fram. Här är det inte fråga om någon enstaka kommun, vars önskemål strider mot andra kommuners. Det gäller bara tre kommuner, och frågan är om den tredje skall läggas till den första eller till den andra kommunen, dvs. om Ore skall läggas till Orsa eller till Rättvik. Ingen hänsyn har av länsstyrelsen tagits till önskemålen från de 1 800 människorna i den kommun – alltså Ore – det närmast gäller. Talar man om bred förankring och majoritetens vilja, får man konstatera att befolkningen i Ore och Rättvik innehar en klar majoritet för den

Nr 37

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ang. förutsätt-
ningarna för
förändring av
kommunblocks-
indelningen*

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ang. förutsätt-
ningarna för
förändring av
kommunblocks-
indelningen*

indelningsförändring som Ore kommun begär. Länsstyrelsens yttrande går alltså inte emot en enstaka kommuns i ett större sammanhang, utan det går emot ett mycket klart folkflertals önskemål. Det finns också viktiga skäl för att opinionen svängt i och med de markanta förändringar i kommunikationerna som skett.

De kommunaldemokratiska frågorna har diskuterats länge, och många vackra ord har uttalats av regeringen om värdet av en levande kommunal demokrati och ett vidgat medborgarinflytande. Då det kommer till konkreta beslut förefaller emellertid de vackra orden ibland att vara bortglömda. Det är därför angeläget för mig att upprepa den tredje frågan som jag ställde till civilministern i min interpellation: Vilken betydelse tillmäter man kommuninvånarnas och de kommunala representanternas mening i dessa frågor?

Jag ber att än en gång få tacka för svaret på min interpellation.

Herr TURESSON (m):

Herr talman! Herr Carlsson i Vikmanshyttan sade att sedan *statens järnvägar* lagt ned persontrafiken mellan Ore och Orsa har det och det inträffat. Jag anser det angeläget i korrekthetens intresse att påminna om att det enligt riksdagens beslut är *Kungl. Maj:t* och inte statens järnvägar som fattar beslut om nedläggning av järnvägstrafik.

Fru HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Vi har nyss fått höra herr Turesson alldeles riktigt säga att regeringen har givit SJ tillåtelse att lägga ned denna järnväg. Just i dagarna har länsstyrelserna fått sina första direktiv för trafikförsörjningsplanerna från kommunikationsdepartementet. Får jag ställa den frågan till civilministern, om det förekommer något samarbete mellan departementen i dessa angelägenheter. När man nu har upptäckt att en kommun enbart på grund av regeringens åtgärd att lägga ned en järnväg vill ompröva sitt ställningstagande till frågan om vilket kommunblock den skall tillhöra, borde då inte departementen samråda? Vår länsstyrelse säger sig önska behålla järnvägen och vilja att den skall komma med i trafikförsörjningsplanen. Jag tycker att man kunde ompröva beslutet och låta persontrafiken på järnvägen återuppstå.

Herr civilministern LUNDKVIST:

Herr talman! Jag skall kanske i likhet med herr Carlsson i Vikmanshyttan undvika att på nytt dra i gång den debatt som vi förde om kommunindelningsreformen 1969, men jag måste erinra om motivet för den tidsplanering som riksdagen då fastställde.

I varje fall anser regeringen att vi kan driva en aktiv regionalpolitik i landet. Vi tycker att ett av de besvärligaste problem vi har att bemästra är den brist på balans i utvecklingen mellan olika delar av landet som vi har fått. Här skall vi sätta in våra krafter för att försöka vända utvecklingen till förmån för en bättre balans.

Vi konstaterade väl då att om vi skulle kunna gå i gång med den aktiva regionalpolitiken, var en av de första förutsättningarna att vi blev färdiga med kommunindelningsreformen, därför att regionalpolitiken skulle vila

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ang. förutsätt-
ningarna för
förändring av
kommunblocks-
indelningen*

på kommunblocken som den minsta lokala enheten. Förutsättningarna för det samspel mellan stat och kommun i en aktiv regionalpolitik som vi alla ville åstadkomma var att vi på det här sättet bestämde oss för att fullfölja kommunindelningsreformen.

Regeringen fortsätter att arbeta för den aktiva regionalpolitiken. Jag är kanske mot bakgrunden av de resonemang som har förts inte minst från centerpartiets sida i kommunblocksfrågan för någon vecka sedan, när den diskuterades här, och de resonemang som fördes här i går om andra frågor som har med regionalpolitiken att skaffa litet förvånad över att man ständigt från centerns sida sätter frågan om hur vi skall kunna uppnå resultaten av regionalpolitiken i andra hand och andra frågor, som har att göra med samhällsorganisationen, i första hand. Vi tycker nog att vi skall ha en samhällsorganisation som gör det möjligt för oss att uppnå de mål vi eftersträvar med regionalpolitiken. Det är för att ge politiken ett riktigt innehåll som vi skall organisera samhället och inte omvänt: först organisera samhället och sedan hoppas på att vi möjligen med hjälp av den organisation vi bestämmer oss för skall nå de mål vi eftersträvar.

Nåväl, detta om detta. Här har nu herr Carlsson i Vikmanshyttan sagt att jag inte svarat honom konkret på de frågor han ställer i sin interpellation. Han har sagt att jag inte svarat på i vilken mån kommunikationerna kan anses spela en roll i den omprövning som kan vara aktuell efter den kommunblocksindelning som vi har fått. Jag har svarat i interpellationen att väsentliga förändringar i de näringspolitiska förhållandena kan vara motiv för en sådan omprövning. Utan tvivel hör kommunikationsfrågorna till de näringspolitiska förhållandena, men det finns också andra sådana näringsgeografiska förhållanden som vi talar om när vi diskuterar en lämplig kommunindelning.

Jag kan naturligtvis inte stå här och ta ställning till enskilda fall, allra minst till ett ärende som vi så småningom skall diskutera i regeringen när vi hört de remissyttranden vi fått in från länsstyrelse och kommuner. Men när vi går att diskutera dessa frågor kan vi inte bara ta hänsyn till en enskilda kommuns inställning. Vi måste bedöma krav på en förändrad kommunindelning mot bakgrund av hur man i hela kommunområdet reagerar inför framställningen.

Man kan ju, herr Carlsson i Vikmanshyttan – om jag nu inte knyter an till detta speciella fall, men ändå resonerar principiellt om likartade fall – tänka sig att om en mindre del i ett kommunblock vill bryta sig ur kommunblocket för att gå åt ett annat håll, kanske det kan innebära att det kommunblocket inte kan bli en egen kommun i fortsättningen. Då påverkar man förhållandena i hög grad för resten av kommunblocket, som kanske har det större antalet invånare. Då tycker jag att det inte är oväsentligt vad som händer i en sådan kommunindelningsfråga för ett kommunblock av den här karaktären.

Jag tycker heller inte, när man diskuterar sådana här ting, att det är helt oväsentligt vilken inställning länsstyrelsen – den lekmanastyrelse som vi numera har – tar till dessa frågor. Länsstyrelsen har till uppgift att försöka arbeta för att vi skall få både en regional indelning och en regional utveckling som blir så gynnsam som möjligt för hela länet. Det är självfallet att man också måste ta in deras uppfattning och mening i

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ang. förutsätt-
ningarna för
förändring av
kommunblocks-
indelningen*

bilden innan man går att fälla ett avgörande.

Så frågade mig till slut fru Hambraeus om man inte kunde tänka sig ett samarbete mellan kommunikationsdepartementet och civildepartementet när det gällde den regionala trafikförsörjningen, så att jag praktiskt taget här skulle kunna stå och ge löfte om att om beslutet i den här kommunindelningsfrågan går i en viss riktning skall det betyda att en nedlagd järnväg skall kunna uppstå igen.

Självklart är hela uppläggningsplaneringen av den regionala planeringen tänkt så att den trafikförsörjningsplan länstyrelserna skall göra upp görs till stöd för den regionala utveckling länstyrelsen tänkt sig för länets vidkommande. Det är ju den typen av samordning som vi skall få mellan å ena sidan trafikpolitik och å andra sidan regional utveckling och regional politik. Jag utgår ifrån att när länstyrelsen i Kopparbergs län sätter sig ned och gör upp sin trafikförsörjningsplan, kommer denna plan att rimma väl både med den regionala utveckling man vill främja och med den kommunindelning man beslutar att uttala sig för till stöd för den regionala utvecklingen.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Jag har med intresse lyssnat till civilministerns svar på herr Eric Carlssons interpellation. Jag skall inte gå in på alla de spörsmål som här ställts. Jag vill bara ställa en fråga till civilministern.

Civilministern säger att kommunindelningen skall ha en bred förankring hos kommuninvånarna. Vidare säger han att hänsyn ej kan tas till enbart en kommuns önskemål.

Skall man tolka detta så att folkmajoritetens önskemål i ett redan bildat kommunblock kommer att beaktas? Det bör väl vara kontentan av civilministerns resonemang.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Först vill jag rätta ett fel. Det är regeringen som lägger ner järnvägar på förslag av kungl. järnvägsstyrelsen, alltså statens järnvägar, vilket inte torde vara herr Turesson obekant.

Jag sade förut till herr civilministern att jag skulle inte sätta i gång någon diskussion om vad som skedde 1969. Riksdagen har beslutat en lag. Det beslutet gick oss emot. Vi får acceptera det beslut som fattades och göra det bästa möjliga av det. Däröfver är vi överens. Men vad jag har sagt här, herr statsråd, är att när särskilda förhållanden uppstår så skall man tillämpa bestämmelserna generöst, så att man tillgodoser de önskemål och synpunkter som medborgarna har ute i berörda bygder. Det är från den utgångspunkten som jag har väckt min interpellation, och jag tror det finns anledning att beakta vad jag har sagt.

Givetvis skall vi inte heller diskutera det enskilda fallet i och för sig. Herr statsrådet säger att en enstaka kommun kan inte få bromsa en utveckling på detta område genom att sätta sig emot en sammanläggning. Jag tror att bakgrunden till dessa tankegångar från utskottets och från riksdagens sida när man tog beslutet var följande. Man tänkte sig att det kunde gälla ett blivande kommunblock om tio kommuner – för att ta ett arbetsexempel. Nio kommuner sade att vi är överens om att vi skall läggas

ihop den och den dagen, men den tionde kommunen, som kanske hade en nyckelställning i något avseende, sade nej. I ett sådant fall är resonemanget om att en enstaka kommun inte kan få bromsa utvecklingen på detta område riktig, men i det konkreta fall som jag har tagit fram är dock förhållandena annorlunda. Det är två kommuner som är praktiskt taget lika stora och som har sagt att de är beredda att ta emot den tredje kommunen. Den tredje kommunen, Ore kommun, är beredd att acceptera en kommunsammanläggning. Men, säger man, vi vill ha sammanläggningen på det sätt som gagnar oss och våra intressen och som ger oss de bästa utvecklingsmöjligheterna inte minst med hänsyn till kommunikationsfrågorna.

Här talade statsrådet om att man skulle göra en trafikplanering. Vi skall vara realistiska, herr statsråd. Ingen av oss tror väl att, om persontrafiken har lagts ned på en järnväg, den kommer att tas upp igen. Det beror bl. a. på att man tyvärr får befara att befolkningsunderlaget kommer att sjunka i de här bygderna. Födelsetalen visar det. Man har också gjort förändringar på transportsidan i övrigt som ger mig anledning att säga detta. Jag skall inte utveckla den diskussionen. Det är en annan ledamot av regeringen som bör få diskutera de frågorna. Men vi bör ha dem med i bilden när vi bedömer de här problemen.

I Ore kommun har man tagit hänsyn till kontakterna och kommunikationerna och möjligheterna för ungdomarna när det gäller att komma till högstadieskolan. Med hänsyn till det sjunkande elevantalet får vi överkapacitet på skolsidan antingen man går i Orsa, där eleverna i dag går på högstadiet, eller de fortsätter i Rättvik. Det finns gott och väl plats för Ore-eleverna på båda hållen.

Då måste man ändå fråga sig: Vad är det som bäst gagnar den delen av den framtida kommunala verksamheten? Vad är det som gagnar de övriga aktiviteterna här uppe?

Det är sådana frågor som gjort att kommunen har sagt att man vill med hänsyn till de olika faktorer som här föreligger föras till Rättvik.

Ovansiljansregionen – om vi nu håller oss till det konkreta fallet igen – har ett ganska stort befolkningsunderlag som helhet betraktat. Det är klart att jag är medveten om att det blir problem för den kommun som inte får Ore, men jag frågar mig ändå, och det gör man i Ore kommun också: Är det Ore kommuns 1 800 innevånare som skall rädda den ena eller den andra kommunen här? Skall det vara avgörande för vilken framtid man får i Ovansiljan?

Har inte Oreborna ute i sin glesbygd större möjlighet att bedöma sin situation och sin framtid från sin horisont och från sin, får vi kalla det "gräsrotsnivå", ett populärt uttryck i dag, när det talas om att man skall ta hänsyn till invånarna? Har vi inte anledning att ta hänsyn till hur de ser på sin egen framtid eller har man större möjligheter att bedöma detta från länsstyrelsens horisont och med Kungl. Maj:ts intentioner som underlag?

Jag tror ändå herr statsråd att våra kommunala förtroendemän och medborgarna ute på det lokala planet bäst kan bedöma sin egen framtid. Herr statsråd! Om vi menar allvar med talet om kommunal demokrati och hänsyn till människorna, måste vi också leva upp till detta.

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ang. förutsätt-
ningarna för
förändring av
kommunblocks-
indelningen*

Det är ändå, som jag sade, så att om vi lägger tillsammans befolkningstalen i de kommuner vilka är aktuella i denna sammanläggningsfråga med Ores invånarantal, får denna kommun "majoritet" för sitt önskemål.

Till slut bara några ord om hur man skall kunna utveckla de bygder det är fråga om. Vi är väl överens om, herr statsråd, att detta inte sker genom att man ansluter 1 800 människor i en kommun i den ena eller andra riktningen. Det skall ske genom en aktiv lokaliseringpolitik, genom en utökad regionalpolitik, varvid Moras och Orsas framtida möjligheter kan förstärkas genom förändring av skattekraftsområdet osv. Men det är också ytterst angeläget för att befrämja en lyckosam framtid för en bygd, att man tar all möjlig hänsyn till de människor som lever och verkar i den. Man måste leva upp till det tal om sådant hänsynstagande som vi så ofta får höra när det gäller den kommunala demokratin. demokratin.

Herr civilministern LUNDKVIST:

Herr talman! Jag har ju min plikt likmätigt envist vägrat att diskutera det enskilda fallet här i riksdagen. Dessa frågor skall väl inte hanteras så att tillvägagångssättet vid alla enskilda kommunsammanläggningar skall diskuteras i riksdagen. Eftersom herr Carlsson i Vikmanshyttan i sitt exempel lämnade en oriktig redogörelse för hur det verkligen förhåller sig, måste jag ändå rätta honom.

Det gäller i detta fall, säger herr Carlsson, ett kommunblock, som består av Orsa och Ore kommuner, där den lilla delen, Ore kommun med sina 1 600–1 800 invånare, vill gå samman med en annan till kommunblocket gränsande kommun. Eftersom den lilla kommunen tillsammans med denna angränsande kommun befolkningmässigt skulle ha en majoritet i förhållande till Orsa kommun, borde väl Oreborna och den andra kommunen, menar herr Carlsson, kunna få sin vilja igenom. Då skulle vi väl kunna strunta i vad de 6 000 människorna som bor i Orsa kommun tycker.

Herr Carlsson i Vikmanshyttan trycker mycket starkt på att vi skall ta hänsyn till medborgarna i kommunerna, och han säger att vi skall vara generösa mot dem i vår bedömning. Ja, men det är ju också fråga om mot vilka invånare vi skall vara generösa. Man kan ju inte få hantera debatten i ett sådant här sammanhang så – förlåt mig, herr Carlsson i Vikmanshyttan – demagogiskt som han gör. Vi har en kommunblocksbildning i dag, och vi skall på grundval av en framställning diskutera om vi skall göra en förändring i den. Det är då invånarna inom det existerande kommunblocket och deras förhållanden som vi diskuterar.

Jag säger fortfarande att detta är frågor som vi inte kan avgöra på detta sätt. Men eftersom herr Carlsson i Vikmanshyttan har exemplifierat på det sätt som han har gjort, måste jag med hjälp av denna argumentering påvisa att hans omsorg om invånarna är i detta sammanhang begränsad till vissa invånare medan han tar mindre hänsyn till andra invånare, som är lika berörda av den fråga som vi nu diskuterar.

Jag vill vidare till herr Jonasson säga att jag så väl förstod hans fråga. Vi skall nog också träffas någon gång framöver och diskutera kommunindelningsfrågor uppe i Värmland. På hans direkta fråga kan jag väl svara

så här. I vissa län har man sedan 1964 upptäckt att utvecklingen har gått i den riktningen — precis som jag skildrade i interpellationssvaret — bl. a. i fråga om befolkningsutvecklingen, att man har varit tvingad att på nytt titta på hela kommunblocksindelningen i syfte att försöka åstadkomma en indelning som är riktigare i nuläget och framför allt med sikte på framtiden. Då tror jag inte att man kan ta ställning till frågor i sådana sammanhang uteslutande med hänvisning till de argument som herr Jonasson anförde i sin fråga till mig, utan då får man pröva frågan mot bakgrunden av den nya situation som man i varje fall på länsplanet och i de flesta av de berörda kommunerna har ansett att man hamnat i. Det går inte att spika fast, som jag förstår att herr Jonasson ville att jag skulle göra, en bestämd regel på den punkten.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Jag anförde exemplet därför att jag ville belysa den princip som vi diskuterar. Jag vet inte om det var ett förflutet ord från herr statsrådet, när han beskyllde mig för att vara demagogisk. Vi brukar inte diskutera på det sättet, och det lämpar sig heller inte för mig att föra sådana diskussioner. Men låt mig säga att Ores 1 800 invånare är tungan på vågen. De har avgörandet i majoritetsfrågan. Om Ores 1 800 invånare säger att de vill gå samman med Orsa — och det sade man med knapp majoritet tidigare, när järnvägen var kvar — blir det flera människor tillsammans i Ore och Orsa än det är i Rättvik. Med hänsyn till att kommunikationerna med Orsa har avsevärt försämrats har Ore nu prövat om sitt ställningstagande, och Oreborna är välkomna att bilda majoritet tillsammans med Rättvik.

Jag kan inte förstå att det är demagogi, när jag anför det exemplet för att belysa majoritetsförhållandet. Til syvende og sidst, herr statsråd, är det de 1 800 människorna i Ore kommun och deras synpunkter som skall vara avgörande här. Det är deras framtid vi har att diskutera.

Jag hoppas att, när herr statsrådet så småningom skall pröva den framställning som föreligger, den här debatten ändå inte skall ha försvårat möjligheterna för ett objektivt ställningstagande utan att man skall kunna tänka om i förhållande till det beslut som fattades när man lade fast kommunblocket. Det väsentliga är dock att vi får en lösning som ur alla synpunkter står sig inför framtiden. Jag hoppas att herr statsrådet är beredd att anlägga de aspekterna och då också ta all möjlig hänsyn till Orebornas framtid.

Herr civilministern LUNDKVIST:

Herr talman! På den sista punkten kan jag utan vidare garantera herr Carlsson i Vikmanshyttan att den här debatten skall på intet sätt väga vare sig till förmån eller till nackdel för någon speciell lösning. Det fall som herr Carlsson har anført i sitt exempel kommer vi att pröva på det sätt som jag har antytt hela tiden.

Låt mig bara till sist nämna en sak, medan vi håller på och exemplifierar, för att belysa konsekvenserna av herr Carlssons resonemang.

Vi har tyckt att det var angeläget att behålla för framtiden så många

kommuner som det fanns förutsättning för enligt den nya kommunindelningsprincipen. Om man i det här aktuella fallet bryter bort en del av det nuvarande kommunblocket, är det risk för att man inte kan behålla den rest som blir kvar som en självständig kommun. Det måste i detta sammanhang bedömas som ganska allvarligt för de kommuninvånare som bor i den andra delen av kommunen.

Jag kan säga herr Carlsson i Vikmanshyttan att vi har haft inte så få kommunblock där en mindre del av kommunblocket har känt sig attraherad av att få en sammanläggning med en attraktiv tätort som legat i den andra riktningen, varför man gjort framställningar till oss att få den där sammanläggningen och direkt struntat i vad som skulle ske med resten av kommunblocket därest denna sammanläggning kom till stånd.

Vi har då fått säga oss att kommunsammanläggning i sådana sammanhang inte kan få vara ett intresse för uteslutande de invånare som känt sig attraherade av den starkare tätorten, utan det måste också vara ett intresse för resten av invånarna i kommunblocket. Avsikten med reformen är ju att vi skall skapa så likvärdiga möjligheter till en god och bra kommunal service för alla medborgare i våra framtida kommuner som vi över huvud taget kan få. Därför tvingas vi att ständigt föra resonemanget att vi måste ta hänsyn till alla inom ett block som beröres av framställningar om en ändring i kommunindelningen.

Herr CARLSSON i Vikmanshyttan (c):

Herr talman! Jag hoppas att den debatt som statsrådet och jag fört här ändå skall ha gett synpunkter, skäl och motiv som kan finnas och som man får ta hänsyn till vid en bedömning av dessa frågor.

Jag hoppas också att statsrådet skall få möjlighet att verkligen tänka igenom de synpunkter som en liten glesbygdskommun "vid sidan om" har. Den känner sig i många sammanhang en aning – jag uttrycker mig ytterst försiktigt – illa behandlad, inte minst med hänsyn till nedläggningen av persontrafiken på järnvägen.

Vidare tar jag fasta på statsrådets ord att man vid sin bedömning skall söka se allsidigt på denna fråga och ta hänsyn till alla aspekter som finns då man går att avgöra detta ärende, som ändå skall klaras ut inom en ganska nära framtid.

Jag ber att än en gång få tacka statsrådet för det svar jag fått.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 23 Ang. utbildningen vid Sköndalsinstitutet

Herr statsrådet MOBERG erhöll ordet för att besvara herr *Wikströms* (fp) den 16 februari framställda interpellation, nr 56, och anförde:

Herr talman! Herr Wikström har frågat mig dels om jag delar den värdering av utbildningen vid Sköndalsinstitutet, som kommit fram i skilda opinionsyttringar från kyrkligt håll och i en skrivelse från Stockholms socialdemokratiska ungdomsdistrikt, dels om jag anser att denna utbildning genom fortsatt statsbidrag bör garanteras för i varje fall

de närmaste fem åren.

Vad den första frågan beträffar ser jag det faktum att Svenska diakonsällskapets sociala utbildningsverksamhet åtnjuter statsbidrag som ett uttryck för att statsmakterna åtminstone tills vidare godtagit den vid institutet meddelade utbildningen.

Som svar på den andra frågan vill jag anföra följande.

Vid 1967 års riksdag framfördes motionsvägen krav på att bidraget till Sköndalsinstitutet successivt skulle avvecklas i takt med att utbildningskapaciteten vid socialhögskolan i Stockholm byggdes ut. Dåvarande statsutskottet avstyrkte motionskravet med hänvisning till den då rådande bristen på personal med social utbildning. De senaste årens kraftiga utbyggnad av socionomutbildningen leder dock till att bristen på personal med sådan utbildning snabbt minskar. Motiven för bidraget till Sköndalsinstitutet kan därmed komma att förlora i tyngd.

Inom universitetskanslersämbetet pågår för närvarande utredningsarbete rörande yrkesinriktade studiekurser inom här aktuella ämnesområden. 1968 års utbildningsutredning prövar vidare såväl socionomutbildningens innehåll som dimensioneringen av den högre utbildningen inom den sociala sektorn. Frågan om fortsatt statsbidrag till Sköndalsinstitutet bör prövas i samband med ställningstagandet till sistnämnda överväganden.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! I min interpellation bad jag statsrådet Moberg att tala om hur han värderade den utbildning som ges vid Sköndalsinstitutet och hur han såg på möjligheten att garantera fortsatt statsbidrag för institutet för de närmaste åren.

Jag vill nu tacka statsrådet för ett positivt svar. Det glädde mig mycket att läsa den skrivelse som Stockholms SSU-distrikt sänt in till utbildningsdepartementet och där man framförde utomordentligt starka lovord till den utbildning som ges vid Sköndalsinstitutet. Nu synes statsrådet ställa sig bakom denna positiva värdering, och det är naturligtvis mycket glädjande för institutet, dess huvudmän och många vänner.

På den andra delen av min interpellation svarar statsrådet Moberg att frågan om fortsatt statsbidrag till Sköndalsinstitutet bör prövas i samband med att regering och riksdag tar ställning till de förslag som U 68 kan förväntas avlämna mot slutet av detta år. Det måste tolkas så att institutet kan räkna med fortsatta statsbidrag i varje fall fram till 1974 eller 1975, då man kan förmoda att underlag föreligger från U 68 och remissinstanserna för ett ställningstagande från statsmakternas sida.

Sköndalsinstitutet kan alltså räkna med arbetsro till dess, och för det värdefulla beskedet ber jag att få tacka statsrådet Moberg.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ang. praktikunder-
visningen i socio-
nomutbildningen*

§ 24 Ang. praktikundervisningen i socionomutbildningen

Herr statsrådet MOBERG erhöll ordet för att besvara herr *Wikströms* (fp) den 10 februari framställda interpellation, nr 47, och anförde:

Herr talman! Herr Wikström har frågat mig dels om jag anser att 31 § stadgan för socialhögskolorna och tillämpningen av denna står i god överensstämmelse med riksdagens beslut, dels om jag vill redogöra för de åtgärder som vidtagits för att öka tillgången på praktikplatser inom socionomutbildningen.

Svaret på herr Wikströms första fråga är ja. Jag skall motivera mitt svar något.

Jag vill erinra om att utbildningsutskottet, vid sin behandling av propositionen om social utbildning och forskning, med hänvisning till försöksverksamheten med vidgat tillträde till socionomutbildningen påpekade att en betydande andel av de sökande har relativt omfattande yrkeserfarenhet. Utskottet ansåg i likhet med vad jag själv anfört i propositionen det utomordentligt väsentligt att personer med relativt omfattande yrkeserfarenhet från skilda samhällssektorer får tillgodoräkna sig denna erfarenhet — inom de ramar som angavs i propositionen — som en del av den praktiska erfarenhet som fordras för socionomexamen. Utskottet förordade vidare en väsentlig ökning av andelen intagna med praktisk yrkeserfarenhet. Strävan borde vara att antalet studerande med yrkeserfarenhet blir så stort att den ökning av antalet intagningsplatser som utskottet tidigare uttalat sig för kan genomföras. Utskottet framhöll vidare att de som inte har yrkeserfarenhet liksom hittills bör få handledd praktik under två terminer. I anslutning till utskottsbetänkandet har 31 § stadgan för socialhögskolorna utformats på så sätt att den handledda praktiken omfattar fem månader för dem som har förvärvat yrkeserfarenhet omfattande minst tio månader, medan av övriga studerande fordras två terminers handledd praktik. Mot bakgrund av vad jag här anfört anser jag att 31 § stadgan för socialhögskolorna står i god överensstämmelse med riksdagens beslut.

I propositionen om social utbildning och forskning förordade jag att man vid bedömningen av fullgjort praktikarbete bör vara generös i fråga om avgränsningen av de områden, inom vilka den praktiska erfarenheten bör ha inhämtats. Utskottet ansåg — som jag nyss nämnt — att erfarenhet från skilda samhällssektorer bör få tillgodoräknas inom de ramar som angavs i propositionen. Den enda begränsning som angavs i propositionen var att arbete i isolerade miljöer och arbete på arbetsplatser med mycket litet antal anställda torde vara mindre lämpat som praktik för blivande socialarbetare. De av nämnden för socionomutbildning utfärdade anvisningarna följer helt riksdagsbeslutet. I nämndens informationsmaterial rekommenderas sökande som för första gången går ut i yrkesarbete att om möjligt välja socialt eller förvaltningsinriktat arbete. Vid urvalet bland de sökande tillmäts yrkeserfarenhet från s. k. socionomyrken och näraliggande områden större betydelse än annan yrkeserfarenhet. Som en följd av dessa åtgärder har en relativt stor andel av dem som antagits en på detta sätt kvalificerad praktik.

(Då banderoller uppvisades på läktaren anförde herr TALMANNEN: Det är ej tillåtet att störa kammarens överläggningar med demonstrationer eller andra meningsyttringar.)

Som svar på herr Wikströms andra fråga vill jag framhålla följande. Nämnden för socionomutbildning, som tillkom den 1 juli 1971 genom ombildning av samarbetsnämnden för socialhögskolorna, har i flera avseenden fått ställning som central myndighet för socialhögskolorna. I instruktionen ålades nämnden, som en följd bl. a. av utskottets uttalande, särskilt ansvaret för anskaffningen av praktikplatser. Härigenom kan anskaffningen av praktikplatser samordnas och regionala skillnader i tillgången på platser utjämnas effektivare än tidigare.

Bland åtgärder för att underlätta anskaffningen av praktikplatser, som vidtagits sedan statsmakterna fattade beslut om fördubbling av intagningskapaciteten vid socialhögskolorna, kan jag nämna följande.

Budgetåret 1970/71 inrättades tio nya konsulenttjänster vid högskolorna. Det innebar en mer än 50-procentig ökning av antalet tjänster avsedda bl. a. för anskaffning av praktikplatser.

I september 1970 tillkallades den s. k. praktikcentrumkommittén. Jag hoppas att det skall bli möjligt att senare i år, när kommitténs förslag föreligger, fatta beslut om utvidgning av antalet praktikcentra. Detta bör leda till ett begränsat tillskott av praktikplatser och en väsentlig höjning av praktikens kvalitet på de platser som inordnas i praktikcentra. Jag vill erinra om att för innevarande budgetår medel har anvisats bl. a. under anslagen till vårdinstitutioner under socialstyrelsen och kriminalvårdsstyrelsen för täckande av vissa kostnader i samband med inrättande av praktikplatser för studerande vid socialhögskolorna.

Inom nämnden för socionomutbildning förbereder man för närvarande särskilda åtgärder som syftar till att eliminera ojämnheter mellan terminerna i behovet av praktikplatser som är en följd av omläggningen av utbildningen.

Jag vill slutligen erinra om att den av statsmakterna förra året beslutade ökningen av antalet intagningsplatser vid socialhögskolorna först nästa läsår leder till ett ökat behov av praktikplatser.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag vill meddela, att om oordning på nytt uppstår på läktaren kommer jag att förordna om samtliga åhörare avlägsnande.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Först ett tack till statsrådet Moberg för det utförliga svaret!

Frågan om praktikinslagen i socionomutbildningen håller på att bli något av en följetong här i riksdagen. Det hänger naturligtvis samman med att man på regeringshåll kommit att så hårt koppla samman frågan om en utbyggnad av socionomutbildningen med en nedskärning av den handledda studiepraktiken. Vi var väl många som trodde att frågan var avförd från dagordningen för ett tag i och med den kompromiss som uppnåddes i utbildningsutskottet i fjol. Men som framgår av interpellation

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ang. praktikunder-
visningen i socio-
nomutbildningen*

tionen finns det tyvärr anledning att återkomma.

Det finns inledningsvis skäl att erinra om bakgrunden till den situation som vi befinner oss i i dag. 1969 föreslog U 68 att antalet utbildningsplatser vid socialhögskolorna skulle fördubblas på kort tid. För att möjliggöra detta föreslogs samtidigt en nedskärning av studiepraktiken från tolv till fem månader. Förslaget möttes av en skur av protester inte bara från de studerande och deras lärare utan också från de kommuner, ämbetsverk, organisationer etc. som traditionellt tar emot de färdigutbildade socionomerna. När riksdagen 1970 uttalade sig för en utbyggnad av socionomutbildningen såg man sig därför också föranlåten att uttala, att en utgångspunkt för detta ställningstagande varit att man bör undvika varje åtgärd som innebär en försämring av utbildningen.

Det konkreta förslag till utbyggnad av socionomutbildningen som förelades 1971 års riksdag innebar i fråga om praktiken avsevärda förändringar i förhållande till gällande studieordning. En av de två handledda praktikperioderna om vardera fem månader föreslogs ersatt av en allmän yrkespraktik av motsvarande längd, fullgjord före utbildningens påbörjande. Att hävda att denna förändring inte skulle påverka utbildningens kvalitet var naturligtvis ohållbart. Ett utbildningsmoment med klar och direkt yrkesförberedande karaktär kan inte ersättas med ett moment av allmänt orienterande karaktär utan att detta påverkar slutresultatet. Även om en allmän yrkeslivsorientering kan vara värdefull, inte minst för dem som kommer direkt från teoretiska studier i gymnasiet, skulle konsekvenserna av den föreslagna förändringen naturligtvis ha blivit att de studerande kommit ut i sin nya yrkessituation sämre förberedda än tidigare.

I riksdagen mötte förslaget ett betydande motstånd. Samtliga oppositionspartier och enstaka ledamöter av regeringspartiet reste krav på ett bibehållande tills vidare av den gällande studieordningen. Att genomföra en förändring av tvivelaktigt värde samtidigt som U 68 förbereder en mer omfattande förändring av socionomutbildningen uppfattades som föga meningsfullt. För regeringen hotade ett voteringsnederlag. I den situationen var man villig att gå kritikerna till mötes, och inom utbildningsutskottet kunde vi efter långa diskussioner nå en kompromiss, som ett enhälligt utskott ställde sig bakom.

Vi hade tre utgångspunkter för vårt ställningstagande:

1. Socionomutbildningen bör byggas ut i den takt som föreslagits.
2. Man bör undvika varje åtgärd som innebär eller som kan innebära en försämring av socionomutbildningen.
3. Studieordningen vid socialhögskolorna bör i avvaktan på U 68:s förslag i möjligaste mån bibehållas oförändrad.

Mot den här bakgrunden fann utskottet det önskvärt att modifiera gällande intagningsordning så att bättre garantier skapades för att den önskade intagningskapaciteten kunde förverkligas inom rimlig tid. För att nedbringa antalet erforderliga praktikplatser skulle personer med tidigare yrkeserfarenhet beredas möjlighet att tillgodoräkna sig denna erfarenhet som en del av den praktik som fordras för socionomexamen. Någon ytterligare förändring av studieorganisationen skulle inte ske. Detta var grundvalen för hela den kompromiss som uppnåddes i utbildningsut-

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ang. praktikunder-
visningen i socio-
nomutbildningen*

skottet. Studieordningen skulle bibehållas oförändrad. Men utskottet öppnade en möjlighet för dem som hade tidigare yrkeserfarenhet att få tillgodoräkna sig denna.

Det är därför med en viss förvåning som man tar del av den ändrade stadgan för socialhögskolorna. Här är bilden en helt annan. Med några raska penndrag har de ansvariga i utbildningsdepartementet vänt upp och ned på riksdagsbeslutet. De två handledda praktikperioderna har plötsligt blivit bara en. Endast för dem som saknar tidigare yrkeserfarenhet hålls möjligheten till två handledda praktikperioder öppen. Det som enligt utbildningsutskottet skulle vara huvudregel har plötsligt blivit undantag och vice versa.

Konsekvenserna av den här – som jag menar – felaktiga tolkningen av riksdagsbeslutet framgår klart när man studerar hur den nya stadgan tillämpats. Nämnden för socionomutbildning har – med utgångspunkt i propositionen – fastställt att ”såsom en handledd studiepraktikperiod i princip tillgodoräkna all yrkeserfarenhet som är av minst 10 månaders längd och vilken ej har inhämtats genom arbete i isolerade miljöer eller arbete på arbetsplatser med mycket litet antal anställda”. Dvs. nästan varje form av tidigare yrkesverksamhet gör det omöjligt för den studerande att bli delaktig av en andra praktikperiod, även om han eller hon skulle önska det.

I många fall upplevs det naturligtvis som en fördel för den studerande att kunna förkorta utbildningstiden genom att få tillgodoräkna tidigare yrkeserfarenhet som en fullgjord praktikperiod. Men alla upplever det inte på det sättet. I höstas krävde 178 nyinskrivna elever vid socialhögskolan i Örebro rätt att välja mellan en eller två handledda praktikperioder. Samma krav har framförts från lärarrådet vid socialhögskolan i Stockholm. Och om jag inte är fel underrättad, föreligger i dag ett antal ansökningar från enskilda studerande om att trots tidigare yrkeserfarenhet få genomgå två praktikperioder.

Det är inte svårt att hitta orsaker till att det förhåller sig på det här viset. Att gå miste om ett utbildningsmoment som är direkt yrkesförberedande kan upplevas som en nackdel i en situation med hårdnande konkurrens på arbetsmarknaden. Den yrkeserfarenhet som man har kan upplevas som otillräcklig för kommande yrkesuppgifter. Vissa typer av praktikplatser är i realiteten inte tillgängliga för dem som inte tidigare genomgått en praktikperiod. Och med en praktikperiod kan det viktiga momentet social metodik, som utgör den teoretiska grundvalen för yrkesverksamheten, läsas först efter fullgjord praktik.

Mot den här bakgrunden är det svårt att finna att tillämpningen av riksdagens beslut i praktikfrågan står i ”god överensstämmelse” med detta. Vi ville öppna en möjlighet för dem som hade yrkeserfarenhet att tillgodoräkna sig denna och inte helt avstänga dem från varje möjlighet till två praktikperioder om det fanns skäl härför. En tillämpning som skall ligga i linje med intentionerna bakom riksdagsbeslutet bör därför ges en annan utformning. Ett alternativ är att man bereder personer med tidigare yrkeserfarenhet tillfälle att efter prövning i t. ex. nämnden för socionomutbildning genomgå två praktikperioder. Den andra vägen är att begränsa den typ av yrkeserfarenhet som kan tillgodoräknas i direkta

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ang. praktikunder-
visningen i socio-
nomutbildningen*

socionomyrken och därmed närbesläktade yrken.

Till slut vill jag lägga ett par mer principiella synpunkter på den här frågan. Valet 1970 medförde ett nytt parlamentariskt läge. Socialdemokraterna förlorade sin tidigare majoritetsställning. Plötsligt befann man sig i en situation där man var hänvisad till stöd från andra partier för att få igenom sina förslag. I de flesta fall har man fått detta stöd genom att vänsterpartiet kommunisterna tagit på sig rollen som stödparti. Men vi kan ändå notera ett antal frågor där riksdagsmajoriteten har gått emot regeringen. Socionomutbildningen är bara ett sådant exempel. Och som vi såg i går kommer vi säkert att även under det här riksdagsåret få vara med om ett antal frågor där regeringen tvingas ta konsekvenserna av sin minoritetsställning. I den situationen är det av stort intresse att se efter hur regeringen verkställer ett beslut som i sak har gått den emot.

Ett statsråd som lidit nederlag i riksdagen har i princip tre handlingsalternativ till sitt förfogande. En väg, som använts flitigare i andra länder än hos oss, är att vederbörande statsråd avgår och därmed helt frånsäger sig ansvaret för verkställigheten av beslutet. Om han väljer att sitta kvar är den naturligaste lösningen att försöka verkställa beslutet i så nära överensstämmelse som möjligt med riksdagens intentioner. Men han har också en tredje möjlighet. Han kan samla sina medarbetare omkring sig och fråga: Hur skall vi nu göra för att gå runt riksdagsbeslutet och få kvar så mycket som möjligt av vårt eget förslag?

Den senare linjen är tyvärr den som regeringen för närvarande tycks praktisera. Det är i och för sig förstäligt att ett sårat statsråd vill utnyttja de möjligheter som står till hans förfogande för att driva igenom sin egen vilja. Men är det en linje som är förenlig med god parlamentarisk praxis? Om man inte kan acceptera folkrepresentationens beslut, känner de parlamentariska spelreglerna bara en lösning.

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Det är inte min uppgift att som enskilt statsråd i ett sådant här sammanhang föra den principiella diskussion som herr Wikström i slutet av sitt inlägg tog upp om det sätt varpå en minoritetsregering agerar. Det är andra som bör föra den.

Men låt mig bara konstatera, herr Wikström, att i den här frågan om socionomutbildningens utformning är Er tolkning av den politiska innebörden i riksdagsbeslutet inte oomstridd. Om det nu hade varit så, herr Wikström, att folkpartiet verkligen känt att man i socionomutbildningsfrågan hade orsakat regeringen ett nederlag, varför utnyttjade inte herr Wikström eller herr Wikströms partiledare tillfället vid behandlingen i riksdagen av denna fråga att markera sin stora vinst? Ni hade kunnat räkna med ganska stora rubriker i vissa tidningar, om ni hade kunnat få en sådan tolkning till stånd när riksdagen tog ställning. Men ni sade inte ett ord! Och enligt vad jag kommer ihåg använde inte den borgerliga pressen beslutet som underlag för att konstatera hur svag regeringen var då.

Upptakten verkade lovande, herr Wikström, men slutet blev kanske inte riktigt vad ni hade räknat med. Riksdagens beslut på denna punkt var — och nu kommer jag in på sakliga sidan, herr talman — en

kompromiss i verklig mening. Regeringsförslaget innebar att alla studerande vid socialhögskolorna skulle ha dels praktik före antagningen, dels handledd praktik om fem månader. Mot detta stod i motioner framfört förslag med yrkande om oförändrade fordringar, dvs. att alla elever, oavsett vad de hade gjort innan de började sin socionomutbildning, skulle gå igenom två handledda praktikterminer.

Kompromissen i utskottet och riksdagens beslut innebär, med den tolkning som regeringen ger den att man i stället för två alternativ – regeringens och motionärernas – väljer en mellanlinje. Man vill möjliggöra dels en studiegång med två handledda praktikterminer – där gör alltså kompromissen oppositionsförslaget till sitt –, dels en studiegång vid vilken minst tio månaders vitsordad praktik skall ersätta den ena handledda praktikterminen; det är liktydigt med regeringens förslag.

Jag kan inte se annat än att detta är en mycket enkel och nära till hands liggande tolkning av den verkliga innebörden av en kompromiss. Ty vad vore det eljest fråga om? Ja, om man ger förslaget en annan tolkning, så skulle det vara ett regeringsnederlag. Men då återkommer jag till frågan varför inte folkpartiets företrädare i riksdagen kammade hem den vinsten, om ni den gången ansåg att det fanns en sådan. Vi tolkade er tystnad så, att ni lojalt accepterade kompromissen.

Herr talman! Låt mig sedan med anledning av första delen av herr Wikströms anförande göra ett par påpekanden. För det första var remissbehandlingen av förslaget från U 68 inte så entydig till sin innebörd som herr Wikström påstod i sitt anförande. Remissinstanserna delade sig i två läger, precis som de politiska partierna till en början gjorde. På regeringens renodlade linje, som var densamma som utredningens, stod vid remissbehandlingen två så tunga remissinstanser som Landsorganisationen och arbetsmarknadsstyrelsen – om jag nu inte missminner mig. Den allmänna bilden av remissbehandlingen var en uppdelning i två läger; det bör tilläggas med anledning av herr Wikströms historieskrivning.

För det andra tycker jag att jag i mitt svar på interpellationen har klart angivit att riksdagen när det gäller praktiken entydigt slöt upp kring propositionen. I utskottsutlåtandet finns det på den punkten en uttrycklig hänvisning till vad jag uttalat i propositionen.

Det förefaller mig därför märkligt att herr Wikström nu i sitt inlägg hävdar att den tolkning som gjorts av nämnden för socionomutbildning även på den punkten skulle vara den rakt motsatta den som utskottet avsett i sin skrivning. Läs utskottsutlåtandet ordagrant, herr Wikström!

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Herr talman! Herr Wikströms parlamentariska betraktelser liksom hans utnämmande av vpk till ett stödparti skall jag förbigå; de är ointressanta för sakdebatten i denna fråga och i synnerhet för socionomutbildningen. Låt mig i stället gå in på frågeställningen om utbildningsutskottets och riksdagens beslut.

Jag menar att utbildningsutskottets betänkande och därmed riksdagens beslut innebar ett understrykande av att den dittills gällande ordningen vid socialhögskolorna skulle bibehållas. Utskottet framhöll nämligen som sin mening att en utgångspunkt för ställningstagandet

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ang. praktikunder-
visningen i socio-
nomutbildningen*

borde vara "att studieordningen vid socialhögskolorna i avvaktan på U 68:s förslag i möjligaste mån bibehålls oförändrad".

Utskottet diskuterade vidare olika möjligheter att öka antalet praktikplatser – det var en kärnfråga i denna diskussion – och sade efter att ha pekat på några lämpliga områden: "Kungl. Maj:t bör vidta åtgärder i syfte att stimulera ett ökat utbud av praktikplatser."

När utskottet och riksdagen sålunda betonade att studieordningen vid socialhögskolorna i möjligaste mån borde bibehållas oförändrad så kunde väl därur utläsas att man avsåg statsutskottets och riksdagens år 1970 uttalade mening i fråga om yrkeserfarenheten, nämligen att denna skulle inhämtas inom för socionomutbildningen betydelsefulla områden.

Benägenheten till glidningar i frågan kom till uttryck redan i ett pressmeddelande från utbildningsdepartementet den 14 maj 1971, vari det bl. a. heter: "I fråga om studieordningen vid socialhögskolorna innebär bestämmelserna att i socionomutbildningen kommer att ingå fem månader handledd praktik. Studerande som saknar yrkeserfarenhet vid intagningen kommer emellertid att få två perioder handledd praktik om sammanlagt 10 månader."

Statsrådet Moberg tolkade också riksdagens beslut som "en betydande förändring jämfört med nuläget".

Utskottet har alltså sagt att studieordningen så långt möjligt borde bibehållas oförändrad. Statsrådet Moberg har sagt att det är fråga om en betydande förändring. Bägge tolkningarna av riksdagens beslut kan inte vara riktiga! Utskottet har pekat på de särskilda möjligheter för personer med yrkeserfarenhet att vinna inträde som redan gällde. Statsrådet Moberg har anfört detta som bevis för en betydande förändring. Båda tolkningarna av ifrågavarande bestämmelser kan inte vara riktiga!

Utskottet förordade visserligen, som statsrådet Moberg säger, ökad intagning av sökande "med praktisk yrkeserfarenhet som får tillgodoräknas som handledd praktik". Men utskottet tillfogade: "Ökningen måste bli beroende av resultatet av arbetet med att få fram nya praktikplatser." Utskottet ställde alltså praktikfrågan i förgrunden.

Statsrådet Moberg sökte uppenbarligen tolka fem månaders praktik som regel och tio månaders praktik mera som undantag, vilket enligt min mening inte är den slutsats man bör dra av riksdagsbeslutet.

Jag kan gärna avslöja att jag övervägde ett särskilt yttrande till utbildningsutskottet betänkande, vari jag ville påpeka att ställningstagandet innebar ett understrykande av riksdagens tidigare beslut om att åtgärder som innebär försämring av utbildningen borde undvikas, liksom att ökad andel med praktisk yrkesverksamhet inte kunde ersätta en effektiv ackquisition av nya praktikplatser.

Den stora enigheten inom utbildningsutskottet gjorde dock att jag avstod från ett särskilt yttrande. Man kunde knappast förutsätta annat än att utskottets uttalade mening också skulle bli riktningsgivande för utbildningsdepartementet. Jag är icke helt övertygad om att så har blivit fallet.

Låt mig, herr talman, till slut – för undvikande av varje missförstånd – betona att jag anser det såsom mycket betydelsefullt att arbetslivserfarenhet tillgodoräknas vid utbildning och att detta bör gälla olika

utbildningsvägar. Men det problemet löser man inte på det sätt som tillämpats i fråga om socionomutbildningen. Det löser man inte genom att försäkra villkoren på en utbildningslinje.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Det är alltid intressant att försöka räkna ut i förväg vilken turnering ens debattmotståndare kommer att använda sig av. Jag hade nog funderat över det i detta fall också, men statsrådet Moberg valde verkligen en alldeles ny och originell infallsvinkel – det måste jag säga till hans heder. Han förebrår mig för att jag inte tog ordet i samband med att riksdagen fattade sitt beslut i fjol, när ett enigt utskott lagt fram förslag till en lösning som vi bedömde inte bara som en kompromiss utan t. o. m. som ett ganska bra förslag mot bakgrunden av den rätt förvirrade situation som hade uppstått med anledning av propositionen och ett stort antal motioner. Statsrådet Moberg vill vända det mot mig att jag inte gick upp då och försökte kamma hem någon vinst.

Om mitt huvudintresse hade varit att till varje pris sparka på ett statsråd, skulle jag möjligen ha kunnat använda mig av den taktiken. Men jag hade liksom de andra ledamöterna av utskottet ett enda intresse, nämligen att få till stånd en så hygglig lösning som möjligt i sakfrågan. Jag tror att vi alla i utskottet upplevde det så att, när vi hade kämpat oss fram till en kompromiss, det inte fanns anledning för oss att stå i kammaren och fäkta.

Men det betydelsefulla är ju, statsrådet Moberg, vad som händer när sedan det ansvariga statsrådet övertar tolkningen och tillämpningen av detta beslut. Det är klart att vi, som sitter i utskottet, är intresserade av den frågan, och att jag tar upp en debatt i det ögonblick jag upplever att statsrådet Moberg har gått ifrån det som utskottet har sagt. Jag har inte försökt kamma hem någon politisk poäng på en kompromiss, men jag har reagerat mot att den uppgörelse som utskottet kom fram till och en enhällig riksdag godtog nu inte fullföljs.

Man kan ju göra olika tolkningar här. Jag vill inte gå så långt att jag säger att statsrådet Moberg medvetet försöker att vantolka riksdagens beslut – det vore ju förfärligt. Men det är uppenbart att det på den här punkten råder starkt delade meningar. Vore det så att på den ena kanten bara stod utbildningsutskottets vice ordförande och på den andra kanten statsrådet Moberg, så kunde det väl kvitta; jag skulle gärna böja mig för statsrådets auktoritet. Men nu råkar det vara så att socionomorganisationerna och de studerande vid socialhögskolorna, facktidningarna och en rad dagstidningar och representanter för utskottet allesammans har upplevt saken på det sättet att statsrådet här har gått in på en linje som icke stämmer med andan i vad utskottet sagt.

Det är i detta ögonblick som den intressanta parlamentariska och politiska frågan uppstår. Jag gjorde några principiella slutreflexioner i den frågan, men jag kan gärna låta dem vara, därför att jag knyter dem inte bara till detta fall utan till en rad ärenden.

Det vore intressant om statsministern eller någon annan vid tillfälle tog upp just frågan om det inte är rimligt att – som jag antydde – när riksdagen fattar ett beslut, som går stick i stäv mot en proposition, det

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ang. praktikunder-
visningen i socio-
nomutbildningen*

ansvariga statsrådet sätter en ära i att så nära och så troget som möjligt fullfölja vad riksdagen har sagt. Då menar jag både lagens bokstav och dess anda! Men låt den diskussionen nu vara. Statsrådet Moberg har kanske rätt i att jag får föra den med någon annan.

Kvar står dock sakfrågan: Hur skall man ha det med praktiken i socionomutbildningen? Om vi för ett ögonblick, herr Moberg, antar att det är jag som folkar utskottet och riksdagen rätt, bör man då inte överväga någon av de utvägar som jag angav i mitt anförande? Jag sade att en utväg skulle vara att man bereder personer med tidigare yrkeserfarenhet möjlighet att efter prövning av t. ex. nämnden för socionomutbildning genomgå två praktikperioder. En annan utväg skulle vara att begränsa den tid av yrkeserfarenhet som kan tillgodoräknas i direkta socionomyrken eller därmed nära besläktade yrken. Om det alltså skulle framkomma vittnesbörd om att den tolkning jag företräder är den riktiga, är det då inte rimligt att man frågar sig hur man skall kunna förändra tillämpningen så att den verkligen kommer att stämma med vad riksdagen sagt?

Här försökte jag i all vänlighet anvisa två tänkbara utvägar, som enligt min mening gör rättvisa åt vad utskottet och riksdagen anförde. Jag har sträckt ut en öppen hand, därför att jag tycker att det viktiga är kvaliteten i socionomutbildningen. Sedan ankommer det på statsrådet Moberg att bestämma om han vill göra något åt detta eller om han envist fasthåller vid att hans tolkning är den riktiga.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Först riktar jag mig till herr Wikström som interpellant.

Jag återkommer till vad jag sade i min replik till herr Wikströms första inlägg. Om vi är överens om att utskottsbetänkandet och riksdagens ställningstagande är en kompromiss mellan å ena sidan regeringsförslaget och å andra sidan oppositionens motionskrav, då upplever jag det så – om man är uppriktig på den punkten – att en tolkning på det sätt som Kungl. Maj:t sedermera har gjort är en rimlig och enligt min mening den rimligaste tolkningen och att riksdagen med kompromissen i verkligheten har sagt att båda varianterna, regeringspropositionen och motionskravet, skall bli utnyttjade i den fortsatta utbildningen.

Detta strider enligt min bedömning inte på något sätt mot att man i utskottsbetänkandet har talat om att den nuvarande ordningen i stort sett skall bibehållas tills dess U 68 har prövat saken. Vad U 68 prövar – det framgår av mitt remissvar – är relativt annorlunda problem. Det är möjligheterna att låta den samhällsvetenskapliga utbildningen med viss justering blir likvärdig med socionomutbildning. Frågan är då hur en sådan utbildning och den nuvarande socionomutbildningen skall fasas samman för att systemet skall vara enhetligt. Så tolkar jag den delen av utskottets betänkande. Och det vi gjorde efter riksdagsbeslutet var att vi öppnade två olika vägar på lika villkor.

Herr Wikström säger att det nu råder starkt delade meningar om tolkningen. Och inte bara han – och uppenbarligen herr Berndtson i Linköping – utan också andra, utanför det här huset, har menat att

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ang. praktikunder-
visningen i socio-
nomutbildningen*

regeringens tolkning inte är den riktiga och att man utifrån det skulle dra slutsatsen att regeringens ståndpunkt borde modifieras. Det finns med säkerhet åtskilliga utanför detta hus – om vi nu håller oss till dem – som är intresserade av socionomutbildningen och som torde ha samma uppfattning som regeringen om vilken tolkning som är den önskvärda. Jag föreställer mig att åtskilliga avnämare är tacksamma för att en utbildningsgång, där en ordentlig förpraktik ges det värde den bör ha, nu är likställd med den tidigare ordningen, som innebar att enbart utbildning vid skolan tillmättes värde. Jag föreställer mig också att de remissinstanser som stödde U 68:s förslag menar att regeringens tolkning är rimlig med de förutsättningar som gällde.

Om man nu skulle överväga, som herr Wikström önskar, en modifiering av regeringens tolkning, är det nödvändigt att låta synpunkterna hos de fackintressen som har bevakat frågan och som från början vid behandlingen av U 68:s förslag samt och synnerligen gick emot det, balanseras av synpunkterna hos en del andra som kanske inte har haft lika mycket tid att ägna denna fråga uppmärksamhet i pressen.

Skall man efterkomma herr Wikströms invit – och det skall jag gärna göra – är det nödvändigt att först få veta vilken uppfattning andra som är intresserade av den här utbildningen har om den utformning som regeringen givit den. Men jag lovar herr Wikström att efter detta ta upp en diskussion i lämplig form, eftersom jag självfallet är oerhört lyhörd för sådana synpunkter av principiell natur som kom fram i herr Wikströms inlägg. Det är inte någonting som jag på något sätt negligerar, utan jag tar verkligen denna kritik på största allvar.

Sedan till herr Berndtson! Uttalandet i utskottsbetänkandet om nödvändigheten av att stimulera utbudet av praktikplatser – det var ju den punkt som han här fäste särskilt avseende vid – är ett väsentligt uttalande även med hänsyn till den utformning som departementet givit utbildningen på basis av riksdagsbeslutet. Hur skall vi klara utbildningsexpansionen på ett tillfredsställande sätt även om så många som 50 procent av nybörjarna framöver följer det ena av de två alternativ som stadgan anvisar? Jo, då krävs 1972/73 enligt beräkningar i runt tal 1 170 praktikplatser med handledare. För närvarande torde antalet vara något lägre. Ökningen är alltså relativt svag. Men 1973/74 – beräkningen utgår då från att ungefär hälften går den ena och hälften den andra vägen – krävs inte mindre än 1 570 platser, dvs. en nästan 40-procentig ökning av platsantalet.

Jag skall villigt erkänna, herr Berndtson, att erfarenheterna av möjligheterna att anskaffa sådana praktikplatser med handledare, som verkligen är av den kvalitet de studerande har rätt att kräva på utbildningsplatser där de inte får ersättning utan måste nöja sig med studiemedel, hittills visat att uppgiften är utomordentligt svår. Med alla goda krafterns hjälp skall vi försöka komma till rätta med den. Men skulle man med den utbildningskapacitet som antagits – ingen har bestritt detta, och det gläder mig ofantligt att både herr Wikström och herr Berndtson strök under önskvärheten av den stora kapacitetsökning som vi beslutade – ha valt oppositionens linje på den punkten i föl, skulle behovet av praktikplatser 1973/74 ha varit 2 000 i stället för de 1 570

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ang. praktikunder-
visningen i socio-
nomutbildningen*

som vid en halvering på de två skilda vägarna blir erforderliga. Jag är nu lika väl som för ett år sedan övertygad om att hade oppositionens linje gått igenom i oförändrad form, skulle det varit omöjligt för oss att genomföra den kapacitetsökning av socionomutbildningen, som alla var så överens om borde komma till stånd. Det är i detta avseende jag har tolkat in det stora allvaret i utskottets uttalande på den punkten.

Sedan vill jag, herr Berndtson, med skärpa tillbakavisa påståendet att enligt stadgans innebörd är det ena huvudregel och det andra undantag. Det är likvärdiga varianter. Av lagtekniska skäl har man gett stadgan den utformning den har. De två linjerna är ställda vid sidan av varandra: förpraktik plus en handledd praktik under studietiden, alternativt två handledda praktikterminer.

Enligt min mening motsäger herr Berndtson sig själv i slutet av sitt inlägg. Ni säger att Ni är mån om att stryka under det önskvärda i att vi inom socionomutbildningen liksom inom annan utbildning verkar för att i ökad omfattning de praktiska arbetsinsatserna före studierna ges en bättre värdering vid prövningen av vem som skall få komma in på en utbildningslinje än vad som hittills varit fallet. När Ni å ena sidan säger detta och å andra sidan hävdar att tolkningen av utskottsbetänkandet skall vara att den som har två, tre, kanske fyra års förpraktik ändå skall bedömas behöva två handledda praktikterminer, måste jag fråga hur det resonemanget går ihop. Jag förstår det inte.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tycker linjerna börjar klarna. När vi talar om kompromissen så menar vi som satt i utskottet givetvis den uppgörelse som där träffades och som sedan låg till grund för riksdagens beslut. Men när statsrådet Moberg talar låter det som om statsrådet med ordet kompromiss menar ett slags privat kompromiss som han gör mellan det riksdagen sagt och det han ursprungligen hade tänkt. Den tolkningen kan man inte acceptera.

När propositionen är lagd och riksdagen tagit ställning och förändrat innehållet i det som propositionen en gång föreslog, är det naturligtvis vad riksdagen har sagt som skall gälla. Om man skall hårdra det kan man säga att propositionen i det läget är relativt ointressant!

Nu försade sig också statsrådet Moberg. Statsrådet sade att många delar regeringens uppfattning om vilken tolkning som är den önskvärda. Men det finns inte någon önskvärd tolkning, utan det finns en tolkning som är rimlig. Det är detta saken gäller och det är väl här vi skiljer oss åt.

Statsrådet önskar tolka riksdagsbeslutet på ett visst sätt, och min utgångspunkt är att riksdagen har tagit ställning och nu gäller det att fullfölja den. Det är alldeles uppenbart att vi har skilda uppfattningar när statsrådet säger, att om vi skall diskutera denna fråga måste vi låta olika remissinstanser uttala sig. Men det behövs inget remissförfarande när riksdagen har uttalat sig, utan frågan är bara: Hur tolkar man riksdagens beslut? Det behövs inte någon ny utredning, inte något remissförfarande, utan det behövs bara att man läser innantill och är beredd att så långt det någonsin är möjligt följa det riksdagen har sagt.

Sedan är frågan vad man från riksdagens sida kan göra för att hävda

den tolkning som man tycker är riktig. Det finns tre eller fyra tänkbara utvägar, och låt mig rekapitulera dem, eftersom det är intressant hur riksdagen kan bevaka att dess beslut fullföljs.

Man kan från ett antal ledamöter ställa förtroendefråga. Man kan använda sig av dechargeinstrumentet. Man kan utnyttja utskottets initiativrätt. Dessa tre är relativt exceptionella åtgärder. Så har vi det mycket ofta utnyttjade interpellationsinstitutet, där man försöker fånga in vad som har legat till grund för en viss tolkning eller praxis från regeringens sida, och där man försöker hävda – som i det här fallet – hur man uppfattar riksdagens beslut.

I detta läge är det alltså uppenbart att vi har olika uppfattningar både om vad som avses med kompromissen och om vad det är för text man egentligen skall följa, propositionen eller riksdagsbeslutet, eller om man möjligen skall göra en läsning mitt emellan dem.

Låt oss nu till sist lämna detta och se mycket praktiskt på frågan. I det här läget råder uppenbarligen starkt delade meningar och det är ett ganska stort missnöje bland de studerande. Också avnämarna säger att man kanske kommer att få sätta dem i andra rummet som genomgår den utbildning det här gäller. Är det då inte rimligt, statsrådet Moberg, att fråga sig: Kan jag vara generös och gå deras önskemål till mötes som vill att praktiken skall utformas på det sätt jag tidigare tolkat riksdagens beslut på?

Jag har förut riktat en invit, och den står ju kvar. Detta är inte en fråga som berör mig personligen. Här är det statsrådet Moberg kontra de studerande vid socialhögskolorna och deras avnämare. Den frågan är verkligen i högsta grad praktisk. Här är det, tycker jag, angeläget att efterlysa generositet från statsrådets sida.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Herr talman! Vad utskottet sade i praktikfrågan var egentligen att man fann det svårt att tillförlitligt beräkna resultatet av en effektiv ackquisition av nya platser. Därför förordade man väsentligt ökad intagning av sökande med praktisk yrkeserfarenhet, men sade att denna ökning måste bli beroende av resultatet av arbetet med att få fram nya praktikplatser.

Jag saknar besked i de inlägg som statsrådet Moberg har gjort om resultatet av arbetet med att få fram nya praktikplatser och hur läget är i dag. Jag är inte övertygad om att situationen är särskilt hopplös på den fronten. I fjol hade vi tillfälle att titta på statistik över tillgången på praktikplatser i olika län och fann mycket stora variationer. I något län gick det omkring 50 000 innevånare på varje praktikplats mot i ett annat län omkring 4 000. Jag är alltså inte övertygad om att man har sparat upp alla möjliga praktikplatser.

Är vi överens om praktikens betydelse bör man väl också göra vad som är möjligt för att skaffa fram nya praktikplatser.

Vad stadgan säger om de olika utbildningsmöjligheterna hade jag i mitt inlägg inte berört utan jag hade tagit upp pressmeddelandet av den 14 maj, och där kan jag inte finna annat om denna fråga än att fem månaders praktik anges som det huvudsakliga i utbildningen och tio

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ang. innebörden av
bestämmelserna om
statsbidrag till
vuxenutbildningen*

månaders praktik undantagsvis för dem som inte har tillräcklig yrkeserfarenhet.

Jag har angett en principiell syn på yrkeserfarenhetens allmänna värde och menar att den bör få en annan roll, men jag vet ingen, som därför anser att konkret utbildning eller praktik blir överflödigt för en speciell utbildning. Jag menar, herr Moberg, att det ligger ingen motsättning i mitt resonemang och synsättet på praktikverksamheten i socionomutbildningen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 25 Ang. innebörden av bestämmelserna om statsbidrag till vuxenutbildningen

Herr statsrådet MOBERG erhöll ordet för att besvara herr *Wiklunds* i Härnösand (s) den 15 februari framställda interpellation, nr 52, och anförde:

Herr talman! Herr Wiklund i Härnösand har frågat mig om jag är beredd medverka till att rådande oklarhet i fråga om innebörden i riksdagens beslut beträffande utvidgad användning av det 2-procentiga schablonbidraget undanröjs.

I kungörelsen om kommunal och statlig vuxenutbildning regleras statens kostnadsåtagande i samband med de utökade uppgifter som ålades kommunerna genom de nya intagningsbestämmelserna för den kommunala vuxenutbildningen. Det ankommer sedan på de kommunala myndigheterna att fatta beslut om hur de tillgängliga medlen skall fördelas på olika ändamål.

För egen del vill jag i detta sammanhang gärna stryka under den betydelse en uppsökande verksamhet har liksom studieförbundens insatser på området. I den proposition om vuxenutbildning som inom kort kommer att presenteras för riksdagen kommer förslag att läggas fram om särskilda medel till studieförbunden för deras kostnader för bl. a. uppsökande verksamhet m. m. inom det prioriterade studiecirkelområdet.

Herr WIKLUND i Härnösand (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Moberg för svaret. Det var ju inte så omfattande att jag av den anledningen inte har hunnit läsa igenom det ordentligt. Men jag står fortfarande frågande inför det som är det centrala i min interpellation, nämligen om det skall få fortsätta att vara så att en författning skriven med ledning av riksdagens beslut i maj månad 1971 och daterad i slutet av juni samma år inte tar hänsyn till vad riksdagens utbildningsutskott enhälligt har sagt i sitt betänkande och som därefter också riksdagen enhälligt beslutat om.

Jag hade önskat att statsrådet Moberg skulle ge mig ett rejält svar som inneburit att författningstexten skall ändras och förtydligas, så att det inte skall behöva råda någon tveksamhet om vad riksdagen menar på denna punkt. Låt mig därför än en gång redogöra för några rader både ur

riksdagens beslut och ur den författningstext som åtminstone jag betecknar som minst sagt luddig.

Först vad riksdagen sagt. Riksdagen underströk betydelsen av en god information och studierådgivning. Dessa båda komponenter bedömdes som väsentliga led i den aktiva uppsökande intagningsverksamhet som propositionen i denna fråga syftade till. Utbildningsutskottet hänvisade också till de LOVUX-rapporter som förelåg och till den FÖVUX-verksamhet som bedrevs.

Med anledning av yrkandet i motionen, där vi begärde en vidgad möjlighet till användning av det 2-procentiga schablonbidraget, underströk utskottet och riksdagen betydelsen av denna ökade aktivitet, speciellt bland de kortutbildade, och att schablonbidraget skulle få användas för uppsökande verksamhet med studierådgivning inom dessa grupper.

Därefter kom kungörelsen 1971:424 i svensk författningssamling, där det på denna punkt stadgas:

”Till kostnader för intagning av elever till kommunal vuxenutbildning och därmed sammanhängande åtgärder utgår statsbidrag med belopp som — — — motsvarar två procent av statsbidraget till lönekostnad — — —” för kommunal vuxenutbildning.

Var i denna skrivning återfinns riksdagens klara uttalande om att schablonbidraget får användas för uppsökande verksamhet bland lågutbildade grupper? Dessa grupper återfinns ju huvudsakligen inom studiecirkelverksamheten och inte inom den kommunala vuxenutbildningen.

Och, herr talman, hur har det blivit i verkligheten? Jag har inte haft tillfälle att samla in ett fullständigt material, eftersom jag, som statsrådet Moberg sade i den tidigare diskussionen i kväll, tillhört en grupp som också haft annat att göra. Men jag har dock ett flertal exempel på hur man hanterat denna fråga ute i kommunerna. Den handläggning som förekommit är också fullt förklarlig, eftersom Kommunförbundet med ledning av den luddiga skrivningen i författningen ganska klart har uttalat att schablonbidraget inte får användas för den uppsökande verksamheten på det sätt som anges både i det enhälliga utskottets förslag och i riksdagsbeslutet.

I oktober i fjol hade man fått fram uppgifter rörande behandlingen av ansökningar inom några kommuner om bidrag för en uppsökande verksamhet bland dessa grupper. I Finspång hade man begärt ett bidrag på något över 4 000 kronor. Ansökan var bordlagd, och jag vet inte hur det sedan gått. I Lycksele blev det avslag. I Malå uppe i Västerbotten, där man hade begärt 600 kronor, blev ansökan bifallen. I Norsjö i Västerbotten blev en ansökan om samma belopp avslagen med motive- ringen att kommunen själv ville bedriva en uppsökande verksamhet. Jag skulle vilja se den kommunala vuxenutbildning, inom vilken man kan bedriva en uppsökande verksamhet bland kortutbildade och lågutbildade för 600 kronor. Jag tror att den ekonomiskt billigaste formen för uppsökande verksamhet är den som bedrivs genom löntagarorganisatio- nerna och deras studieorganisatörer, som bäst känner till förhållandena.

I Västerås blev det så småningom ett majoritetsbeslut, mot vilket de borgerliga ledamöterna i skolstyrelsen reserverade sig, innebärande ett

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ang. innebörden av
bestämmelserna om
statsbidrag till
vuxenutbildningen*

bidrag på 2 000 kronor. Låt mig, herr talman, citera bara några få ord ur skolstyrelsens protokoll från detta tillfälle:

”Skoldirektören redogjorde för bestämmelserna beträffande de statliga bidragen. Därav framgick att utbildningsdepartementet framhållit, att bidragen var destinerade till den kommunala vuxenutbildningen.”

Punkt och slut. Det säger ju ingenting om hur man skulle ha kunnat använda dessa pengar i den uppsökande verksamhet som vi ändå i riksdagsbeslutet avsåg.

I Lidköping har skolstyrelsen haft frågan uppe och avslagit ansökan. I sammanträdesprotokollet står det att uppsökande verksamhet är av vikt, ”men på grund av gällande författning kan dock begärt bidrag ej medgivas av skolstyrelsen”.

Ett tredje exempel är hämtat från Malung, där man tagit till de grävsta åtgärderna och sagt: ”Ett bifall till framställningen torde icke kunna godkännas ur revisionssynpunkt.” Skolstyrelsen där ansåg alltså att den kunde få anmärkning från kommunens revisorer om den tolkade författningstexten så att det fanns möjligheter att ge bidrag till den uppsökande verksamheten.

Jag skulle kunna ge ett flertal exempel, men det skulle vara av intresse, statsrådet Moberg, om vi kunde få ett bättre underlag på den här punkten för att se hur kommunerna har handlagt dessa frågor. Jag står kvar vid uppfattningen att författningstexten inte är utformad så som den borde vara och att Kommunförbundets skrivelse, som är grundad på författningstexten, också är så oklar att man kan få uppleva hela skalan av tolkningar från helt positiva till helt negativa – för att inte tala om vad som anfördes i Malung om att det kunde bli revisionsanmärkning.

Jag vill alltså i sammanhanget uttala önskemålet om statsrådet ville medverka, så att vi fick ett bättre material för bedömningen av hur kommunerna har handlagt dessa frågor. Jag tycker inte att de har handlagts i den anda som riksdagen avsett med sitt beslut, i varje fall absolut inte i enlighet med vad vi avsåg som skrev motionen om vidgade möjligheter att använda det tvåprocentiga schablonbidraget. Dessutom anser jag att det beslut som riksdagen fattade på förslag av utbildningsutskottet bör ge kommunerna möjligheter att fylla på med egna medel, när de har ett aktivt intresse av att bedriva en uppsökande verksamhet och få in nya grupper i studieverksamheten och i vuxenutbildningen. Jag anser alltså att det finns skäl att ändra författningstexten så att den blir klarare och vill understryka min önskan om ett bättre underlag. Jag tror att tolkningen varierar över hela landet när det gäller innebörden av beslutet.

Slutligen skulle jag ändå vilja rikta ett tacksamhetens ord till statsrådet Moberg för det som står i slutet av interpellationssvaret. Det är med glädje jag noterar att det kommer att finnas möjligheter att täcka in de verkligt stora kostnaderna för den uppsökande verksamheten genom ett extra bidrag för detta arbete inom de prioriterade studiecirkelämnena. Men jag vill betona att det inte får bli någon form av ersättning för vad riksdagen menade med sitt beslut i maj 1971 om det 2-procentiga schablonbidraget. Det finns ju en rad andra ämnesområden att tillvarata utöver de fyra inom den prioriterade cirkelverksamheten. Därför säger jag än en gång, statsrådet Moberg: Försök medverka till att göra författnings-

texten, så att kommunfolket får bättre möjligheter att veta vad vi avsett med vårt beslut!

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Återigen en intressant tolkningsfråga! Det som utskottet uttalar är att schablonbidraget *får* användas för uppsökande verksamhet inom vissa grupper. Varje rimlig tolkning av detta måste innebära, att en möjlighet öppnas utöver den möjlighet som var angiven i propositionen, men därmed är inte sagt att någon skyldighet åläggs kommunen att utbetala bidrag ur schablonbidraget till andra än dem som propositionen avsåg.

Den tolkningen är enligt gällande sätt att tolka ord som "får" och dylikt entydig. Följaktligen får det konsekvenser vid själva författningsskrivandet. När vi i författningen reglerar vårt mellanhavande med kommunerna i detta fall, kan vi till följd av denna skrivning inte i författningstexten uttala någon viljeyttring om en skyldighet, varken negativ eller positiv. Följaktligen tiger texten på den punkten.

Men jag håller med interpellanten om att man blir betänksam när man tar del av de motiveringarna för de avslag till folkbildningsförbund som tydligen gjorts på sina håll ute i kommunerna. Då förstår jag väl herr Wiklunds oro.

Jag skall gärna medverka till att i lämplig form klargöra innebörden av författningen i det avseendet, så att man i fortsättningen rimligen inte skall kunna anföra den typ av argument som tydligen anförts i enstaka kommuner.

Följaktligen, herr Wiklund, kan jag inte, utifrån denna debatt och dessa diskussioner, ändra på själva författningstexten som Ni begärde att jag skulle göra. Däremot finner jag liksom Ni anledning att bl. a. utifrån exemplen fråga mig om det inte är möjligt att ganska snabbt kartlägga hur kommunerna använt dessa 2 procent. Efter denna debatts slut skall jag med mina medarbetare ta upp frågan om det finns förutsättningar att till höstens petitaarbete via skolöverstyrelsen från kommunerna få in redovisningar om hur bidraget har använts, särskilt hur mycket av bidraget som gått till bildningsförbund på det sätt som motionen talade om att det borde utgå.

Där delar jag de synpunkter som förts fram och skall försöka verka för att andan i det som sades på denna punkt så småningom blir förverkligad.

Herr WIKLUND i Härnösand (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Moberg för det besked som jag nu fick och som var klarare än vad som stod i det stencilerade svaret, nämligen att man skulle försöka klarlägga detta på något sätt, ty min avsikt var ju endast att man skulle få ett klarläggande.

Jag vill också uttrycka en mycket stor tacksamhet för att vi skulle kunna få en kartläggning på detta område och se hur utfallet har blivit.

Oavsett vad man för framtiden kommer att föreslå beträffande de prioriterade ämnena inom studieverksamheten är det 2-procentiga bidraget väsentligt från en rad andra synpunkter. Från policysynpunkt tror jag det är väsentligt för hela vuxenutbildningen att kommunerna och

Nr 37

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ang. innebörden av
bestämmelserna om
statsbidrag till
vuxenutbildningen*

Torsdagen den
9 mars 1972

*Ang. innebörden av
bestämmelserna om
statsbidrag till
vuxenutbildningen*

staten hjälps åt för att med bästa möjliga effekt få ut information om vad man avser mot bakgrunden av de stora kostnader som det ändå kommer att bli och som vi också redovisat i den flera gånger omtalade debattskriften från SVUX.

Det är möjligt att man måste vara lagvrängare eller jurist för att förstå detta, men i de första raderna i denna författnings 83 § står det:

”Till kostnader för intagning av elever till kommunal vuxenutbildning och därmed sammanhängande åtgärder utgår statsbidrag med belopp som för hela landet motsvarar två procent av statsbidraget till lönekostnad — — —.”

Som jag läser detta — och det är tydligt att flera kommunalt förtroendevalda och revisorer läst det på samma sätt — är det enbart intagningen av elever till kommunal vuxenutbildning och därmed sammanhängande åtgärder som författningstexten avser. Utbildningsutskottet har däremot sagt: ”Beträffande yrkandet” — det gäller alltså yrkandet i motionen — ”om utvidgad användning av det 2-procentiga schablonbidraget vill utskottet understryka betydelsen av en ökad studieaktivitet bland kortutbildade. Samma tankegång återfinns i LOVUX-rapporterna” — alltså Landsorganisationens vuxenutbildningsrapporter, som har visat skrämmande siffror just bland de lågutbildade. Utskottet fortsätter: ”Utskottet får med hänvisning till det ovan anförda och med instämmande i motionerna som sin mening betona vikten av att schablonbidraget får användas för uppsökande verksamhet inklusive studierådgivning inom dessa grupper.”

Herr statsråd! Jag tolkar det så att utskottet med detta har sagt att utöver vad som stod i propositionen får bidraget användas för uppsökande verksamhet, och det har inte på något sätt framgått av författningstexten att det förhåller sig så. Jag tror att man har skrivit författningstexten på propositionen och inte tagit hänsyn till riksdagsbeslutet. Har det varit ett sådant olycksfall, borde det rättas till ganska snart.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Jag vill än en gång upprepa att i sak föreligger ingen skillnad i uppfattning mellan herr Wiklund i Härnösand och mig. Jag upprepar dessutom att jag skall medverka till att det blir klarlagt — vilket uppenbarligen är nödvändigt med hänsyn till vissa kommuners motiveringar i sina avslagsbeslut — att kommunerna har rätt att ur detta bidrag ge medel till folkbildningsorganisationerna.

Herr **WIKLUND** i Härnösand (s):

Herr talman! Jag skulle egentligen inte säga något mer, men jag vill än en gång understryka att jag känner stor tacksamhet för det upprepade löftet att vi skall få ett utredningsmaterial. Jag hoppas att vi får det ganska snart.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 26 Om översyn av bestämmelserna om tillsyn av stiftelser

Nr 37

Torsdagen den
9 mars 1972

*Om översyn av
bestämmelserna
om tillsyn av
stiftelser*

Herr statsrådet LIDBOM erhöll ordet för att besvara herr *Westbergs* i Ljusdal (fp) den 11 januari framställda interpellation, nr 15, till herr justitieministern, och anförde:

Herr talman! Herr Westberg i Ljusdal har frågat justitieministern om han anser tiden vara inne för en översyn av lagstiftningen om stiftelser. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara interpellationen.

Svensk rätt innehåller inte någon samlad reglering av stiftelseinstitutet. Vissa allmänna bestämmelser finns i 1929 års lag om tillsyn över stiftelser. Dess huvudsakliga syfte är att ge en grund för offentlig kontroll och tillsyn av vissa allmännyttiga stiftelser. Det principiella kravet på tillsyn är emellertid försett med flera undantag. Bl. a. gäller att stiftaren kan föreskriva att stiftelse inte skall stå under tillsyn.

I riksdagen har vid skilda tillfällen väckts frågor om översyn av lagstiftningen om stiftelser. Senast behandlades ämnet av riksdagen år 1970. Då avslogs vissa motioner om en sådan översyn, bl. a. under hänvisning till pågående utredningsarbete.

Sedan dess har riksdagen beslutat om ändring i 1929 års lag på en punkt, nämligen i fråga om den lägre värdegräns vid vilken stiftelse inte skall stå under tillsyn. Denna gräns har sålunda höjts från 10 000 till 20 000 kronor. Vidare kommer inom kort att läggas fram proposition med förslag till lagreglering av permutationsinstitutet.

Som interpellanten påpekar innehåller samarbetsutredningens betänkande vissa förslag som gäller stiftelser. Sålunda föreslås dels att det allmänna skall få representation i styrelsen för vissa större allmännyttiga stiftelser, dels att vissa sådana stiftelser som inte står under tillsyn enligt 1929 års lag skall åläggas att avge offentlig redovisning.

Samarbetsutredningens betänkande bereds för närvarande inom industrie departementet i samråd med justitiedepartementet. Avsikten är att en proposition på grundval av betänkandet skall läggas fram för riksdagen i höst eller senast i början av nästa år. Huruvida det därefter kan bli aktuellt att ta upp frågan om en större och mera allmän översyn av lagstiftningen om stiftelser är svårt att säga i dag.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min interpellation.

Av svaret att döma har regeringen inte ännu tagit ställning till samarbetsutredningens uttalade mening, att en översyn av den lagstiftning som reglerar stiftelseinstitutet bör komma till stånd. Det är dock snart två år sedan utredningen lade fram sitt betänkande, och det borde enligt min mening ha funnits tid att bilda sig en uppfattning om behovet av en översyn av lagstiftningen på det här området. Utredningen framhåller också klart att tiden nu bör vara mogen att vidta en genomgripande översyn av den lagstiftning som reglerar detta institut.

Torsdagen den
9 mars 1972

*Om översyn av
bestämmelserna
om tillsyn av
stiftelser*

Det har för övrigt varit mycket tyst på senare tid omkring samarbetsutredningens förslag, som när det lades fram i juni 1970 vållade en livlig politisk diskussion, bl. a. beträffande styrelserepresentation för staten i vissa aktiebolag, ekonomiska föreningar och stiftelser. Inom parentes vill jag gärna framhålla att i den frågan instämmer jag till fullo i den reservation som förre Sandvikenchefen, bruksdisponenten Haglund, lämnade till utredningens betänkande.

Det var emellertid en intressant upplysning statsrådet lämnade: att samarbetsutredningens betänkande nu är under bearbetning i departementen och att en proposition är att vänta i slutet av detta år eller i början av 1973.

Beträffande stiftelser innebär samarbetsutredningens förslag för det första att Konungen får rätt att utse en styrelseledamot i s. k. allmännyttiga stiftelser, vilkas tillgångar överstiger 5 miljoner kronor, och för det andra att stiftelser, som för närvarande ej står under tillsyn enligt 1929 års tillsynslag men som har tillgångar överstigande 1 miljon kronor, skall till länsstyrelsen lämna sådan berättelse och sådant sammandrag av räkenskaperna som gäller för de stiftelser som omfattas av 1929 års lag.

Förslagen kan i och för sig vara ägnade att förbättra möjligheterna till insyn i vissa större stiftelser, men fortfarande kvarstår kravet på en genomgripande översyn av den lagstiftning som reglerar stiftelseinstitutet. Nu säger statsrådet Lidbom också att svensk rätt beträffande stiftelser saknar en detaljerad civilrättslig lagreglering.

En översyn kan enligt statsrådet bli aktuell sedan en proposition baserad på samarbetsutredningen har behandlats. Jag kan för min del inte inse logiken i den kopplingen mellan den kommande propositionen och en eventuell genomgripande översyn av lagstiftningen om stiftelser. Behovet av en sådan översyn har som nämnts behandlats i motioner i riksdagen. Även samarbetsutredningen framhåller, som jag nyss sade, behovet av en genomgripande översyn av den lagstiftning som reglerar stiftelseinstitutet. Detta behov har enligt min uppfattning ytterligare betonats med anledning av vissa omständigheter som framkommit beträffande Wenner-Grenska samfundet. Jag kan därför inte förstå varför inte statsrådet Lidbom har tagit intryck av det som framkommit i samband med den här utredningen och varför han skall behöva vänta så länge innan han och justitieministern bestämmer sig för en översyn av lagstiftningen på detta område.

Statsrådet säger ju klart och tydligt i sitt svar att svensk rätt för närvarande inte innehåller någon samlad reglering av stiftelseinstitutet. Är det inte då, herr statsråd, angeläget att det skapas klarhet på det här området och att lagstiftningen utformas så att offentlig redovisning i samtliga fall äger rum och att denna utredning kommer till stånd utan onödigt tidsutdräkt?

En utredning som får till uppgift att göra en översyn av stiftelselagstiftningen blir sannolikt tidskrävande. Jag finner en sådan utredning angelägen och vill, därför att den är tidskrävande, rekommendera justitieministern och statsrådet Lidbom att snarast föreslå en sådan utredning utan att avvakta proposition baserad på samarbetsutredningen.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Jag vill bara säga att den praktiska nödvändigheten alltid gör att man inom ett departement får prioritera olika lagstiftningsupp-gifter. När det gäller stiftelserna har vi förfarit på det viset att vi tagit itu med de mest angelägna frågorna. Vi har gjort en partiell ändring i tillsynslagen av 1929, och vi kommer strax med en proposition om permutationer. De viktigare frågorna om insyn i vissa stiftelser kommer att behandlas i denna proposition på grundval av samarbetsutredningens förslag.

Det är ungefär vad vi kan åstadkomma för närvarande inom ramen för de resurser vi har och kan skaffa oss. Men jag har ju ändå inte ställt mig avvisande till att man, när utrymme kan beredas på arbetsprogrammet — och det kan väl inte ske förrän tidigast om något år — tar upp frågan igen.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Jag tackar för det senaste beskedet, att statsrådet är beredd att ta upp denna fråga för en genomgripande översyn. Det noterar jag med tillfredsställelse, likaså att det kanske inte behöver ta mer än ett år innan den här utredningen kommer till stånd.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Jag hoppas att jag inte uttryckte mig otydligt. Jag lovade inte att det skall tillsättas en utredning. Vi kan under det närmaste året över huvud taget inte se någon plats på vårt arbetsprogram, men sedan skall vi överväga om en utredning behövs.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 27 Ang. medling mellan makar

Herr statsrådet LIDBOM erhöll ordet för att besvara herr *Winbergs* (m) den 23 februari framställda interpellation, nr 72, till herr justitieministern, och anförde:

Herr talman! Herr Winberg har frågat justitieministern dels om han anser att behov föreligger av närmare regler för förfarandet vid medling mellan makar, dels om han vill ta initiativ till anordnande av kurser för dem som utses till borgerliga medlare. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara interpellationen.

Medlingens uppgift och medlingsverksamhetens organisation utreds för närvarande av familjelagssakkunniga. Dessa frågor kommer att behandlas i ett delbetänkande rörande ingående och upplösning av äktenskap som väntas bli framlagt under våren. Jag räknar med att förslag på grundval av betänkandet skall kunna läggas fram för riksdagen nästa år. I den situationen kan det knappast anses aktuellt att vidta sådana åtgärder som herr Winberg åsyftar i sin interpellation.

Torsdagen den
9 mars 1972

Ang. medling
mellan makar

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för interpellationssvaret. Svaret innehåller emellertid ingenting annat än en hänvisning till att familjelagssakkunniga utreder medlingsinstitutets framtida uppgift. Min interpellation gällde mer om man från justitiedepartementets sida var beredd att vidta vissa åtgärder för att få det medlingsinstitut som vi har enligt nu gällande lagstiftning att fungera så effektivt som möjligt. Oavsett hur den framtida äktenskapslagstiftningen kommer att utformas bör de regler som gällande lag anvisar få möjlighet att tillämpas på bästa sätt.

Bakgrunden till interpellationen är att jag från medlare som utsågs i samband med den partiella reform som skedde av giftermålsbalken 1969 fått kännedom om att man på sina håll ganska starkt upplever bristen på närmare regler för själva medlingsförfarandet. Man har också önskat kurser eller sammankomster där information kunde ges och erfarenheter utbytas.

Vad gäller utformandet av närmare regler hävdade ju familjerättskommittén på sin tid att det var önskvärt med sådana. Emellertid infördes det inga särskilda regler vid ändringen av giftermålsbalken 1969, och det har heller inte kommit någon instruktion för medlare, vilket dock diskuterades i propositionen.

Jag vill nog hävda, herr talman, att det föreligger ett praktiskt behov av en måhända tämligen kortfattad men dock instruktion -- den skulle utan tvivel fylla en uppgift. Jag vet att det har förekommit framställningar från domstolshåll till justitiedepartementet om någon form av information till medlarna, men det har inte blivit något positivt gensvar. Detta har medfört att man vid några domstolar själv skickat ut skrifter med vissa anvisningar för hur medlarna lämpligen bör gå till väga i sitt arbete. Det är enligt min mening ett gott initiativ, men det vore bättre med mera enhetliga riktlinjer. Och om jag inte tar fel finns det t. ex. i Danmark och Finland mer utförliga föreskrifter för hur medling skall ske än vad vi har i vårt land.

Också i vad gäller kurser vill jag nog hävda att det finns ett behov och att det har en sådan styrka att det vore motiverat med initiativ från centralt statligt håll för anordnande av sådana. Även här hävdade ju familjerättskommittén att det skulle vara erforderligt med kursverksamhet. Kommittén anförde -- jag citerar ur dess betänkande:

”För borgerliga medlare synes kurser böra anordnas, eventuellt i anslutning till befintliga familjerådgivningsbyråer. Av naturliga skäl kan de ej bli så omfattande. En elementär orientering i samlevnadsfrågor, äktenskapets juridik och familjens ekonomi skulle vara av värde. Därjämte borde upplysning meddelas om familjerådgivning och andra hjälporgan, till vilka medlaren vid behov kan hänvisa makarna, och lämnas anvisningar om lämplig litteratur. Kurserna kan lämpligen anordnas genom socialstyrelsens försorg.”

Riksdagen har ju också vid åtminstone ett par tillfällen under senare år uttalat att det vore angeläget att det skedde utbildning av borgerliga medlare.

Herr talman! Jag får naturligtvis finna mig i det svar som statsrådet

har lämnat, men jag hävdar att det medlingsinstitut som giftermålsbalken anvisar – det gäller oavsett hur vår äktenskapsrätt kommer att utformas i framtiden – bör så länge detta institut enligt gällande lag finns få en sådan utformning att det fungerar så effektivt som möjligt. Och enligt min mening skulle kanske en mer positiv inställning från statsrådets sida till de här frågorna kunna bidra till detta.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Herr Winberg hänvisar gång efter annan till vad familjerättskommittén har föreslagit, förordat eller rekommenderat. Jag trodde ju att herr Winberg hade upptäckt att vi lagt familjerättskommitténs betänkande på hyllan och i stället tillsatt en annan utredning, som inom relativt kort tid lägger fram ett första betänkande, där hela medlingen, medlingsverksamhetens organisation och reglerna för medlingen kommer under omprövning. Om jag är riktigt underrättad blir det en helt ny organisation, och eftersom avsikten är att vi skall försöka lagstifta redan nästan år på grundval av det betänkandet är det väl rätt naturligt att vi inte finner att vi kan göra en särskild ekonomisk satsning på kurser för medlare som skall fungera under den korta tid som den nuvarande lagstiftningen eventuellt består.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Jag tackar för den kompletterande uppgift som statsrådet lämnade, särskilt i vad gäller tidsaspekten. Men jag upprepar: vi har dock gällande lagstiftning, och där finns ett medlingsinstitut av viss typ och det bör få fungera bra.

Sedan kan jag kanske inte inse att det skulle vara så förfärligt kostsamt att ge ut något slags instruktion för medlarna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 28 Interpellation nr 86 ang. omprövning av bestämmelserna om hyror för lokaler

Ordet lämnades på begäran till

Fru ERIKSSON i Stockholm (s), som yttrade:

Herr talman! Förra året beslöt riksdagen bifalla propositionen 103, vilket innebar att hyresregleringen skulle fortsätta gälla för bostadslägenheter till utgången av 1974 men att paragraferna 7 och 8, som gällde lokaler, skulle upphävas den 1 oktober 1972. Justitieministern motiverade övergången till fri prissättning på lokaler med att det fanns balans på lokalhyresmarknaden. Enligt justitieministern skulle man inte behöva befara några ojusta hyreshöjningar för lokaler, när lagen upphörde att gälla.

I motion av herrar Lindkvist och Henriksson och mig själv hävdades en motsatt mening. I kammardebatten framhölls också hur en hyreshöjning skulle komma att drabba många småföretagare och i deras för övrigt pressade situation gentemot varuhus och vissa mera lukrativa men kanske

inte socialt så angelägna verksamheter helt enkelt resultera i nedläggelse av företagen. Genom sådan nedläggelse förändras en boendemiljö helt, och den service som är nödvändig för bl. a. äldre personer, och som för övrigt måste finnas som ett komplement till äldre bostadsfastigheter, försvinner. Under debatten yttrade justitieministern bl. a. följande: "Skulle erfarenheterna ge vid handen att det indirekta besittningsskyddet i den allmänna hyreslagen inte är effektivt, inte ger det skydd som lokalhyresgästen rimligen kan begära, kommer det naturligtvis att föranleda en omprövning av dessa bestämmelser i hyreslagen."

Tyvärr har justitieministerns förhoppningar att lokalhyresgästerna skulle vara tillräckligt skyddade genom den allmänna hyreslagen kommit på skam. Just nu förekommer en mycket omfattande uppsägning av lokalhyresgäster i Stockholm med upprörande hyreshöjningar från den 1 oktober. Småföretagare, kanske i 50-60-årsåldern, som haft möjlighet att försörja sig på olika serviceverksamheter, kemisk tvätt och enkelt skrädderi, frisörverksamhet etc., har blivit hotade med hyreshöjningar, som många inte har någon möjlighet att klara av. Lokaler för expeditioner av olika slag i ideella rörelser etc. har fått besked om hyreshöjningar med upp till 50 procent. Det finns endast mera kortvarig och på viss nöjesindustri inriktad verksamhet som kan betala — och därmed konkurrera ut nyttig verksamhet. Situationen blir särskilt allvarlig i det rådande sysselsättningsläget.

Då lagen sålunda kommer att få andra följder än som avsetts är det angeläget att den inte får sättas i kraft. Tiden är icke mogen för fri hyressättning på lokaler i Stockholm.

Med hänvisning till herr statsrådets yttrande i fjolårets debatt ber jag att få ställa följande fråga:

Är herr justitieministern beredd att ompröva bestämmelserna beträffande hyror för lokaler?

Denna anhållan bordlades.

§ 29 Anmäldes och bordlades Kungl. Maj:ts proposition nr 30 angående vissa anslag ur kyrkofonden.

§ 30 Anmäldes och bordlades motionen nr 1494 av herrar *Björk* i Gävle och *Åsling* i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 22 med förslag till lag om skattefrihet vid premiering av sparande, m. m.

§ 31 Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades att följande enkla fråga denna dag framställdes, nämligen av

Nr 120 Herr *Andersson* i Örebro (fp) till herr handelsministern om skärpt kontroll av automat- och roulettspel:

Avser statsrådet att förelägga vårriksdagen förslag om åtgärder för skärpt tillsyn och kontroll över automat- och roulettspel?

§ 32 Kammaren åtskildes kl. 20.01.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 37

Torsdagen den

9 mars 1972
